Grugyinyin

DIALEKTIKA A HADÜGYBEN

I. A. Grugyinyin

DIALEKTIKA A HADÜGYBEN

I. A. GRUGYINYIN

DIALEKTIKA A HADÜGYBEN

ZRÍNYI KATONAI KIADÓ
BUDAPEST, 1962

A mű eredeti címe

ВОПРОСЫ ДИАЛЕКТИКИ В ВОЕННОМ ДЕЛЕ

Воениздат, Москва — 1960

Fordította

DR. AUER KÁLMÁN

Grugyinyin Dialektika a hadügyben című művének fordításában a magyar néphadsereg tisztikara az első olyan művet kapja kézhez, amely megkísérli rendszeresen és népszerűen ismertetni, hogyan érvényesülnek a dialektikus materializmus egyes tételei a hadügy, a katonai tevékenység területén.

A kiadó úgy döntött, hogy a magyar fordításból az eredeti mű első három fejezetét (A háború objektív és szubjektív oldala és kölcsönhatásuk; A szubjektív tényező a fegyveres harcban; A fegyveres erők parancsnoki állományának szerepe a háborúban) elhagyja. Ezeknek a fejezeteknek a túlnyomóan általános filozófiai fejtegetései távolabbról érintik csak a könyv tulajdonképpeni témáját, s e mellett számos folyóiratcikk, tanulmány, oktatási füzet stb. foglalkozik a bennük tárgyalt kérdésekkel.

Úgy véljük azonban, hogy az olvasó tájékoztatására mégis célszerű lesz, ha a kihagyott fejezetek gondolatmenetét egész röviden ismertetjük.

A szerző először is a társadalmi élet objektív és szubjektív oldalainak dialektikáját elemzi és rámutat, hogy e két oldal szerepét csak akkor érthetjük meg és értékelhetjük helyesen, ha konkrétan tanulmányozzuk a hozzájuk tartozó jelenségek sajátosságait, azt, hogy a fejlődésnek milyen szakaszában vannak, és melyek létezési feltételeik. A két oldal egymással szoros kapcsolatban létezik és fejlődik, s szakadatlan, aktív kölcsönhatásban van egymással. Végeredményben az objektív oldal határozza meg a szubjektív oldalt. Az emberek tudatos tevékenységének azonban döntő szerepe van abban, hogy az objektív folyama-

tok teremtette lehetőségek valósággá válnak-e vagy sem. A szocializmus időszakában és a kommunizmus építésének előrehaladott korszakában növekszik a nép tudatos tevékenységének és a párt vezető szerepének jelentősége, mind a békés alkotó munkában, mind pedig a szocialista haza védelmének megszervezésében.

A társadalmi-gazdasági alakulatok objektív tényezőit ismertetve Grugyinyin megállapítja, hogy korunkban a háborúk keletkezésének objektív okai az imperializmus gazdasági alapjában gyökereznek. Ilyen okként és feltételként a kapitalista gazdasági rendszer általános válságát, az imperializmus összes ellentmondásainak a kiéleződését, a verseny és az anarchia törvényét és az egyenlőtlen gazdasági és politikai fejlődés törvényét jelöli meg.

A felsorolt tényezők érvényesülése azonban csak a háború lehetőségét teremti meg és a kizsákmányoló osztályok tudatos tevékenysége, az imperialista kormányok politikája változtathatja valósággá, ez az az aktív erő, amely közvetlenül kirobbanthatja a háborút, miután gazdasági, politikai, ideológiai és katonai vonalon előzőleg már előkészítették. Így robbantották ki az első és második világháborút. A szerző számos adatot közöl mind a múltbeli, mind a jelenben folyó háborús előkészületekre vonatkozóan, beleértve az ideológiai előkészítést és a tőkés társadalom haladó erői ellen indított hajszát is.

A háború kirobbantásának fennálló lehetősége miatt a szocialista tábornak a legnagyobb éberségre van szüksége. De ugyanakkor e lehetőség mellett napjainkban megvan egy újabb világháború megakadályozásának a reális lehetősége is. Ez utóbbi lehetőséggel nem azért számolhatunk, mert megváltoztak a kapitalizmus törvényei, vagy mert csökkentek az imperialisták agresszív törekvései, hanem azért, mert a béke erői egyre jobban nőnek és a Szovjetunió vezetésével hatalmas szocialista világrendszer alakult ki. A szocialista országok minden erkölcsi és anyagi eszközzel rendelkeznek ahhoz, hogy megelőzzék az agressziót.

Természetesen az új világháború megakadályozásának a

lehetősége — hangsúlyozza továbbá a szerző — nem válik önmagától valósággá: csak úgy valósulhat meg, ha a békeszerető erők összefognak, tömörülnek, fokozzák éberségüket a háborús gyújtogatók mesterkedéseivel szemben, s aktívan harcolnak a békéért. Emellett állandóan erősíteni és tökéletesíteni kell a szocialista államok fegyveres erőit, amelyek őrködnek a kizsákmányolás alól felszabadult népek nagy vívmányai és békés munkája felett.

A szubjektív tényező szerepét illetően a szerző megállapítja, hogy korunk háborúiban a győzelem lehetőségét gazdasági, erkölcsi-politikai és katonai tényezők határozzák meg. Az adott lehetőséget az emberek tudatos tevékenysége változtatja valósággá az arcvonalon és a hátországban egyaránt.

A szovjet fegyveres erők és a szovjet nép honvédelmi tevékenységét a kommunista párt irányítja. A párt vezetése a szovjet hadsereg és flotta fő erőforrása.

A korszerű fegyverek és harci technikai eszközök a hadsereg erejének közvetlen anyagi alapját alkotják. Az ember és a haditechnika dialektikus egységében döntő szerepe az embernek van. Minél tökéletesebbek és bonyolultabbak a haditechnikai eszközök, annál nagyobb követelményt támasztanak a harcos tudásával és harci-erkölcsi tulajdonságaival szemben.

A csapatok erkölcsi szelleme nem állandó. Kedvező körülmények között javulhat, kedvezőtlen körülmények között viszont romolhat. A tömegpusztító fegyverek alkalmazásával vívott harc bonyolult és nehéz körülményei kitűnő harci-erkölcsi tulajdonságokat követelnek a harcosoktól. Emiatt még nagyobb jelentőségre tesz szert a párt politikai munkája a hadseregben és a flottánál.

A szovjet katonák kiváló harci-erkölcsi tulajdonságai főleg a hadseregben eltöltött idő alatt bontakoznak ki, s kialakításukban a pártpolitikai munka minden formája szerepet kap. Legfontosabb itt a nevelőmunka tartalma. Ez határozza meg e munka fomáját, és tőle függ a katonák nevelésének sikere is.

A parancsnoki állomány szerepét tárgyalva Grugyinyin

rámutat arra, hogy a háború alakulása és eredménye az egymással szoros kapcsolatban és kölcsönhatásban levő állandóan ható tényezőktől függ; ezek sorában igen nagy szerepe van a parancsnoki kar tevékenységének. A parancsnokokra különösen nagy felelősség hárul a haza védelmében. Az ő elsőrendű feladatuk: a szovjet hadtudomány állandó fejlesztése, a harci és politikai kiképzés színvonalának emelése és a csapatok magas fokú harckészültségének biztosítása.

A parancsnok — a harc szervezője. Minden helyzetben gyors és helyes elhatározást kell hoznia. Ahhoz viszont, hogy a helyes elhatározás megszülessék, a jól megszervezett felderítés adatai nyomán tanulmányoznia kell a helyzetet, rá kell tapintania a jelenségek lényegére, fel kell mérnie az ellenség erejét, helyzetét, szándékát és lehetőségeit, s helyesen kell megítélnie saját erejét is. A parancs kiadása után a parancsnok ellenőrzi a végrehajtást, ami elképzelhetetlen a csapatok személyi állományával való szoros kapcsolat nélkül. Az egyszemélyi parancsnoknak döntő szerepe van az erők és eszközök sikeres harci alkalmazásában.

A szerző azzal zárja fejtegetéseit, hogy a szovjet tisztekre háruló bonyolult és felelősségteljes feladatokat csakis magas fokú erkölcsi és harci tulajdonságokkal felruházott, nagy tudású parancsnokok teljesíthetik.

I. A HADMŰVÉSZET ELVEI ÉS ALKALMAZÁSUK

A harctevékenység formái és módszerei a helyzettől függnek

A hadügy szakadatlanul fejlődik. Éppen ezért a hadügy objektív folyamatait visszatükröző hadtudománynak, és ami vele szervesen összefügg, a hadművészetnek is fejlődnie kell. Az ellenkező esetben ugyanis az elavult tételek, amelyek bizonyos feltételek között győzelemre vezették a csapatokat, más feltételek között a vereség egyik okává válhatnak, vagyis saját ellentétükbe csaphatnak át.

A polgárháború és a külföldi intervenció éveiben a harctevékenység gyakorlata és a szovjet katonai elmélet azt sugallta, hogy csapástmérő és mozgékony erőként nagy lovas-, magasabb- és hadműveleti egységeket kell alakítani. Ez akkoriban teljesen helyénvalónak is bizonyult. Később a lovasság elvesztette korábbi jelentőségét és a szovjet hadtudomány, idejében számolva a megváltozott körülményekkel, a fegyveres erők szervezése során fő figyelmét nagy harckocsi és repülő magasabbegységek létesítésére fordította.

Ám a hadtörténelemben ellenkező példák is akadnak. A francia államférfiak és katonai vezetők az első világháború tapasztalatai alapján tartós védelmi vonal kiépítését tartották elsőrendű feladatnak (Maginot-vonal). A nagy harckocsi és repülő magasabbegységek szervezésének pedig nem tulajdonítottak kellő fontosságot. A Maginot-vonalat megbízható akadálynak tekintették, amely eltorlaszolja Németország betörése előtt az utat. A franciák arra számítottak, hogy a védelmi berendezéseken felőrlik

a német hadsereg erejét, ők maguk pedig nyugodtan meghúzódnak mögöttük. A német csapatok azonban 1940-ben megkerülték ezeket az erődítményeket.

Napjainkban a haditechnika jóval fejlettebb, mint a Nagy Honvédő Háború idején volt. Megalakultak a rakétacsapatok, amelyek ma a szovjet fegyveres erők fő haderőnemét alkotják, a katonai légierő és a felszíni hadiflotta pedig elvesztette korábbi jelentőségét. Erősen csökkent, s valószínűleg tovább csökken, sőt teljesen megszűnik a bombázó repülőgépek és egyéb elavult harceszközök gyártása. Nemrégen a hadiflotta erejét a nagy hajók osztályai alapján ítélték meg, ám ezek a mai viszonyok között elvesztették korábbi jelentőségüket. Ma a hadiflotta harci ereje a tengeralattjárókon alapszik. E változásokat szem előtt tartva, a kommunista párt arra tanítja a katonai káderekket, hogy a harctevékenység és a csapatszervezés módszereit időben hangolják egybe az új technikával és az új fegyverekkel.

A hadügy nem tűri az egy helyben topogást. A hadászatban a hadműveleti művészetben és a harcászatban a sablon a múlt példáinak az új körülmények figyelembevétele nélküli utánzásában nyilvánul meg. Éppen ez volt a hibája közvetlenül az első világháború előtt több nyugateurópai tőkésország katonai doktrinájának is. Legfőképpen azt javasolták, hogy életre kell kelteni Napóleon és Moltke példamutató hadvezéri művészetét, ugyanakkor a jóval későbbi háborúk, egyebek között az orosz—japán háború tapasztalatait alig méltatták figyelemre.

A burzsoá katonai vezetők egy részének az a törekvése, hogy a hadművészetet a múlt példáira alapozza, nem véletlen, és egyenesen következik a burzsoá hadtudomány metafizikus módszertanából. Clausewitz kijelentette: „A nagy példák a legjobb tanítók." A valóságban a múlt csaták nagy példái hasznos és káros szerepet is játszhatnak. Hasznosak, ha valaki alkotó módon tanulmányozza a hadtörténelmet, viszont dogmatikus felfogás esetén hátrányosak. A dogmatizmussal elkerülhetetlenül együtt jár az az óhaj, hogy pontosan meg kell ismételni azt, amit egyes

kiváló hadvezérek cselekedtek, vagy azt, ami az elmúlt háborúkban győzelmet hozott. Az ilyen hozzáállás azonban mellőzi a konkrét feltételeket és sablonos eljárást szül a hadművészetben. Ha viszont alkotóan tanulmányozzuk a történelmet, a múlt tapasztalatai arra szolgálnak, hogy kiszélesítsék látókörünket, fejlesszék önálló elhatározóképességünket a hadműveleti és harchelyzetnek megfelelően. A hadászati tervek, a hadműveleti és harcászati elhatározások akkor helyesek, ha a konkrét, állandóan változó feltételek gondos tanulmányozásán nyugszanak.

A különböző háborúkban más és más a harctevékenység módja. Ennek jellegét a társadalmi rendszer, a termelőerők és a tudomány fejlettségi színvonala, a háború céljai, a fegyverzet és a harci technikai eszközök mennyisége és minősége közti kölcsönös viszony, a hadszíntér sajátosságai stb. határozzák meg. Egy és ugyanazon háborúban minden csata, hadművelet más, mint az előző, mindig vannak a konkrét helyzetből következő sajátosságai. A harctevékenység módjára hatással van az ellenséges erők összetétele, állapota, csoportosítása és tevékenységének jellege, a szomszédok feladatai, a saját csapatok összetétele, állapota és helyzete, anyagi és technikai biztosításuk, a terep, az időjárás, a nap- és évszak, a háború arcvonalainak általános helyzete stb. Mindezek a feltételek végtelen sokféleségben érvényesülhetnek és a valóságban érvényesülnek is. Ezt igazolja a Nagy Honvédő Háború tapasztalata.

Az 1943. évi kurszki hadműveletben a szovjet csapatok döntő támadása védelmi harcok után indult meg. E harcokat azzal az előre megfontolt szándékkal vívták, hogy megsemmisítsék az ellenségnek az adott arcvonalszakaszon összpontosított fő csapástmérő erőit. A berlini hadművelet éjjel kezdődött. A nagy mennyiségű fényszóró szinte megvakította az ellenségnek a peremvonalban tartózkodó csapatait és erkölcsileg megtörte őket (a fényszórókat ugyanis titkos, korábban nem alkalmazott fegyvernek vélték).

A helyzetek különféleségéből következik, hogy harcá-

szati vonatkozásban is a harctevékenység különböző módszereit kell alkalmazni. Így a szovjet csapatok leningrádi és novgorodi támadása idején az 58. lövészdandár és a 225. lövészhadosztály két légcsavarosszán zászlóaljjal megerősített csapatai 1944. január 14-ére virradó éjjel a hóvihart kihasználva átkeltek az Ilmen tó jegén és váratlanul, tüzérségi előkészítés nélkül megrohamozták az ellenséget Novgorodtól délre. E rohammal a tó nyugati partján 5 km mély és 6 km széles hídfőállást foglaltak. Az 1. Ukrán Fronton Tretyakov gárdakapitány zászlóalja azt a parancsot kapta, hogy keljen át egy nagy vízi akadályon és képezzen erős támpontot. A nehéz feladatot sikeresen hajtotta végre a zászlóalj, mert az ellenség számára váratlan helyen kelt át a vízi akadályon, ott, ahol a folyó három ágra szakadt és ahol a legsebezhetőbb volt az ellenséges védelem.

Minden helyzetnek megvan a maga sajátossága. A korszerű háborúban a helyzettől függően erősen változhat a harctevékenység módja; egyes esetekben az atomfegyver tömeges, más esetekben pedig csak részleges alkalmazása jellemzi, s az is előfordulhat majd, hogy ezt a fegyvert teljesen mellőzik. Minden a körülményektől, a tereptől és az időtől függ.

Ily módon a csapatok harctevékenységének nemét a helyzet sajátosságai, nem pedig a múlt példái szabják meg. Vagyis, a legjobb tanító — a konkrét helyzet, amely gondos tanulmányozást és helyes helyzetértékelést igényel. A bátor és hozzáértő parancsnokok, behatóan és sokoldalúan tanulmányozzák mind az ellenséges, mind a saját helyzetet, feltárják az ellenség tevékenységének jellegét, és ezek figyelembevételével választják meg saját eljárásukat.

Csak a kialakult feltételek sokoldalú számbavétele és helyes értékelése, a hadművészet elméletének, az új harceszközöknek alapos ismerete s ez ismeretek alkotó alkalmazása, vagyis a dialektikus módszer óv meg a sablontól és teremti meg a helyes elhatározás reális lehetőségét.

Lenin hangsúlyozva, hogy a harc módjai és formái a

konkrét történelmi helyzettől függnek, megállapította, hogy „... a marxizmus feltétlenül megköveteli, hogy *történelmi* szemszögből vizsgáljuk a harci formák kérdését. Aki ezt a kérdést a konkrét történelmi helyzetből kiragadva veti fel, az nincsen tisztában a dialektikus materializmus ábécéjével".[1] Egy másik művében ezt írta: „Az ellenség elleni harc módszereit tudnunk kell megváltoztatni, amikor a körülmények megváltoznak."[2]

A múlt háborúban a sablonos eljárás balsikereket eredményezett, ma viszont, az új fegyverek alkalmazása közepette, pusztulással fenyeget. Az események gyors alakulása, az erőviszonyok gyökeres változásának lehetősége és a korszerű harc egyéb sajátosságai megkövetelik a parancsnokoktól, hogy önállóan cselekedjenek, a legveszélyesebb és a legnehezebb helyzetekből is találják meg a kivezető utat, valamint a győzelem kivívásának legcélszerűbb módját. Emiatt kell kíméletlenül harcolni azért, hogy a hadművészetből kiirtsuk a sablont.

Minden háborúban, hadműveletben és harcban a különbségek mellett az általános is megtalálható. Ez az általános tükröződik vissza a csapatok életét és harctevékenységét irányító szabályzatokban és más dokumentumokban. Ha azt állítjuk, hogy a harcban, hadműveletben és a háborúban nincs semmi, ami közös, ami általános, akkor nem lehet szó a fegyveres harc törvényszerűségeiről. Valójában a fegyveres harcnak megvannak a maga objektív törvényei. A háború törvényeiből fakadó követelmények általában a hadtudomány, különösen pedig a hadművészet következtetéseiben és tételeiben tükröződnek vissza.

Az egyes és az általános viszonya a hadügyben

Az egyes, egyedi — önálló dolgot, tárgyat, folyamatot, eseményt jelent. A hadművészetben az egyes: az egyes harc, hadművelet, hadjárat vagy az egész konkrét háború.

[1] *Lenin* Művei 11. köt., Szikra, 1954. 207. oldal.
[2] *Lenin* Művei 27. kot., Szikra, 1952. 242. oldal

Az általános — az a lényeges, ami az egyes tárgyak, dolgok, folyamatok, események egyik vagy másik csoportjában, osztályában megismétlődik. A hadművészetben az általános: az a lényeges, ami minden harcban, hadműveletben, háborúban megismétlődik.

Az egyes és az általános kölcsönösen összefügg egymással, egységet alkot, az egyiket nem lehet elválasztani a másiktól. Minden egyesben van általános. Az általános az egyes lényege. Az egyes lényeges, megismétlődő része az általános. Az általános az egyesben, az egyes által él. „Az általános csak az egyesben, az egyes által létezik. Minden egyes (így vagy amúgy) általános."[1]

Az általános, ami magában foglalja a harcban megismétlődő lényegeset: az ellenség jelenléte, az ellenséges erők összetétele, állapota és tevékenységük, a saját csapatok állománya, állapota és helyzete, anyagi és technikai biztosítottságuk; a terep, az időjárás, a nap- és évszak, a felderítés, álcázás és a harcbiztosítás egyéb fajtái, a főcsapás irányának meghatározása, a fegyvernemek együttműködése. Mindezek az elemek, ha nem is azonos módon, feltétlenül szerepelnek minden harcban. Úgyszintén minden hadműveletben, háborúban megvan az egyes és az általános egysége.

Az, ami minden harcban, hadműveletben, háborúban megismétlődik, lehetővé teszi a hadművészet elveinek megfogalmazását, vagyis olyan általános tételek felállítását, amelyek a fegyveres harc lényeges, szükségszerű oldalait tükrözik vissza.

Különbséget kell tennünk a hadművészet általános és különleges elvei között. A minden háborúban érvényesülő elvek közé soroljuk: a túlerő összpontosítását a főcsapás irányában, az együttműködést, a harcbiztosítást, a meglepést és még sok mást.

A hadművészet különleges elvei egy valamely háború sajátosságait, a termelőerők, a tudomány és a haditechnika fejlettségi színvonalát stb. tükrözik vissza; viszony-

1 *Lenin.* Filozófiai füzetek. Szikra, 1954. 341. oldal.

lag nem hosszú ideig érvényesülnek, objektíve addig, amíg fennállnak annak a háborúnak a sajátosságai, amelyek életre hívták őket. Amikor ezek a feltételek eltűnnek, a hadművészet belőlük következő elvei is elvesztik jelentőségüket. Előfordulhat és valóban elő is fordul, hogy ezeket az elveket azután is alkalmazni próbálják, amikor már elvesztették érvényüket. De az ilyen kísérletek rendszerint az új feltételek szem elől tévesztésével és ennek következtében indokolatlan veszteségekkel járnak.

A múlt század 30-as—40-es éveiben széles körben elterjedt a huzagolt csövű lőfegyver használata, minek következtében megnövekedett a hordtávolság és a tűzgyorsaság. Ilyen körülmények között az oszlopos harcrendi felépítés elvesztette jelentőségét. Mégis Napóleont utánozva, még a XIX. század második felében is alkalmazták. A francia—porosz háborúban a weissenburgi csatában, 1870. augusztus 4-én 7 ezer francia ellen három porosz hadtest oszlop alakzatban felsorakozott 70 ezer ember harcolt. A porosz csapatok elfoglalták Weissenburgot, de olyan veszteségeket szenvedtek, hogy képtelenek voltak a franciák üldözésére. A németek beismerése szerint ez három hadtest véres győzelme volt egy hadosztály felett. Nagy veszteségeket szenvedtek a porosz csapatok a saint-prives-i ütközetben is, 1870. augusztus 18-án. Mint Engels megállapította, ez után az ütközet után az oszlop az emberek elméjében is kezdte elveszteni jelentőségét, jóllehet objektíve már jóval korábban elvesztette azt. Az első és a második világháború megmutatta: réges-rég elavult az a Napóleontól származó elv, hogy egy hadszíntéren nem lehet egynél több hadsereget összpontosítani.

Az új feltételek kialakulásával a hadművészetnek is új, sajátos elvei keletkeznek, amelyek valamely történelmi időszak fegyveres harcának sajátosságait tükrözik. Például a hadseregek nagy mennyiségű harckocsival és repülőgéppel való felszerelése kialakította a páncélos csapatok és a légierő alkalmazásának elveit. Az atomfegyver és a célbajuttatására szolgáló eszközök szükségessé tették háborús alkalmazásuk megfelelő elveinek a kidolgozását.

A hadművészet különleges, sajátos elvei tehát nem örök érvényűek. Amilyen mértékben tökéletesednek a harci technikai eszközök és halmozódnak a tapasztalatok valamely fegyver alkalmazásával kapcsolatban, úgy változnak ezek az elvek is. Egyesek elvesztik érvényüket, mások keletkeznek és fejlődnek. Napjainkban elveszti jelentőségét a felszíni hajók és a bombázó légierő alkalmazásának az elve. A nemrég keletkezett rakétacsapatok a hadművészetnek e haderőnem sajátosságait tükröző új elveit hívják életre.

De hogy állunk az általános elvekkel, amelyek mindaddig érvényesek, amíg csak háborúk lesznek? Vajon fejlődnek-e ezek?

Egyes burzsoá katonai ideológusok az általános elveket örök érvényűeknek és változatlanoknak tartják. Mahan amerikai tengernagy azt írta, hogy a hadászat elvei „a dolgok megváltoztathatatlan vagy változatlan rendjéhez tartoznak, s okaik, valamint okozataik tekintetében évszázadról évszázadra ugyanazok maradnak".[1] Jacquot francia tábornok a „Periferiális hadászat és az atombomba" című könyvében a hivatásos katonák nézeteit tolmácsolva megállapítja, hogy a hadászat, az ő véleményük szerint, „bizonyos örök érvényű elvek állandó és türelmes hozzáidomítása a technika adott fejlettségi színvonalához és a konkrét pillanat politikai viszonyaihoz".[2]

De a mai burzsoá katonai ideológusok többsége úgy véli, hogy a hadművészet elvei térben és időben változnak, és ennélfogva alkalmazásuk csak akkor hozhatja meg a kívánt eredményt, ha gondosan számba veszik a meglevő feltételeket. Így Smith amerikai tábornok „Az Egyesült Államok katonai doktrinája" című könyvében ezt írja: „Amikor a jövőre vonatkozó doktrinát kidolgozzuk, mindenekelőtt azt kell szem előtt tartanunk, hogy nem alkalmazhatjuk a régi doktrina tételeit pontosan úgy, ahogy

1 *A. T. Mahan.* A tengeri erő hatása a történelemre. Haditengerészeti Kiadó, Moszkva, 1941. 69. oldal, (oroszul).

2 *P. E. Jacquot.* A periferiális hadászat és az atombomba. Külföldi Irodalmi Kiadó, Moszkva, 1956. 132. oldal, (oroszul).

korábban. Szakítanunk kell az állandó elvek ájtatos tiszteletével, minthogy az ilyesfajta tisztelet a gondolkodás pangására és sablonokra vezet."[1]

A burzsoá katonai ideológusok félnek elismerni a társadalmi élet objektív törvényeinek létezését, amelyeknek érvényesülése végső fokon a kapitalizmus elkerülhetetlen pusztulásával és a szocializmus győzelmével jár.

A szovjet hadtudomány a hadművészet elveivel kapcsolatos állásfoglalásában elsősorban Engels alaptételéből indul ki. „... az alapelvek nem kiinduló pontjai a vizsgálatnak, hanem végső eredményei; a természetre és az emberiség történelmére nem alkalmazzák, hanem azokból absztrahálják őket; ~~nem~~ a természet és az ember világa igazodik az alapelvekhez, hanem az alapelvek csak annyiban helyesek, amennyiben a természettel és a történelemmel összhangzanak".[2]

Ezt a tételt néha úgy értelmezik, hogy a konkrét feltételekből levezetett helyes elveket nem lehet alkalmazni az új valóság vizsgálatára. Ez a felfogás hibás. A marxizmus—leninizmus klasszikusai mindig hangsúlyozták, hogy rugalmasan kell egyesíteni az általánosról az egyesre, az egyedire vezető deduktív módszert az egyesről, az egyediről az általánosra vezető induktív módszerrel.

A szovjet hadtudomány szerint: 1. a hadművészet elveit a valóságból, a fegyveres harc sajátosságaiból kell levezetni, nem pedig kiagyalni; 2. a hadművészet különleges elvei egy bizonyos háború sajátosságait tükrözik; 3. a hadművészet legáltalánosabb elvei, amelyek mindaddig érvényben maradnak, amíg csak háborúk léteznek, változatlanok és ugyanakkor változók is. Az általános elvek változatlanok, mert minden háborúra érvényesek, de változók, mert belső tartalmuk fejlődik és különleges megnyilvánulási formát ölt nemcsak a különböző háborúkban, hanem ugyanazon háború minden egyes harcában és hadműveletében is. Ezt mutatják a következő példák is.

[1] *J. O. Smith.* Az Egyesült Államok katonai doktrinája. Külföldi Irodalmi Kiadó, Moszkva, 1956. 191. oldal, (oroszul).

[2] *Engels.* Anti-Dühring. Szikra, 1950. 36. oldal.

Az első világháborúig a harcoló gyalogság, tüzérség és a lovasság együttműködéséről lehetett csak szó, ezzel szemben ma az együttműködés a rakéta- és a páncélos csapatok, a korszerű gyalogság, a minőségileg új tüzérség, a légierő, a műszaki csapatok stb. között bontakozik ki, nem is beszélve arról, hogy minden harcban más és más az együttműködő fegyver- és csapatnemek összetétele és feladata.

Az első világháború előtt a harcbiztosítás felderítésből, közelbiztosításból és álcázásból állt. A mai körülmények között a felderítésen, a biztosításon, álcázáson kívül az atomvédelmet, a vegyivédelmet és a biológiai fegyverek elleni védelmet is magában foglalja. A harcbiztosítás „régi" nemei — a felderítés, a közelbiztosítás és az álcázás — szintén lényegesen módosultak. Többek között a felderítés ma minőségileg új eszközökkel: repülőgépek, helikopterek, harckocsik, rádiólokátor és iránymérő állomások, megfigyelésre és fényképezésre szolgáló kitűnő optikai műszerek, éjjellátó eszközök stb. segítségével történik. Megszervezése a fegyvernemek valamennyi parancsnokának a feladata. A burzsoá szakirodalom annak a lehetőségét tárgyalja, hogy hadászati felderítésre igen nagy hatótávolságú irányított lövedékeket és mesterséges égitesteket alkalmaznak.

Mindez azt mutatja, hogy az olyan fontos általános hadművészeti elvek tartalma és megjelenési formája, mint amilyen a megbízható együttműködés és a harcbiztosítás, szüntelenül változik. Ugyanezt mondhatjuk minden más elvről is, amely mindaddig érvényben marad, amíg háborúk lesznek. A hadviselés minden törvénye fejlődik, nyomon követi a történelemnek és magának a háborúnak a fejlődését.

A hadművészet általános és különleges elvei elvontak. Lenin megállapította: „Minden egyes nem teljesen lép be az általánosba . . ."[1]

Az általános nem veszi figyelembe az egyes egyedi sa-

[1] *Lenin.* Filozófiai füzetek. 341. oldal.

játosságait, elvonatkoztat tőlük. Mindez a hadművészetnek a szabályzatokban, utasításokban és más dokumentumokban lerögzített elveire is teljes mértékben érvényes. Ha ez így van, felötlik a kérdés: van-e az elveknek valamilyen jelentőségük azoknak az embereknek a gyakorlati tevékenysége számára, akik közvetlenül részt vesznek a fegyveres harcban?

A burzsoá katonai ideológusok többsége elismeri a hadművészet elveinek jelentőségét, bár, mint már említettük, metafizikusan értelmezi őket. Ugyanakkor azonban olyan burzsoá szerzők is akadnak, akik homlokegyenest ellenkező felfogást vallanak. A fegyverzet és a harctevékenység változását látva tagadják a hosszabb vagy rövidebb időre érvényes általános elveket. Az idősebb Moltke például kijelentette, hogy „a háborúban minden változik — csak a szüntelen változás engedhető meg". Bowsher angol tábornok szerint sutba kell dobni minden utasítást és szabályzatot, mert a harctevékenységet egyre inkább a mozgékonyság és a gyors lefolyás jellemzi. House amerikai tábornok az *Army* című folyóirat 1957 októberi számában kijelenti: „A háborúban nincs szabály." Kingston-Cloughry, az angol légierő altábornagya, „Globális stratégia" című könyvében azt állítja, hogy a háborúnak Clausewitz által kidolgozott és változatlannak hitt elvei napjainkban elvesztették érvényüket.

A burzsoá katonai szakemberek, akik a hadművészet elveit örök érvényűeknek, változatlanoknak tartják, túlbecsülik, abszolútnak tekintik az elvont eszmék szerepét, a hadművészet elveiben csodatevő eszközt látnak, amellyel a csapatok harci gyakorlatának minden bonyolult kérdése megoldható.

Azok a burzsoá katonai vezetők pedig, akik kereken tagadják a hadművészet elveinek jelentőségét és túlbecsülik a konkrét szerepét, szem elől vétik a múltbeli tapasztalatokat, és a jelen fejlődési irányzatait. Mind az első, mind a második felfogás helytelen. Hibájuk az, hogy az elvontat elszakítják a konkréttól és fordítva.

A valóságban az absztrakt és a konkrét szorosan ösz-

szefügg egymással és szerves egységükben kell őket vizsgálnunk.

A konkréton kívüli absztrakt halott, a konkrétot viszont a maga teljességében csak az absztrakt segítségével lehet megismerni. Lenin ezt írta: „Az *általánosnak* a jelentősége ellentmondó: holt, nem tiszta, nem teljes stb., stb., de csakis az a *konkrét* megismerés felé vivő *lépcsőfok*, mert a konkrétat sohasem ismerjük meg teljesen. Az általános fogalmak, törvények stb. *végtelen* összege adja a *konkrétat* teljesen."[1]

Az absztraktnak a konkréttól való elszakítása először is az egyes sajátosságainak, a kialakult körülményeknek a lebecsülését eredményezi, sablont szül, másodszor pedig az eleven szemlélet, az érzékszervek segítségével való megismerés lebecsülésére vezet. Az ellenkező véglet, vagyis a konkrétnak az absztrakttól való elszakítása nem kevésbé veszélyes: az elvont, logikus gondolkodás lebecsülésével jár, ami nélkül pedig nem lehet megismerni a háború törvényszerűségeit.

Egy időben akadtak olyan szovjet katonai szakemberek, akik lebecsülték a hadművészet elveit, a szabályzatokat. Azt hangoztatták, hogy a szovjet szabályzatok káros szerepet játszanak a parancsnokok nevelésében és nem segítik elő alkotó kezdeményezésük kibontakozását. Az ilyesfajta állítás gyökerében helytelen. A szovjet fegyveres erőknek a csapatok harci tapasztalatait általánosító szabályzatai nemcsak lehetővé teszik, hanem egyenesen meg is követelik a parancsnokoktól, hogy a konkrét körülmények és a helyzet mérlegelésével alkotó módon, ésszerűen döntsenek.

A hadművészetnek a szabályzatokban és utasításokban lefektetett általános elveit nem egyszerre fogalmazták meg, hanem a gyakorlatnak és a háború elméletének a fejlődése során, a megfelelő módszerek sokszori ismétlődése alapján alakították ki. A háborúk akkor keletkeztek, amikor az i. e. 4. és 3. évezred határán az ősközösségi rend-

[1] *Lenin.* Filozófiai füzetek. 268. oldal.

szert a rabszolgatartó társadalmi rendszer váltotta fel. De a hadművészetnek arról az elvéről, hogy a főcsapás irányában túlerőt kell összpontosítani, először csak az i. e. IV. században történik említés.

A háború, a harc lényeges vonatkozásainak ismeretét, amelyre az elvont gondolkodás az érzéki szemlélet és a gyakorlat segítségével tesz szert, s amely fogalmakban, kategóriákban, elvekben kristályosodik ki, nem szabad mellőzni, hanem a hadművészet törvényszerűségeinek további megismerésére kell felhasználni. Ily módon lehetővé válik, hogy a megismerés folyamatában az általános fogalmakat, elveket az egyes, a konkrét mélyrehatóbb tanulmányozására használjuk fel.

Mint már említettük, a hadművészet elvei elvonatkoznak az egyedi sajátosságoktól és csupán az általánosat és lényegeset tükrözik vissza. Helyes alkalmazásuk azonban lehetővé teszi, hogy jobban megismerjük a konkrét dolgokat, feltárjuk legáltalánosabb és leglényegesebb vonásaikat. Lenin ezt írta: „A megismerés mozgása az objektum felé mindig csak dialektikusan lehetséges: visszahúzódik, hogy biztosabban elérje a célt — hátrál, hogy annál jobban előreugorjon (megismerjen?)."[1]

Amikor a parancsnok a szabályzatokat és utasításokat tanulmányozza, mintegy elvonatkoztat a konkrét körülményektől. Ez azonban később, a gyakorlatban lehetővé teszi számára, hogy alaposabban megismerje a harci, hadműveleti helyzetet.

A természet és a társadalom minden jelenségének, így a harctevékenységnek is, végtelen sok oldala, összefüggése, kapcsolata van. Valamennyit megismerni nem könnyebb feladat, mint összeszámolni a hóvihar idején szállongó hópelyheket. Ha valaki megpróbálná számba venni a harc vagy hadművelet valamennyi oldalát, kapcsolatát és összefüggését, a másodrendű jelenségek elhomályosítanák szeme előtt azt, ami a fő, aminek döntő fontossága van a harc vagy hadművelet kimenetele szempontjából.

[1] *Lenin*. Filozófiai füzetek. 268. oldal.

Ez természetesen megfosztaná a parancsnokot annak a lehetőségétől, hogy helyes elhatározást hozzon, különösen a korszerű harc feltételei között.

A parancsnok a konkrét harcnak vagy hadműveletnek nem minden kapcsolatát és szálát tanulmányozza, hanem csak a fő összefüggéseket, amelyekre a szabályzatok és utasítások utalnak. Minden beosztású parancsnoknak figyelmét főképpen azokra a kérdésekre vagy feladatokra kell összpontosítania, amelyeknek legfontosabb szerepük van és amelyek a parancsnok tevékenységi körében döntő jelentőségűek az egész helyzet szempontjából.

A hadművészet elveit és szabályait tartalmazó dokumentumok roppant jelentősége abban van, hogy megmutatják a parancsnoknak a megismerés és önálló tevékenység irányvonalait, továbbá elősegítik a harcosok egységes katonai gondolkodásának a kialakulását.

A parancsnok a szabályzatokra és utasításokra támaszkodva tanulmányozza a legfontosabb kérdéseket, hogy elhatározásra jusson. Ez esetben a valóság megismerésének tudományos módszerét alkalmazza: az absztrakttól halad a konkrét felé. A szabályzatok előírásait, a lényeget tanulmányozva meghozza elhatározását, amely a legfontosabbat tartalmazza: a főcsapás irányát az együttműködést, a harcbiztosítást, de már a helyzet sajátosságainak a mérlegelésével.

Ily módon a hadművészetben az egyes és az általános, a konkrét és az absztrakt, nemcsak elszakíthatatlan egységben létezik, hanem kölcsönhatásban is van egymással. Ezzel a törvényszerűséggel feltétlenül számolni kell. Az általános figyelmen kívül hagyása elkerülhetetlenül a konkrét helyzet megismerésének egyoldalúságával jár, elsikkad az, ami a fő, a lényeg. A konkréttól való elszakadás, csak az általános, absztrakt hadművészeti elvekhez való ragaszkodás viszont megfosztja a parancsnokot a helyzet sajátosságainak a megismerésétől. Mind az egyik, mind a másik véglet lehetetlenné teszi, hogy helyes elhatározásra jusson. A helyes elhatározás mindig az elvek hibát-

lan alkalmazásán — vagyis az általános figyelembevételén — és a konkrét helyzet, vagyis az egyes mérlegelésén alapszik.

A hadművészet elveinek objektív tartalma

A marxizmus—leninizmus bebizonyította, hogy a természet és a társadalom objektív törvények alapján fejlődik. A dialektikus materializmus a törvények alapvető ismérvének azokat az objektív, vagyis az emberi tudattól független lényeges, ismétlődő, szükségszerű általános összefüggéseket tekinti, amelyek a tárgyak és jelenségek belső oldalai, valamint különböző tárgyak és jelenségek között állnak fenn a hely és az idő meghatározott konkrét feltételei között.

A hadművészet olyan legáltalánosabb elvei, mint amilyen a túlerő összpontosítása a főcsapás irányában, az együttműködés, a harcbiztosítás és a meglepés, tartalmukat tekintve objektívek, és bár nem azonosak, de egy sorban állnak a törvényekkel, mert a fegyveres harc objektív, lényeges, ismétlődő, szükségszerű és legáltalánosabb összefüggéseit tükrözik. Vizsgáljuk meg sorban ezeknek az összefüggéseknek a szemszögéből az imént említett elveket.

Túlerő összpontosítása a főcsapás irányában objektíve szükségszerű a győzelem kivívásához. Ha az erők és eszközök egyenletesen oszlanak meg az egész arcvonalon, mint ahogy ezt általában a háborús tapasztalatok és különösen a Nagy Honvédő Háború kezdeti időszakának sok harca és hadművelete meggyőzően bizonyítja, nem alakíthatunk ki erőfölényt, hanem szétforgácsoljuk erőinket, ami elkerülhetetlenül kudarcra vezet. Vagyis az erők összpontosításának elve nem azoknak a személyeknek a szubjektív kívánságait tükrözi, akik a szabályzatokat szerkesztették, hanem az objektív szükségszerűséget.

A mai körülmények között a súlyképzés elvét a tömegpusztító fegyverekkel és egyéb legújabb harci technikai eszközökkel számot vetve fogják alkalmazni.

A hadművészet másik, legáltalánosabb elve — a megbízható együttműködés megszervezése az egész harc, hadművelet és háború folyamán — szintén objektív szükségszerűséget tükröz. Már az első világháború szemléltetően megmutatta, mennyire fontos a haderőnemek és fegyvernemek tevékenységének avatott összehangolása. A második világháború döntő csapást mért azokra az elméletekre, amelyek egyik vagy másik fegyver- vagy haderőnemet részesítették előnyben. Teljes nyíltsággal tárta fel Fuller és Guderian elméletének hibáit, amely szerint „minden a harckocsiktól függ", úgyszintén megmutatta, mennyire helytelen Douhet-nak az az elméleti tétele, hogy „minden a légierőtől függ", s bebizonyította a kis, gépesített hadseregek „elméletének" a tarthatatlanságát. A hitlerista hadvezetésnek nagy hibája volt, hogy egyes fegyvernemeket lebecsült, másokat pedig túlbecsült; többek között alábecsülte a tüzérséget és eltúlozta a légierő jelentőségét. Napjainkban a legnagyobb tőkésországok hivatalos körei elvetették azt az elméletet, amely szerint a háborút egyedül az atombombákkal kell eldönteni.

A szovjet hadtudomány abból indul ki, hogy csak akkor lehet sikeresen hadat viselni, ha megvannak az összes fegyver- és haderőnemek, ezeket tökéletessé fejlesztik, és támadásban, védelemben egyaránt hozzáértően egybehangolják tevékenységüket. Ez érthető is, mert egyetlen fegyver- vagy haderőnem sem lehet univerzális, egyik sem képes arra, hogy minden feladatot megoldjon. Így a tökéletes és különböző típusú, nagy mennyiségű rakétafegyver nem csökkenti a tüzérség szerepét a közelharc feladatainak végrehajtásában. Az alegység, egység és magasabbegység parancsnokának különféle fegyverekkel kell rendelkeznie.

Minden haderő- és fegyvernemnek megvan a maga erős és gyenge, pozitív és negatív oldala. Valamennyi fegyvernem harmonikus fejlesztése esetén megvan a lehetőség rá, hogy az egyik erősebb oldalai ellensúlyozzák a másik hiányosságait. Lenin megállapította: „Ha nem tudunk bánni minden harci eszközzel, akkor óriási — néha egye-

nesen döntő — vereséget szenvedhetünk... Ha minden harci eszközzel tudunk bánni, akkor biztosan győzünk..."[1]

Valamennyi haderő- és fegyvernem harmonikus fejlesztése nem jelenti azt, hogy ezek mindig azonos szerepet játszanak és azonos létszámúaknak kell lenniük. A tudomány, a termelés, a haditechnika színvonalától és más konkrét feltételektől függően a háborúban változik a különböző haderő- és fegyvernemek súlya. Egyesek elvesztik korábbi szerepüket, mások pedig kiemelkedő jelentőségre tesznek szert. Így a mai körülmények között a rakétafegyver a leghatásosabb fegyver a korábban létezett és jelenleg létező harceszközök sorában. Ezért ma a rakétacsapatok a szovjet fegyveres erők fő haderőneme.

Malinovszkij marsall, a Szovjetunió honvédelmi minisztere, a Legfelső Tanács negyedik ülésszakán kijelentette: „Fegyveres erőink rakétacsapatai vitathatatlanul a fő haderőnemet jelentik, de tudjuk, hogy egyfajta csapattal nem lehet végrehajtani a háború minden feladatát. Ezért abból kiindulva, hogy a sikeres harctevékenység a korszerű háborúban is csak úgy lehetséges, ha a fegyveres harc valamennyi eszközét egybehangoltan alkalmazzuk és valamennyi haderőnem erőfeszítéseit egyesítjük, meghatározott létszámban és megfelelő ésszerű arányban továbbra is meghagyjuk valamennyi haderőnemünket, amelyek mind szervezésük, mind pedig működésük módja tekintetében aligha fognak hasonlítani ahhoz, ami a múlt háborúban volt."[2]

Az együttműködés megszervezése, vagyis a feladatok célszerű megosztása a parancsnok rendelkezésére álló erők és eszközök között és tevékenységük sok irányú összehangolása az egész harc, hadművelet folyamán — a győzelem elengedhetetlen feltétele. Ezt bizonyítja a Nagy Honvédő Háború is.

A hadseregeknek tömegpusztító eszközökkel való felfegyverzése megnehezíti az együttműködés megszervezé-

[1] *Lenin* Művei 31. köt., Szikra, 1951. 88. oldal.

[2] Pravda. 1960. január 15.

sét és megvalósítását mind a támadó, mind a védekező fél oldalán. Ez azonban nemcsak hogy nem szünteti meg az együttműködés szükségességét, hanem ellenkezőleg, még fontosabbá teszi. A rakétafegyverek, a légierő, a harckocsik, a tüzérség, a korszerű gyalogság, a híradócsapatok, a műszaki alakulatok együttműködésének szakavatott megszervezése nélkül lehetetlen sikeres hadműveletet vagy harcot folytatni.

A harcbiztosítás különböző fajtáinak objektív szükségszerűsége mellett szól az a tény, hogy nélkülük nincs sikeres harctevékenység. A Nagy Honvédő Háború első szakaszában a szovjet csapatok balsikereinek az volt az egyik oka, hogy hiányzott a jól megszervezett felderítés, a kellő erejű páncélelhárítás, a csatlakozási pontok és szárnyak megbízható biztosítása és a csapatok harcbiztosításának egyéb fajtái sem voltak meg. És viszont, a szovjet fegyveres erők ragyogó győzelmeinek egyik legfőbb forrása a háború következő szakaszában éppen az volt, hogy kiküszöbölték ezeket a hiányosságokat. A parancsnokok megtanulták, hogyan kell jól megszervezni a felderítést, felépíteni a leküzdhetetlen páncélelhárítást, megbízhatóan biztosítani a csatlakozási pontokat és a szárnyakat, és hozzáértően megszervezni a harcbiztosítás egyéb nemeit. Például a szovjet hadvezetés Sztálingrád körzetében rejtve nagyszámú erőket összpontosított, jóllehet a terep sztyeppes jellegű volt, és alig akadt rajta egy-két helység. Ezt úgy sikerült elérni, hogy minden átcsoportosítást gondosan álcázva hajtott végre

A múlt háború tapasztalatai azt mutatják, hogy a harcbiztosítás bármely fajtájának a lebecsülése a legsúlyosabb következményekkel járhat.

Az 1942 elején a Kercs-félszigeten harcoló front, hadseregek és hadosztályok parancsnokai egyáltalán nem törődtek az álcázással. A vezetési pontokat nem álcázták, nem változtatták, nem voltak tartalék harcálláspontjaik. Ez lehetővé tette a támadó ellenség számára, hogy nagy repülőkötelékekkel végrehajtott légitámadásokkal megsemmisítse a híradást és a vezetési pontokat; így a pa-

rancsnokok kezéből kicsúszott a csapatok vezetése. A sarkkörön túli támadó harcok idején a 10. gárda lövészhadosztály elhanyagolta az álcázást. 1944. október 16-án este a hadosztály csapatai tábortüzeket gyújtottak. Ennek következtében 11 Ju—87-es bombázó megtámadta őket és nagy veszteségeket szenvedtek.

Az álcázásnak és a harcbiztosítás más módjainak a szerepe az új fegyverfajták megjelenésével még jobban megnövekedett. A mai körülmények között az álcázás hiánya az alosztály, csapat személyi állományának pusztulását és nagy mennyiségű hadianyagnak és fegyvernek a megsemmisülését eredményezheti.

A hadművészet más elveihez hasonlóan a meglepésnek is nagy szerepe van. Megfosztja az ellenséget annak a lehetőségétől, hogy felkészüljön a csapás visszaverésére, és ezzel megkönnyíti az ellenség megsemmisítését vagy foglyul ejtését. A meglepés igen erősen hat a csapatok erkölcsi szellemére, harcképességére, megbénítja az ellenség akaratát, megtöri ellenállását. Érthető tehát, hogy minden nagy hadvezér miért tulajdonított elsőrendű fontosságot a meglepetésszerű támadásnak.

A meglepés csak az erők és eszközök meghatározott minimális mennyisége esetén hozza meg a kívánt eredményt. Például a hitleri Németország 1941 júniusi váratlan támadása nehéz helyzet elé állította a szovjet fegyveres erőket, mert az ellenség nagyszámú mozgósított, jól kiképzett és abban az időben elsőrendű harceszközökkel felszerelt csapattal rendelkezett, amely majdnem egész Európa gazdasági potenciáljára támaszkodott. Ha az ellenség meglepetésszerű támadását kevés élőerővel és harceszközzel hajtja végre, nem járt volna olyan súlyos következményekkel.

A meglepetésszerű támadás jelentősége a hadseregek mozgékonyságának és tömegpusztító eszközeik erejének növekedésével még csak fokozódott. A mai korszerű fegyverek nemcsak az arcvonalon, hanem mélyen a hátországban levő csapatok és objektumok elérését is lehetővé teszik.

A meglepetésszerű támadásra készülő ellenség szándékának felfedése lehetővé teszi, hogy időben csapást mérjünk rá és szétzúzzuk. Így például a kurszki csatában a német fasiszta hódítóknak még harcászati meglepést sem sikerült elérniük. A szovjet hadvezetés tudott az ellenség általános elgondolásáról és a támadás időpontjáról. Ezért idejében gondoskodott mélyen lépcsőzött védelem kiépítéséről, a szükséges élőerők és eszközök összpontosításáról és a csapatok harcképességének a megnöveléséről. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a szovjet csapatok a kurszki csatában szétzúzzák az ellenséget.

Ismeretes, hogy a Nagy Honvédő Háborúban a szovjet fegyveres erők sok hadművelete váratlanul érte az ellenséget, meglepte és fejvesztettséget idézett elő soraiban.

Korszerű körülmények között a legújabb fegyverfajták megjelenése folytán a meglepetésszerű támadás alkalmas arra, hogy gyorsan nagyszámú csapatot és számos fontos objektumot semmisítsen meg. Ezért a meglepetésszerű támadás szervezésének készsége a parancsnoki kar magas fokú szervezőképességének szerfölött fontos és nélkülözhetetlen vonása. „Világosan kellett látnunk, hogy az a fél, aki kezében tartja a kezdeményezést, aki birtokában van a meglepés tényezőjének, gyakran meghiúsítja az ellenség akaratát, és ezzel kedvező feltételeket biztosít saját maga számára" — állapította meg Frunze.[1] Ezért a parancsnoki kar képzésében fontos szerepe van a hadműveleti és harcászati meglepés szervezésére való képesség tökéletesítésének.

A hadművészet fő elve a saját erők minden módon való kímélése és az ellenséges erők megsemmisítése. Ebből olyan más, egészen általános elvek következnek, mint túlerő összpontosítása a főcsapás irányában, az együttműködés, a harcbiztosítás, a meglepés stb. A saját erők minden módon való kímélése és az ellenséges erők maximális megsemmisítése az ellenség szétzúzásának és a tartós győzelem kivívásának záloga.

[1] *M. V. Frunze.* Válogatott művei. II. köt., Zrínyi Kiadó, 1959. 64. oldal.

A hadművészet elveinek helyes alkalmazása — a harci siker egyik feltétele

A társadalmi élet objektív törvényei az emberek tevékenysége révén nyilvánulnak meg. Ennélfogva nem érthetjük meg és nem alkalmazhatjuk helyesen ezeket a törvényeket, ha az emberek tudatos tevékenységétől elszakítva vizsgáljuk őket.

A hadművészetnek a hadügy objektív szükségszerűségét visszatükröző elvei megmutatják a személyi állomány legfontosabb tevékenységi irányait. Ezeknek az elveknek a hibátlan ismerete az első és elengedhetetlen feltétele annak, hogy ne kövessünk el hibát a harc vagy hadművelet szervezésében és végrehajtásában.

Ez azonban még nem elegendő. Lehet, hogy valaki kitűnően ismeri az elveket és a harcban mégis kudarc éri. A szükséges erők és eszközök megléte s a hadművészet elméletének hibátlan tudása csak lehetőséget teremt a győzelem kivívására. A lehetőség valóra váltása a fegyveres erők egész állományától az ellenség megsemmisítésére irányuló kezdeményező, hozzáértő és határozott cselekvést követel.

Ahhoz, hogy a főcsapás irányában történő túlerő-összpontosítás lehetőségét valósággá változtassuk, ki kell választani az összpontosítási körleteket, meg kell határozni a mozgási útvonalakat, mindent el kell követni megjavításukra, elő kell készíteni a szállító eszközöket, meg kell szervezni a rejtett menetet és még más, a szabályzatokból és a helyzetből következő intézkedéseket is végre kell hajtani.

Ahhoz, hogy a harcban vagy a hadműveletben a csapatok együttműködésének a megszervezésében rejlő lehetőség valósággá váljék, pontosan el kell osztani a feladatokat, és cél, hely és idő szerint egybe kell hangolni az erőfeszítéseket a rendelkezésre álló erők és eszközök között; szigorúan végre kell hajtani azt, amit a szabályzatok az együttműködés megszerevezésével kapcsolatban előírnak: jól kell ismerni a haditechnikát, a harceszközök harcászati-techni-

kai adatait; minden katonának világosan meg kell értenie azt a tételt, hogy a korszerű harcban a különböző fegyvernemek közös tevékenységével lehet csak kivívni a győzelmet.

Ahhoz, hogy a harcbiztosítás megszervezésének lehetősége valósággá váljék, az szükséges, hogy legerélyesebben harcoljunk a biztosítás bármely fajtájának a lebecsülése ellen, s a konkrét helyzetben feltétlenül teljesítsük a megfelelő szabályzatok előírásait.

Ahhoz, hogy a meglepetésszerű csapás szervezésének a lehetőségét valóra váltsuk, meg kell választanunk a csapás mérésének a helyét és idejét, a kiválasztott irányban rejtve csapatokat kell összpontosítanunk, saját szándékunkat illetően a hadicsel különféle módszereivel meg kell tévesztenünk az ellenséget, és végül gyorsan és lendületesen kell megvalósítanunk elhatározásunkat.

Ily módon a hadművészet elveinek helyes alkalmazását a szubjektív tényezővel: a parancsnokok és az egész személyi állomány tudatos tevékenységével érjük el.

A fegyveres erők személyi állományának a kezdeményezése, tudása, határozottsága és bátorsága, amely a hadművészet elveinek és szabályainak kitűnő ismeretén és a konkrét helyzet pontos mérlegelésén alapszik, a legkisebbre csökkenti a harc, a hadművelet során előforduló véletlenek számát.

Sok burzsoá katonai szakember tagadja, hogy sikeresen harcolhatunk a véletlenek ellen, amelyek szerintük a háború elkerülhetetlen velejárói. A kellemetlen véletlenek ellen ilyenformán csak a jó szerencse segíthet. „... a háborúban minden tényked és — írja Clausewitz — csak valószínű és nem biztos sikerre irányul. Ami a bizonyossághoz hiányzik, a sorsra — mondjuk úgy — a szerencsére kell bíznunk".[1] Eisenhower „Keresztes háború Európában" című könyvében kijelenti, hogy a háborút mindig inkább a lehetséges és a feltételezett, mint a határozottan ismert dolgok birodalmában viselik, és amikor a csapato-

1 *Clausewitz.* A háborúról. Zrínyi Kiadó. 1961. 169. oldal.

kat harcba küldjük, mindig a legkisebb elérhető cél lebegjen a szemünk előtt, különben a hadművelet kudarcra van ítélve. Ezután, szerinte, az ésszerű feltételezések területe következik, majd a remények birodalma és mindaz, ami megeshetik, ha a sors olykor nem kedvez. Eisenhower lényegében tagadja a háború objektív törvényszerűségeit és mindent a véletlenre bíz.

Vitathatatlan, hogy a háborúban nagyobb a véletlen szerepe, mint más társadalmi jelenség területén. Ennek oka a fegyveres harc sajátosságaiban — az ellenség ellenállásában, az életveszélyben, az ellenségről és szándékairól való elégtelen tájékozottságban rejlik. A dialektikus materializmus azonban azt tanítja, hogy a véletlen a szükségszerű megjelenésének formája. Minden véletlen jelenségnek megvan a maga oka. Ok nélkül jelenség nincs a világon és nem is lehet. Ha pedig van ok, akkor az szükségszerűen valamilyen okozattal jár. Véletlennek nevezzük az olyan okkal bíró jelenségeket, amelyek nem következnek a jelenségek adott, alapvető összefüggéséből.

A csapatok harctevékenységében gyakran idéz elő véletlen fordulatot az időjárás hirtelen megváltozása. Például a jól előkészített deszant-hadműveletnek sikerrel kell végződnie. De tegyük fel, hogy a hadművelet előtt vagy közben erős vihar tör ki. Ez kétségtelenül megakadályozza a hadműveletnek a kitűzött időben való sikeres végrehajtását. Így volt az 1941. december 25-re virradó éjszaka is, amikor a 224. lövészhadosztály jelentős része és az 51. hadsereg 83. lövészdandára, miután megindult a partraszállási körzet felé, az erős vihar miatt kénytelen volt visszafordulni. Ugyanez történt 1943. november 1-én is, amikor az egyre erősödő vihar miatt a 18. hadsereg 318. lövészhadosztálya mint deszant nem tudott maradéktalanul partra szállni a Kercs-félszigettől délre. A vihar, a deszant-hadműveletnek a kitűzött időben történő sikeres végrehajtását illetően — véletlen. De mint minden természeti jelenségnek, megvan a maga törvényszerű keletkezési oka (a hőmérséklet és a légáramlatok változása). Ha majd az emberek megtanulják, hogyan lehet hibátlan

idő-előrejelzést készíteni, akkor ilyen véletlen nem fordulhat elő.

A véletlen lehet kedvező és kedvezőtlen. Feladatunk az, hogy ügyesen kihasználjuk a kedvező és csökkentsük a kedvezőtlen véletlenek számát, vagy nemkívánatos hatásukat a legkisebbre csökkentsük. Az időjárás okozta kedvezőtlen véletlenek száma a haditechnika fejlődésével csökkenni fog. Például esőben felázik az agyagos talaj, és az ilyen talajon létesített tábori repülőterek használhatatlanná válnak. Ez a véletlen nem fordulhat elő, ha a tábori repülőtereket fém- vagy egyéb burkolattal látják el.

A háborúban a véletlent gyakran a csapatok tevékenysége idézi elő. Ha ismerjük azokat a nemkívánatos véletleneket, amelyeket a saját vagy az ellenséges csapatok tevékenysége idézhet elő, akkor jelentéktelenre csökkenthetjük a harcra, a hadműveletre gyakorolt befolyásukat.

A Nagy Honvédő Háború elején a hitlerista hadsereg, nem törődve a hallatlan veszteségekkel, egyre mélyebben tört előre a Szovjetunió belsejébe. Az egyik magasabbegysége megállt a Nyemen folyó, e természetes akadály előtt, ahol a szovjet csapatok ellenállásába ütközött, s így képtelen volt menetből átkelni rajta. De a szomszédos szakaszon, Alitusz és Mercs környékén, a hitleristák fel nem robbantott hidakat fedeztek fel, amelyeken átkeltek a túlsó partra. Hasonló véletlen történt 1941. július 1-én, amikor a 26. német hadseregközvetlen hadtest gyorsan mozgó előrevetett osztaga elfoglalta a nyugati Dvinán át Rigába vezető hidakat. A hitlerista csapatok számára a fel nem robbantott hidak kedvező véletlent jelentettek. Ennek a véletlennek azonban meg volt a maga oka: azok az emberek, akiknek a hidat fel kellett volna robbantaniuk, a pontatlan szervezés vagy más körülmények miatt nem teljesítették a parancsot.

Két év múlva Kurszknál a fasiszták egy nagyobb harckocsicsoportja betört Poniri északi szélére, s megpróbálta menetből elfoglalni a Sznov folyó hídját. A hidat azonban az utolsó pillanatban, amikor már több ellenséges harckocsi hajtott rá, felrobbantotta az egyik szovjet magasabb-

egység záróosztaga. A fasiszták harckocsijai a folyó partja mentén átkelőhelyet kerestek. A mozgó záróosztag, amely a túlsó parton egy vonalban haladt az ellenséges harckocsikkal, még három más hidat is felrobbantott. Ezúttal a szovjet csapatok merész és ügyes tevékenysége megfosztotta a fasisztákat a kedvező véletlentől.

Tömegpusztító eszközök alkalmazása esetén a véletlenek jóval nagyobb kárt okozhatnak, mint a múlt háborúban. Ahhoz, hogy időben felfedjük az ellenség szándékát, megelőzzük a kedvezőtlen véletleneket és helyesen kihasználhassuk a kedvezőket, jól megszervezett felderítésre, magas fokú katonai tudásra és állandó harckészültségre van szükség.

*

A csapatok harctevékenységének módjai és formái a helyzettől függnek. Csak a kialakult feltételek minden oldalú számbavétele és helyes értékelése, valamint ezzel együtt a hadművészet elméletének alkotó alkalmazása óvja meg a parancsnokokat a sablonos cselekvéstől, csak ez teremti meg a helyes elhatározás reális lehetőségét.

Minden háborúban, hadműveletben, harcban a különös mellett megvan az általános is, amely a hadművészet elveiben tükröződik. A hadművészet általános elvei változatlanok, mert mindaddig érvényesek, amíg háborúk léteznek, de ugyanakkor változók is, mert a hadügy fejlődésével tartalmuk állandóan változik.

A különös elvek a háború sajátosságait, a termelőerők, a tudomány és a haditechnika fejlettségi színvonalát tükrözik. Viszonylag nem hosszú ideig érvényesülnek és elvesztik érvényüket, amint megszűnnek azok a feltételek, melyek között kialakultak.

A hadművészeti elvek jelentősége abban áll, hogy segítségükkel a parancsnok figyelme azokra a kérdésekre összpontosul, amelyeknek a megoldása biztosítja az ellenségen aratott győzelmet.

A hadművészet valamennyi elve abból az egyetlen és alapvető követelményből fakad, hogy minden módon ki-

mélni kell a saját erőinket és meg kell semmisíteni az ellenség erőit. Ezek az elvek tartalmukat illetően objektívek, a fegyveres harc törvényszerűségeit tükrözik, s az emberi tudaton kívül, tőle függetlenül léteznek. Ezért nem szabad figyelmen kívül hagyni őket.

A hadművészet elveinek helyes alkalmazásában és a harci, hadműveleti véletlenek számának csökkentésében döntő szerepe van a parancsnok és az egész személyi állomány kezdeményezőképességének, szakavatottságának, határozottságának és elmélyült ismereteinek.

II. A TÉR ÉS AZ IDŐ A HADVISELÉS OBJEKTÍV FELTÉTELE

A tér szerepe a fegyveres harcban

A tér és az idő — minden létezés alapvető formája. Engels a tér és az idő objektivitásáról és elválaszthatatlan kapcsolatáról a következőket írta: „... minden lét alapformái a tér és az idő, s az időn kívüli lét épp oly nagy badarság, mint a téren kívüli lét."[1]

A tér és az idő a maga mivoltában az anyag mozgásának különböző formáiban nyilvánul meg. „Nincs semmi a világon, csak a mozgásban levő anyag, a mozgásban levő anyag pedig nem mozoghat másképp, mint térben és időben."[2] Minden jelenség és tárgy, mint az anyagmozgás alapvető formáinak bizonyos egysége térben és időben létezik. Ez a tétel a háborúra is teljes mértékben érvényes.

Minden múlt háborút meghatározott térben és meghatározott időben vívtak. Például az első világháborút, amelyben 1050 millió lakossal 36 állam vett részt (a földkerekség lakosságának 62 százaléka) Európa és Ázsia nagy szárazföldi térségein, óceánokon és tengereken vívták; ez a háború jó 4 és egynegyed évig tartott.

A második világháborúban 61 állam vett részt 1700 millió lakossal (a földkerekség lakosságának 80 százaléka), Európa, Afrika és Ázsia szárazföldi területén és légiterében, továbbá négy óceánon és számos tengeren tombolt. A második világháború hat évig, 1939-től 1945-ig tartott.

1 *Engels.* Anti-Dühring. 53. oldal.
2 *Lenin* Művei 14. kot., Szikra, 1954. 177. oldal.

A tér fő tulajdonsága a háromdimenziós kiterjedés. Lenin megállapította, hogy bármely anyagrészecske, még ha olyan kicsi is, hogy nem látható, feltétlenül háromdimenziós térben létezik, amelytől elválaszthatatlan a hosszúság, szélesség és mélység (magasság) fogalma.

A tér fő dimenzióit, az anyagi tárgyak és jelenségek kiterjedését, elhelyezkedését és kölcsönhatását a hadművészet is felhasználja a szárazföldi, a szárazföldi-tengeri hadszínterek tanulmányozása, a hadászati és hadműveleti irányok meghatározása. valamint a helyzet értékelése során. Amikor a hadvezérek a hadszínteret értékelik, nemcsak a kiterjedést veszik figyelembe, hanem olyan különféle elemek elhelyezkedését és kölcsönhatását is, mint amilyen a domborzat, a természetes és mesterséges akadályok, a fedezékek, a talaj, az utak állapota, a természeti kincsek, a népsűrűség, a termelőerők és a tudomány fejlettségi színvonala, a társadalmi és államrend jellege, szilárdsága stb. Más szóval, számot vetnek valamennyi körülménnyel, amely a harctevékenységet a hadszíntereken az adott időben jellemzi.

A mai körülmények között semmiféle szárazföldi térség vagy tenger önmagában nem véd, és nem nyújt biztonságot az esetleges támadással szemben. Az ellenséges csapatok a legnagyobb kiterjedésű térségeket is rövid idő alatt leküzdhetik. Mindez azonban nem szünteti meg a tér fontos szerepét. A tér a háború alakulására ellentmondó befolyást gyakorol: elősegíti, de egyszersmind meg is nehezíti a győzelmet.

Az ország nagy térségei megkönnyítik a hadviselést, mert lehetővé teszik az ipar, a stratégiai nyersanyagkészletek, késztermékek, élelmiszerek, a fegyveres erők, köztük a rakétacsapatok széttagolt telepítését. A kisebb területű államok könnyebben sebezhetők. Ám az ilyen államok erejét sem szabad lebecsülni.

Másfelől a nagy térségek megnehezítik a hadviselést, mert a minden oldalról lehetséges támadás elhárításához megfelelő mennyiségű csapatra, megbízható közlekedésre és olyan szállító eszközökre van szükség, amelyek biztó-

sítják az arcvonalak szakadatlan ellátását mindennel, ami a sikeres harchoz nélkülözhetetlen.

A Szovjetunió óriási méretei, kimeríthetetlen természeti kincsei, nagyszámú lakossága és legélenjáróbb társadalmi és államrendje lehetővé teszi gazdaságának korlátlan fejlődését, a szükséges mennyiségű fegyver és hadianyag gyártását, a stratégiai nyersanyagkészletek felhalmozását és az ipar széttelepítését. Az ország megbízható védelmének megszervezésénél ezek fontos előnyök.

A múlt háborúkban a szovjet ország nagy területe egyik feltétele volt annak, hogy a szovjet nép sikeresen harcolhatott az imperialista agresszorok ellen. Lenin „A baloldaliság a kommunizmus gyermekbetegsége" című művében megállapította, hogy Szovjet-Oroszország az aránylag hosszú polgárháborút részben az ország óriási méreteinek köszönhetően bírhatta ki.[1] A nagy területekkel rendelkező fiatal szovjet állam szabadon manőverezhetett, visszavonulhatott, amikor ezt a helyzet megkövetelte, s erőt gyűjthetett az ellenség visszaverésére. A Magyar Tanácsköztársaságnak például 1919-ben nem volt meg ez a lehetősége.

A Nagy Honvédő Háború idején a Szovjetunió nagy területe egyik fontos feltétele volt a hitleri Németország és csatlósai szétzúzásának. A fasiszta Németország hitszegő támadása miatt nehéz helyzetbe került Szovjetuniónak megvolt a lehetősége rá, hogy manőverezzen, időt nyerjen ahhoz, hogy mozgósítsa és mélyen a hátországban kiképezze a szükséges tartalékokat. A háború első időszakában a Vörös Hadsereg csapatai, az ellenség erőit egyre örlő súlyos védelmi harcokban a hódítók túlerejének nyomása alatt kénytelenek voltak jelentékeny területeket feladni, hogy erőt gyűjtsenek és szétzúzhassák az ellenséget. Itt azonban még egyszer hangsúlyoznunk kell, hogy ez kényszerű visszavonulás volt, amely nagy gazdasági, erkölcsi és katonai kárt okozott a szovjet államnak. Az ország te-

[1] *Lenin* Művei. 31. köt., Szikra, 1951. 52. oldal.

rületét méreteitől függetlenül, minden módon meg kell védelmezni.

A Szovjetunió nagy területe a mai körülmények között sem vesztette el fontos hadászati jelentőségét. Ehhez még hozzá kell vennünk a szocialista államok óriási területét, amelyek összefüggően terülnek el Európa és Ázsia beláthatatlan térségein.

A Szovjetunió 1959—1965-ös hétéves népgazdasági terve tovább javítja a termelőerők célszerű elhelyezését a Szovjetunió egész területén, és folytatja az ipar további széttelepítését. A keleti vidékek részaránya az ország termelésében 1965-ben a következőképpen alakul: nyersvastermelés — körülbelül 44 százalék, acéltermelés — 48 százalék, hengereltáru termelés — 49 százalék, szénbányászat — körülbelül 50 százalék, olajkitermelés — 30 százalék, elektromos energia termelése — 46 százalék. Az SZKP XXI. kongresszusának határozatai előírják valamennyi szövetségi köztársaság gazdaságának további fejlesztését. A termelőerők óriási területen való széttagolt elhelyezése (telepítése) a Szovjetunió fontos hadászati előnye nemcsak a nyugat-európai országokkal, hanem az Egyesült Államokkal szemben is.

Az Egyesült Államok területe nem sokkal kisebb Európánál, de az ottani városokban igen nagyfokú az ipar és a lakosság összpontosultsága. New Yorknak például az elővárosokkal együtt mintegy 13 millió lakosa van. Az északkeleti államokban összpontosul a feldolgozó iparnak körülbelül 75 százaléka. De még ezen a területen belül sem oszlik meg egyenletesen az ipar. Zömmel New Yorkban, Chicagóban, Detroitban, Jersey-Cityben, Philadelphiában, Bostonban, Clevelandban, Pittsburgban és más nagy városokban összpontosul. Ez igen sebezhetővé teszi az Egyesült Államok iparát. A nyugat-németországi tudósok az atomfegyver eltiltását követelő felhívásukban megállapították, hogy ma egyetlen harcászati atombomba elpusztíthat egy kisebb várost, egy hidrogénbomba pedig akkora területet tehet ideiglenesen lakhatatlanná, mint a Ruhr-vidék.

Napjainkban egyetlenegy hadászati rendeltetésű rakéta akkora nukleáris töltetet szállíthat a célba, amely felér kétmillió tonna bomba robbanótöltetének erejével. Mintegy 100 ilyen nukleáris töltet, rövid időközökben egymás után robbantva, elegendő ahhoz, hogy egy körülbelül 300—500 ezer négyzetkilométer területű, fejlett iparral rendelkező ország iparvidékei és politikai-közigazgatási központjai romhalmazzá változzanak, az ország területe pedig gyilkos radioaktív anyagokkal fertőződjék meg és kihalt pusztasággá változzék. Ebből nyilvánvaló, hogy milyen hihetetlen mértékben sebezhetők azok az államok, ahol nagy az ipar és a lakosság koncentrációja.

A nagy tér, amelyen a szocialista tábor országai elterülnek, lehetővé teszi a fegyveres erők széttagolását békében és háborúban egyaránt, ami egyik fontos feltétele annak, hogy a tömegpusztító eszközök okozta veszteségek csökkenthetők legyenek. A nagy területen jobban lehet manőverezni, hogy a szükséges helyen összpontosíthassuk az erőket. Az ország védelmének megbízható biztosítása és az agresszor megsemmisítő visszaverése céljából a Szovjetunió kétszeres-háromszoros lépcsőben helyezheti el rakétaeszközeit. A Szovjetunió területe óriási, s megvan a lehetősége a rakétatechnika megfelelő széttelepítésére és jó álcázására.

Ugyanakkor a szocialista országok nagy területe bizonyos nehézségeket is okoz, amelyekkel feltétlenül számolni kell. Az óriási területek védelméhez megfelelő mennyiségű jól kiképzett csapatra van szükség. Ezt a problémát még az is bonyolítja, hogy napjainkban megvan a nagy mélységben egy időben különböző irányokból mért csapások lehetősége. Ilyen csapásokat mérhetnek az imperialista agresszorok a Szovjetunió és más szocialista országok körüli idegen támaszpontokról, továbbá a határoktól több száz, sőt ezer kilométerre levő szárazföldekről és tengerekről.

Igen nagy jelentőségük van ma az ország szívében levő közlekedési útvonalaknak. Külföldi sajtójelentések szerint az Amerikai Egyesült Államokban 66 000 km hosszú, be-

tonnal burkolt gépkocsiút épül, amely összeköti az atlanti- és a csendes-óceáni tengerpartot, az Egyesült Államok északi és déli határát, valamint az államok fővárosait és az ország minden nagyobb központját. A *Neue Rheinzeitung* című nyugatnémet lap jelentette, hogy metróhoz hasonló föld alatti utat terveznek, amely a Ruhrvidék minden városát összeköti.

A szocialista tábor országainak nagy területe és a fejlett tőkésországokhoz viszonyítva gyér úthálózata megköveteli, hogy minden szocialista ország nagy erőfeszítéseket tegyen új utak, a közlekedési csomópontok körüli kerülőutak, a hidakat helyettesítő alagutak építésére, és mozgékony, nagy terepjáró képességgel rendelkező új gépek üzembe állítására.

A tér hadműveleti-harcászati vonatkozásban a hadszíntér sajátosságai révén hat a harctevékenység menetére. Itt nemcsak a kiterjedés, hanem a terep földrajzi sajátosságai is számottevők.

A terep állandó, fontos, de ellentmondó befolyást gyakorol a harctevékenységre. Egy és ugyanaz a terep nehezítheti és könnyítheti is a csapatok harctevékenységét. Ez a terep sajátosságaitól, az évszaktól, az időjárástól, a harc módjától, a személyi állomány harci mesterségbeli tudásától, harci-erkölcsi tulajdonságaitól, a fegyverek és a harci technikai eszközök mennyiségétől és minőségétől függ. Háborúban ezek a körülmények együtt lépnek fel, szüntelen kölcsönhatásban vannak, egyiküket sem szabad szembe állítani a másikkal, hanem összességükben kell mérlegelni őket.

A szárazföldi térségek, amelyeken a harctevékenység folyik, nem azonosak. Ennélfogva különféle befolyással vannak a harcfeladatok végrehajtására.

A jó utaktól sűrűn hálózott, mérsékelten átszegdelt terep kedvező feltételeket teremt a sikeres támadáshoz. Ha az adott terepen nincsenek természetes akadályok és fedezékek, akkor megnehezül a védelem. Első látszatra úgy tűnik, hogy az új fegyverek és harci technikai eszközök még jobban növelik a támadó fél lehetőségeit. A valóságban ez

nincs így. A korszerű műszaki eszközök és a nukleáris fegyver ügyes felhasználása esetén a védekező fél is sok, kedvező lehetőséghez jut. Többek között mesterséges fedezékekben elhelyezett csapatai jóval kisebb veszteséget szenvednek a nukleáris fegyvertől, mint a támadó fél fedezéken kívül tartózkodó csapatai. Védelemben az adott terepen a korszerű műszaki eszközök, a manőver és a nukleáris fegyver felhasználásával hamarosan saját javunkra fordíthatjuk az erőviszonyokat, és támadásba lendülhetünk.

Az erősen átszegdelt terep megnehezíti a támadást és megkönnyíti a védelmet. A fegyveres harc új eszközei csökkentik és egyszersmind növelik is a támadás nehézségeit. Csökkentik, mert lehetővé teszik a mesterséges akadályok rövid idő alatti lerombolását és a természetes akadályok leküzdését. De növelik is, mert a védekező fél a kedvező terepalakulatok, a korszerű műszaki eszközök, a manőver és a nukleáris fegyver felhasználásával képes sikeresen végrehajtani az előtte álló feladatokat.

A korszerű harcban a védelem kiépítésénél nem szabad lebecsülni a természetes akadályokat — a folyókat, magaslatokat stb. Ezek jelentősége nemcsak hogy nem csökkent, hanem ellenkezőleg, még jobban megnövekedett. Így az erősen átszegdelt terep, amelyen sok a folyóvölgy, szoros és más tereptárgy, azzal, hogy megnehezíti a páncélos csapatok tömeges bevetését, elősegíti a védelem széttagolását és kellő fedezéket nyújt számára, fokozza az atomvédelem lehetőségeit. A múlt háborúkban a természetes akadályokra támaszkodó védelem nem mindig volt leküzdhetetlen. Leküzdhetetlen védelmet a nukleáris fegyver megléte esetén is nehéz kiépíteni. De ebből korántsem következik, hogy a vízi és hegyi akadályokat, amelyek a védekező fél természetes szövetségesei, figyelmen kívül hagyhatjuk. Ügyesen ki kell használni őket a harctevékenység során, hogy minél nagyobb veszteséget okozhassunk az ellenségnek.

A burzsoá szakirodalomban sok szó esik a természetes akadályokkal rendelkező vidékek minél jobb kihasználá-

sáról. Így E. Bunty tartalékos vezérőrnagynak a *Revue Militaire Générale*-ben, a NATO folyóiratában megjelent (1958. május 5. sz.) „Természetes hadászati erődök" című cikke szükségesnek tartja, hogy „a csapatok olyan körzeteket vegyenek birtokba, amelyeket maga a természet változtatott erődökké, amelyek uralgó jellegűek az ellenséges támadás legvalószínűbb irányában és más, várható előnyomulási útjait is ellenőrzik".

Az erősen átszegdelt terep az emberek tudásával és akaratával párosulva nemcsak a védelemben lehet jó szövetséges, hanem a támadásban is. A támadó harcban az ilyen terep fokozott védelmet nyújt a személyi állománynak a nukleáris fegyverrel szemben és megkönnyíti a csapatok álcázását. Az ilyen terepet ügyesen fel lehet használni manőverre, felderítésre, a hadtápterülettel összekötő rejtett utak létesítésére, alkalmas vezetési pontok létesítésére stb. Szamojlenko százados harckocsiszázada egy hadgyakorlaton megmutatta, hogyan lehet az erősen átszegdelt terepet támadás közben manőver végrehajtására helyesen felhasználni. A század a kapott parancs szerint megindította a támadást. A támadás arcvonalától kissé jobbra eső ligetből váratlanul kitörtek az „ellenség" ellenlökést végrehajtó harckocsijai. Sokan voltak, és semmi értelme sem látszott annak, hogy a század arcból rájuk törjön, mert feltétlenül megsemmisítették volna. Szamojlenko százados gyors helyzetmegítélés alapján határozott: kissé visszavonul, majd a dombvonulat mentén, annak fedezete alatt halad. Ez a dombvonulat a támadás arcvonalától balra húzódott, majd jobbra fordult. Az „ellenség" abban a feltételezésben, hogy a század visszavonul megindulási helyzetébe, folytatta a gyors előnyomulást. Szamojlenko százados, kihasználva ezt, egy harckocsiszakaszt rejtve az „ellenség" szárnyának irányított, és megnyitotta rá a tüzet. A győzelem teljes volt.

A sivatagok és a magas északon fekvő területek az éghajlat sajátosságai folytán támadásban és védelemben egyaránt megnehezítik a csapatok tevékenységét. Egyes sivatagokban, továbbá az északi vidékeken a hőmérséklet

télen —40 C fokig süllyed, erős szél fúj, nincs fűtőanyag és gyérek a települések. Ez nagy nehézségeket okoz. Nem könnyebb a csapatok helyzete a sivatagokban nyáron sem, amikor a hőmérséklet 50—60 C fokra emelkedik, alig van vagy egyáltalán nincs víz. Ez elcsigázza a személyi állományt, különösen azokat a harcosokat, akik nincsenek hozzászokva az ilyen éghajlathoz.

A tömegpusztító fegyver alkalmazása nem szünteti meg az említett nehézségeket, ellenkezőleg: még jobban megnehezíti a csapatok harctevékenységét ezeken a vidékeken mind támadásban, mind pedig védelemben. Az atomrobbanásnál fellépő léglökési hullám, fénysugárzás és áthatoló sugárzás itt jóval nagyobb távolságra terjed. Ezért az atomcsapás lehetőségei az azonos robbanási viszonyok közepette a sivatagokban erősen megnövekednek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a korszerű harci technikai eszközök és fegyverek lehetetlenné teszik a harci feladatok végrehajtását a sivatagokban. Azonos csapatlétszám és megközelítően azonos fegyverzet esetén az a fél győz, amelyiknek a csapatai harci tudás és harci-erkölcsi tulajdonságok tekintetében felülmúlják az ellenséget.

A hegyes-erdős terep megnehezíti a támadást és megkönnyíti a védelmet. Az új fegyver új lehetőségeket teremt mind a hegységek sokkal gyorsabb leküzdesére, mind a még szilárdabb védelem megszervezésére.

Ily módon korszerű körülmények között a tér sajátosságai nemcsak hogy nem vesztették el jelentőségüket, hanem ellenkezőleg: szerepük, helyes felhasználás esetén, egyre nagyobb. A feladat továbbra is az, hogy el kell sajátítani a hadszínterek sajátosságainak, a terep különféle tulajdonságainak ügyes kihasználását támadásban és védelemben egyaránt.

Amikor számolunk azzal a nagy befolyással, amelyet a tér a harctevékenységre állandóan gyakorol, mindig szem előtt kell tartanunk, hogy a támadó és védelmi harc, hadművelet kimenetelét nem a tér földrajzi sajátosságai, hanem a csapatok harctevékenysége dönti el. Ezt igazolja a háborúk történelmi tapasztalata is.

1941—1942-ben a szovjet csapatok rendkívül kedvezőtlen erőviszonyok közepette 250 napon át sikeresen védelmezték Szevasztopolt. A német fasiszta csapatok ugyanazon a terepen 1944-ben, jóllehet jelentékeny élőerőkkel, és sok harceszközzel rendelkeztek, alig néhány napig tartották magukat.

Az Atlanti-óceán roppant nagy. Mégis annak idején viszonylag könnyen leküzdötték az európaiak, akik eljutottak az észak-amerikai tengerpartra, kiirtották a helyi lakosság zömét, amelynek nem volt olyan fegyverzete, mint a támadóknak. Az európai államok között egyedül Angliának sikerült majdnem ezer éven át megakadályoznia az ellenség betörését. Az első esetben az egész óceán sem védte meg az amerikai szárazföldet a hódítók partraszállásától, a második esetben pedig az alig 20—30 km széles szoros megakadályozta az agresszorok hordáit az Angliába való behatolásban. A valóságban a brit szigetekre való behatolás fő akadálya az angol hadiflotta volt, amely hosszú időn át a világ egyik legerősebb hajóhadának számított, továbbá Anglia gazdasági fejlődése, diplomáciai és katonai tevékenysége. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy ez esetben semmi szerepe sem volt a térnek. A szoros, és még inkább az óceán akadályozta és ma is akadályozza a szárazföldi csapatok behatolását az ilyen országokba.

Az Ardennek erdős-hegyes vidék. Sok katonai szakértő olyan természetes akadálynak tekintette, amely megbízhatóan útját állja a támadó csapatoknak. A németek 1940-ben és 1944-ben mégis az Ardenneken át mérték a főcsapást az angol—francia csapatokra.

Az angolok Szingapurt északról megközelíthetetlennek tartották, mert 700 km kiterjedésű sűrű dzsungel fedezte. Ezért minden szingapuri erődítmény a délről jövő támadás visszaverésére épült. S íme, Szingapurt a japánok 1942. február 8-án észak felől foglalták el. A sűrű dzsungel nem tartóztatta fel a támadókat. Fuller, angol katonai szakíró a következőket írja: „A forróság, az esők, a trópusi betegségek, a hegyek, a folyók, a mocsarak és a majd-

nem egészen úttalan vidékek Burmát látszatra a világ ama kisszámú helyeinek egyikévé tették, ahol erős és jól felfegyverzett hadsereg nem tud harcolni. Ám az utolsó hadjáratban félmillió ember harcolt, és mint láttuk, nagy hadseregek szabadon és meglehetősen gyorsan nyomultak előre északról délnek és nyugatról keletnek, a magas hegygerinceken, a széles folyókon, a sűrű erdőkön és dzsungeleken keresztül."[1] Egy másik angol katonai ideológus, Liddell Hart, így ír: „Bármilyen természeti viszonyokat, bármilyen természetes akadályt könnyebb kiszámítani, könnyebb leküzdeni, mint az emberi ellenállást."[2]

Mindez tökéletesen igaz, különösen a korszerű fegyveres erők esetében, amelyek úttalan utakon is képesek a gyors előnyomulásra.

Fuller, Liddell Hart és más burzsoá katonai szakírók objektív kutatónak tartják magukat. De hogyan egyeztethetjük össze Fuller és Liddell Hart fenti nézeteit azzal, amit a fasiszta csapatoknak a szovjet—német arcvonalon elszenvedett vereségéről, a vereség okairól mondanak? Ugyancsak Liddell Hart a már említett könyvében így ír a németek 1941. évi moszkvai vereségéről: „Amikor a vjazmai hadművelet befejeződött, beköszöntött a tél, és a németek nem tudták továbbfejleszteni a sikert, mert a Moszkvába vezető utakat átgázolhatatlan sár fedte",[3] és tovább: „Ha hadbírói vizsgálatot rendeltek volna el az 1941. évi német hadjárat kudarca ügyében, ez lett volna az egyetlen megállapítás: »a vereség természeti okok következménye volt«,[4] és végül »a német csapatokat nem az ellenség, hanem a tér verte meg«."[5] Hasonló véleménye van Fullernak is. „Teljes joggal vélhetjük — írja —, hogy nem az oroszok ellenállása, bármilyen nagy volt is, és nem az időjárásnak a német légierő tevékenységére gyakorolt

[1] *J. F. S. Fuller.* A második világháború, 1939—1945. Külföldi Irodalmi Kiadó, Moszkva. 1956. 488. oldal, (oroszul).
[2] *Liddell Hart.* A közvetett tevékenységek hadászata. 214. oldal, (oroszul)
[3] Ugyanott, 345. oldal.
[4] Ugyanott, 346—347. oldal.
[5] Ugyanott, 435. oldal.

hatása, hanem a sár mentette meg Moszkvát, amelyben megrekedt a német utánszállítás az arcvonal mögött."[1]

Ha egybevetjük ezeket a kijelentéseket, könnyen meggyőződhetünk róla, hogy az említett burzsoá katonai ideológusokból a legelemibb objektivitás is hiányzik. Ha „bármely természeti feltétellel, bármilyen ellenállással könnyebben számolhatunk, könnyebben leküzdhetjük őket, mint az emberi ellenállást", akkor az „átgázolhatatlan sár" (ráadásul télen, amikor a sár megfagy és minden rossz utat járhatóvá tesz) vajon megakadályozhatta-e a németek Moszkva elleni támadását? Nem a sár és nem is a fagy, hanem a Vörös Hadsereg megsemmisítő csapásai zúzták szét a német csapatokat Moszkvánál.

Liddell Hart könyvében sok helyen önmagát cáfolja meg. Beszél például a szovjet csapatok 1944 márciusában a Déli-Bug és a Dnyeszter körzetében végrehajtott támadásáról, amikor valóban járhatatlanok voltak az utak és feneketlen volt a sár, és beismeri: „... Konyev csapása Umanytól indult ki, március 12-én elérte a Déli-Bugot, március 18-án a Dnyesztert és másnap a szovjet csapatok már át is keltek rajta. Az a gyorsaság, ahogy ezeken a széles folyókon átkeltek, ismeretlen a háborúk történetében."[2]

A háborúk menetében és kimenetelében a döntő szerepet nem a földrajzi, hanem a gazdasági, erkölcsi és a tulajdonképpeni katonai tényezők játsszák. A Szovjetunió fölénye a hitleri Németországgal szemben e tényezők tekintetében, a nép kommunista párt vezette hősi harca a hátországban és az arcvonalon világtörténelmi jelentőségű győzelmet hozott a Szovjetuniónak a múlt háborúban. E győzelem kivívásában fontos szerepe volt a szovjet parancsnokok hadvezéri művészetének is.

Ezt a burzsoá katonai ideológusok is kénytelenek elismerni. Liddell Hart például a következőket írja a Vörös Hadsereg 1944. nyári támadásáról: „A hadműveletek lefo-

1 *Fuller.* Id. mű. 168 oldal.
2 *Liddell Hart.* Id. mű. 394. oldal.

lyását vizsgálva, a következő sajátosságokat fedezhetjük fel az oroszok hadászatában. Az oroszok minden támadó hadműveletében csapásuk először, úgy látszik, hogy hol az egyik, hol a másik nagy központ ellen irányul. Aztán az orosz csapatok váratlanul megkerülték mindkét objektumot, áttörték a köztük levő gyengén védett szakaszt és oly mélyen behatoltak az ellenség mögöttes területére, hogy rákényszerítették mindkét központ harc nélküli feladását."[1]

Liddell Hart itt egyszerűen hallgat az elkeseredett harcokról, arról, hogy a fasiszták rendszerint csak akkor vonultak vissza, amikor már az a veszély fenyegetett, hogy a Vörös Hadsereg megsemmisíti őket. De az igazság egy részét mégis csak kimondta, amikor elismerte a szovjet hadvezetés rugalmas, mélyen átgondolt hadászatát.

A tér és az idő háborús felhasználásának a lehetőségei nem maradnak változatlanok, hanem a termelés, a tudomány, a fegyverzet, a harci technikai eszközök és a hadművészet fejlődésével növekednek. A termelőerők, a tudomány és a harceszközök tökéletesedésével a hegyeket, folyókat, tengereket és a nagy távolságokat egyre könnyebb leküzdeni. A minőségileg új haditechnika elérhetővé teszi azt, ami korábban nehezen volt elérhető.

Még nem is olyan régen a szigetfekvés és a hatalmas flotta határozott garanciát nyújtott Nagy-Britanniának a külső behatolással szemben. Korszerű viszonyok között egyetlen nagyhatalom sem sebezhető jobban, mint a szigetfekvésű Anglia. Az első és a második világháború alatt az Egyesült Államok területét, amelyet óceánok választottak el a hadszínterektől, számos ok miatt nem érték az ellenség csapásai, napjainkban azonban az interkontinentális ballisztikus rakéta az atomfegyvert percek alatt eljuttatja az óceánokon át a föld bármely pontjára.

Egyes amerikai politikusoknak az Egyesült Államok sebezhetetlenségéről tett képtelen kijelentéseivel kapcsolatban feltétlenül emlékeztetnünk kell Hruscsov elvtárs sza-

[1] *Liddell Hart.* Id. mű. 412. oldal.

vaira: „Ha ma az Egyesült Államok agresszív körei háborút robbantanak ki, ez a háború nemcsak Európát, Ázsiát és Afrikát érinti, hanem nyomban átterjed az Amerikai Egyesült Államok területére is, mivel ma az interkontinentális ballisztikus rakéták a földkerekség bármely részén levő cél rombolását lehetővé teszik."[1] Hruscsov elvtárs egy másik beszédében megállapította: „... Szem előtt kell tartanunk, hogy a korszerű haditechnika a tengeralattjárók és ballisztikus rakéták segítségével lehetővé teszi az Amerikai Egyesült Államok minden létfontosságú központjának lövetését, kikötőinek blokád alá helyezését. Ily módon az Egyesült Államok a haditechnika mai fejlettségi fokán ugyanolyan sebezhető, mint minden más ország."[2]

Ezt a burzsoá katonai szakértők is kénytelenek elismerni. D. Slessor angol repülőmarsall azt írta, hogy az „amerikai erőd" gondolata ma ugyanolyan elavult idiotizmus, mint amilyen „az angol erőd" gondolata volt húsz évvel ezelőtt. Dulles, az Egyesült Államok volt külügyminisztere megállapította, hogy a szovjet interkontinentális rakéta 15 perc alatt elérheti az amerikai szárazföldet. Amerikai szakértők nyíltan beismerik, hogy az Egyesült Államoknak egyelőre nincs olyan eszköze, amellyel megállíthatnák vagy elfoghatnák az ilyen rakétákat.

Harctevékenységre ma valamennyi világrész szárazföldi térségei felhasználhatók. Ezt az új háborúra készülődő imperialista agresszorok is tudják. Az Egyesült Államoknak ma öt óceán mellett fekvő 62 országgal szemben vannak kötelezettségei. Sok ilyen országban katonai támaszpontokat tart fenn, több ezer kilométerre határaitól.

Az amerikai imperializmus agresszív terveiben fontos helyet foglal el Észak-Kanada, amelyet fokozott ütemben katonai felvonulási területté építenek ki.

Az Amerikai Egyesült Államok igyekszik hadászati állásokat elfoglalni Közel- és Közép-Keleten. Nagy fontos-

[1] *N. Sz. Hruscsov.* A tartós békéért és a békés egymás mellett élésért. Goszpolitizdat, 1958. 300. oldal, (oroszul).

[2] Ugyanott, 261. oldal.

ságot tulajdonít Törökország, Irán, Pakisztán és Ciprus területe felhasználásának, s egymás után építi rajta a repülőtereket és egyéb katonai létesítményeket. Az Egyesült Államok agresszív körei nem titkolják e támaszpontok rendeltetését. A *Foreign Affairs* című folyóirat 1956. évi január—márciusi száma ezt írta: „A közel-keleti légi támaszpontok közelebb vannak a fő szovjet ipari központokhoz — Bakuhoz, a Donyec-medencéhez, az Urálhoz és Dél-Szibériához —, mint más, nem kommunista országok támaszpontjai." D. Kieffer, amerikai professzor, a légierő alezredese A világhatalom realitásai című könyvében ezt írja: „A holnapi csatatér — az egész világ. Ma a feladat abban áll, hogy minél több hadászatilag fontos pontot biztosítsunk magunknak a világon."

A *Liberation* című francia lap jelentése szerint a NATO főparancsnoksága a rakétatámaszpontok három övezetét szándékozik kiépíteni. Belgium, Hollandia, Nyugat-Németország és Észak-Franciaország területe az első övezet, az Alpok, Spanyolország és a Pireneusok a második, Törökország és Görögország területe pedig a harmadik.

Az imperialisták nagylétszámú csapatokat tartanak idegen területeken, napjainkban amerikai és angol csapatok állomásoznak számos országban.

Az imperialista államok gyakorlati lépéseket tesznek a sarkvidék térségeinek katonai felhasználására. Nyugati sajtójelentések szerint az Amerikai Egyesült Államok katonai vezetése a sarkvidéki területeket azzal a határozott céllal rendezi be, hogy esetleg hadszínterek lesznek. Megállapítják, hogy e területeken főként atombombát szállító repülőgépekkel és pilóta nélküli légieszközökkel harcolnak majd, amelyek fontos objektumokat bombáznak és biztosítják roppant méretű légideszant hadműveletek végrehajtását.

Az Amerikai Egyesült Államok a sarkvidéken főként légi támaszpontokat, repülőtereket, kilövőhelyeket, haditengerészeti támaszpontokat, kikötőket és rádiólokációs állomásokat épít, tökéletesíti a meglevőket és kiképzi a személyi állományt a zord éghajlati viszonyok közti harc-

ra. Grönlandtól nyugatra kiépítette a thulei légi támaszpontot a szárazföld partmenti sávjában, a sarkkörtől mintegy 1100 km-rel északra. Az utóbbi években atomhajtású tengeralattjárókat próbál ki a sarkvidék jégtakarója alatt. E kísérletek alapján az amerikai sajtó azt a következtetést vonja le, hogy az atomhajtású tengeralattjárók az összefüggő jégtakaró alatt rejtve megközelíthetik a szovjet partvidéket és rakétalövedékekkel áraszthatják el a Szovjetunió északi területeit. Azt állítják, hogy „ma az összetorlódott jég inkább a tengeralattjárókat védelmezi, mint a tengerpartot".

Az agresszív erőknek az a törekvése, hogy a szocialista országok elleni hadviselésre minden világrész, óceán és tenger térségeit felhasználják, szükségessé teszi, hogy a szocialista országok elegendő erővel és eszközzel rendelkezzenek az agresszor sikeres visszaverésére, kitűnően ismerjék a számba jöhető hadszínterek sajátosságait, különleges szállító eszközeik legyenek, amelyek időben és fennakadás nélkül ellátják a csapatokat mindennel, amire csak szükségük van az óriási térségeken, még akkor is, ha utak egyáltalán nincsenek.

Azt, hogy a szállító eszközök megtervezéséhez mennyire fontos a tér sajátosságainak a figyelembevétele, mutatja a következő példa is. Az angoloknak 1942-ben, amikor a malájföldi dzsungelekben a japánok ellen harcoltak, nagy nehézségeik voltak, mert a szokásos fegyverekkel és gépkocsikkal voltak felszerelve, amelyek az utakhoz kötötték őket és megfosztották a manőverezés lehetőségétől. Az erdős-hegyes terep számára készült könnyű fegyverzettel felszerelt japánok az anyagszállítást emberi erővel, könnyű taligákon, az utaktól teljesen függetlenül bonyolították le, gyakran alkalmazták a megkerülést és az átkarolást, és sikeres éjszakai harcokat vívtak.

A múlt háború tapasztalatai és az új fegyver sajátosságai alapján az Amerikai Egyesült Államokban a katonai kerekes járművek új családjának a megtervezését tűzték ki célul. Az amerikai katonai szakértők szerint e járműveknek nagy teherbírással, terepjáróképességgel és moz-

gékonysággal kell rendelkezniük az olyan terepen, ahol nincsenek utak és hidak, lehetővé kell tenniük átszegdelt terepen nagyszabású hadműveletek végrehajtását.

Az Amerikai Egyesült Államok agresszív körei a szocialista országok ellen tervezett háborújukban minden reményüket az atom- és a hidrogénfegyverhez fűzik, amelyet repülőgépekkel és ballisztikus rakétákkal juttatnak célba. Arra spekulálnak, hogy váratlan támadást intéznek a legfontosabb ipari és politikai központok, valamint katonai objektumok ellen, a légi tér, s így a kozmikus tér felhasználásával.

Havin altábornagy, a *Life* című folyóirat 1958. szeptember 6-i számában ezt állítja: „A második világháborúban a hadszíntér rendszerint egy világrészre vagy annak fő vidékeire terjedt ki. 1965-re az irányítható rakéták és mesterséges bolygók fejlődése olyan fokot ér el, hogy a tér elveszti korábbi jelentését és katonai szempontból a földteke lényegében egyetlen hadszíntér lesz. Az ember által vezetett készülékek fokozatosan állandó repüléseket hajtanak végre a kozmikus térségben. Ezzel megváltozik magának a katonai stratégiának a jellege is. A szokásos földi harctevékenységet a lélektani háború váltja fel, a közvetlen ütközetek pedig a földről a kozmikus térségbe tevődnek át."

Az Amerikai Egyesült Államokban folyik a repülő-személyiállomány kiképzése a szocialista országok elleni légitámadásokra. W. Coby, a *Canadian Aviation* című kanadai folyóirat szerkesztője azt írta, hogy az Egyesült Államok hadászati légierejének személyzete már békében ismeri fő és tartalék céljait, elképzeli magának, hogyan jelennek meg ezek a célok az indikátor ernyőjén, milyen ellenállás várható az ellenség részéről, milyen úton lehet a célt elérni és leküzdeni, és hogy a hadászati légierő parancsnokságának felderítő szervei a légifelvételek és különféle dokumentumok tanulmányozása révén újabb értesüléseket szereznek a potenciális ellenfélről.

Az új világháborúban, ha sor kerülne rá, a légteret a hadviselő felek legmélyebb hátországának leküzdésére,

fontos objektumok rombolására fogják felhasználni. A különböző rendeltetésű rakéták és a tömegpusztító eszközök megjelenésével a váratlan légitámadás veszélye lényegesen megnövekedett. Napirendre került tehát a rakéták idejében való felderítésének és az ellenük való hatékony harcnak a problémája.

A hadászati és hadműveleti irányokba eső szárazföldi es légiterek felhasználását illetően a korszerű háborúban szintén sok újdonsággal fogunk találkozni. A harctevékenység övezete mélyebb lesz. Az i. e. 212. évi cannaei ütközetben az arcvonal szélessége mintegy 4 km, mélysége pedig körülbelül 3 km volt. Az 1812. évi borogyinói ütközetben az arcvonal szélessége 6 km, a hadműveletek mélysége pedig 5 km körül lehetett. Az 1945. évi berlini hadműveletben az arcvonal szélessége elérte a 220 km-t, a hadműveleti mélység pedig mintegy 180 km-re nyúlt.

Nyugati katonai szakértők szerint a korszerű fegyver és haditechnika sajátosságai folytán, amelyek lehetővé teszik a hadműveletek szélesebb arcvonalon és nagyobb mélységben való tervezését és végrehajtását, a jövő háborúban a hadszíntéren a műszakilag berendezett védelem mélysége a biztosítási övezettel együtt eléri a 300 km-t. Ezért újszerűen vetődik fel a csapatok anyagi-műszaki biztosításának, ellátásának és feltöltésének a kérdése.

Már a második világháború végén sok nehézség adódott a hadszíntér nagy kiterjedésével kapcsolatban. Például az alsó-sziléziai támadó hadműveletben, amelyet 1945. február 8-tól február 24-ig hajtottak végre, az 1. Ukrán Front csapatainak mintegy 500 km-es sávban kellett harcolniuk. Amikor a szovjet csapatok elérték az Oderát, a közlekedési vonal a vasutak lassú helyreállítása miatt 500 km-re tolódott ki, a fő utánpótlási bázisok a Visztulán túl maradtak. Ez lassította az erők és eszközök új támadó hadműveletthez való átcsoportosításának ütemét és megnehezítette a csapatok anyagi-műszaki biztosítását.

A burzsoá katonai szakértők fokozott jelentőséget tulajdonítanak a csapatok nagy távolságra való légi átcsoportosításának. R. Garthoff így ír az *Army* című folyóirat-

ban (1957. november 4. sz.): „Kívánatos volna növelni az ejtőernyős hadosztályok számát a periférián való gyors tevékenység céljából. De a leghalaszthatatlanabb feladat az, hogy minden hadosztályt, köztük a páncélos hadosztályokat is, légi úton szállíthatóvá tegyük."

A szárazföldi hadosztályok átdobása mélyen az ellenség mögöttes területére, alkalmas arra, hogy a fegyveres harcnak nagy térségeken manőverező jelleget kölcsönözzön. A szállító repülőgép a legjobb eszköz, amellyel le lehet küzdeni a radioaktív anyagokkal fertőzött terepet, mert kellő repülőmagasságban a sugárzás hatása kisebb, mint a földön.

A harcmező feletti légtér a jövőben felderítésre, erők, harcászati és hadműveleti légideszantok átdobására, a csapatok közvetlen támogatására, a repülőterek rombolására, a reaktív lövedékek kilövőhelyeinek az elpusztítására, az ellenség felvonuló tartalékainak a leküzdésére stb. egyaránt felhasználható lesz.

Ismeretes, hogy a földgolyó felületének több mint kétharmad részét víz borítja. A tengerek és óceánok terét — a vízszínen és a víz alatt — a háborúkban közlekedési útvonalként lehet felhasználni. Az Amerikai Egyesült Államokban és Angliában ezért új, gyorsjáratú és nagy hatósugarú kereskedelmi hajók épülnek, amelyekből gyorsan ki lehet rakni a rakományt. Úgy tervezik, hogy az óceánok vízterein repülőgépanyahajókat és egyéb felszíni és víz alatti hajókat alkalmaznak rakéta-kilövőhelyül hajók, valamint földi és légi célok ellen.

I. Galantin ellentengernagy a következőket írja az *United States Naval Institut Proceedings* című folyóirat 1958. június 6-i számában: „Az irányítható reaktív lövedékek kilövőhelyeit legcélszerűbb a nyílt tengerek nagy, lakatlan terein, sőt a sarkvidéki jég alatt szétszórtan telepíteni ... A tengeralattjárók, amelyeket elrejtenek az óceán végtelen térségei, a víz alatt tevékenykednek, s nem okoz nehézséget nekik a szelek, a hullámok és a jég leküzdése, mindig készen lehetnek termonukleáris csapások mérésére."

Az atomhajtású tengeralattjárók, közvetlen harci rendeltetésükön kívül, sajátos szállító eszközökké válnak a sarkvidéken is, mert könnyűszerrel nagy távolságokat tehetnek meg a jég alatt.

A fegyveres harc új eszközei csökkentik a hadszínterek közti távolságot és lehetővé teszik a különböző fegyvernemek szoros együttműködését az egyes hadműveletekben, hadjáratokban és az egész háborúban.

Az idő helyes felhasználásának jelentősége a háborúban

Az idő fő tulajdonsága — a megfordíthatatlanság. Az idő csak egy irányban, előre folyik. Nem lehet megállítani. Múlt, jelen és jövő egyetlen meghatározott viszonyban van egymással és nem cserélhet helyet. Az anyagmozgás formáinak történelmi változása a múlttól a jelenen át a jövő felé folyó időben megy végbe. Az idő a dolgok, tárgyak, anyagi folyamatok, események, jelenségek létezésének tartamát és egymásutániságát fejezi ki. Az, ami egy bizonyos időpontban lehetséges, egy másik időpontban esetleg lehetetlenné válhat. A közmondás így szól: „Az elvesztett aranyat megtalálhatjuk, de az elmulasztott időt nem hozhatjuk vissza." Az idő helyes felhasználása tehát rendkívüli fontos.

Különösen nagy szerepe van az idővel való helyes gazdálkodásnak a hadügy területén. Az idő kihasználásának problémája a kérdések rendkívül széles körét öleli fel, amelyek mind azzal függnek össze, hogyan kell még békében minden módon fejleszteni és erősíteni azokat a gazdasági, erkölcsi-politikai és katonai tényezőket, amelyektől a háború menete és kimenetele függ.

Amint a történelmi tapasztalatok mutatják, az államok fontosnak tartják, hogy kellő időben meghatározzák a hadiipar fejlesztésének irányát és a fejlesztés végrehajtási ütemét. Időben megállapítják a termelés hadivágányra való átállításának a határidejét, az új üzemek és

berendezések építésének idejét és helyét. Elsőrendű fontosságot tulajdonítanak a stratégiai nyersanyagokból és egyéb anyagokból, fegyverekből, közlekedési és híradó eszközökből álló készletek felhalmozásának és különösen fontosnak tekintik az embertartalékok előteremtését és kiképzését.

A gyors győzelemre törekvő agresszív erők már békeidőben különféle katonai tömböket és szövetségeket alakítanak. Jóval a háború előtt megoldják a haderő- és fegyvernemek harmonikus fejlesztésének a problémáját, haditermelésre állítják át az ipart, mozgósítják a hadsereget, meghatározzák mindazokat a hátországi és arcvonalbeli objektumokat, amelyeknek megsemmisítése lehetővé teszi a döntő eredmények gyorsabb elérését, igénybe veszik a megtévesztés minden módját és eszközét, váratlan támadást hajtanak végre, igyekeznek megfosztani az ellenséget a fegyveres erők mozgósításához és felvonulásához szükséges időtől.

A burzsoá katonai ideológusok a háborús győzelem egyik fő eszközének a minden meglevő erővel mért „villám"-csapást tekintik. Clausewitz ezt írta: „. . .minden, bizonyos hadászati célra szánt és rendelkezésre álló erőt *egy időben* alkalmazzunk. Az erők alkalmazása annál tökéletesebb, minél inkább egyetlen hadműveletbe és egyetlen időpontra tömörítünk mindent."[1] Ez kalandorfelfogás, mert a tartalékok nélküli háborúra irányul, amely csak gyenge vagy felkészületlen ellenség elleni harcban járhat sikerrel. Ezt mutatja a múlt háború tapasztalata is.

A fasiszta Németország hadászata, amely a német imperializmus rabló jellegéből következett, a légierő és a páncélosok nagy tömegeinek harcba vetésén alapult, és ezek meglepetésszerű csapásával igyekezett elérni az ellenség gyors megsemmisítését. A hitleristák arra törekedtek, hogy az ellenséges repülőterek elleni váratlan támadással minél hamarabb megszerezzék a légifölényt. Légicsapásaiknak az volt a célja, hogy megbénítsák az ország

1 *Clausewitz.* A háborúról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1961. 232. oldal.

és a fegyveres erők vezetését, a vasúti közlekedést, a fő rádióállomások és hírközpontok működését, megfosszák az ellenséget a fegyveres erők mozgósításához és felvonulásához szükséges időtől. A német fasiszták nagytömegű harckocsinak az ország belsejébe való gyors előretörésével, légideszant csapatoknak nagy területeken történő alkalmazásával akarták szétzúzni az ellenfél fegyveres erőit, elfoglalni országának legfontosabb központjait és rövid idő alatt befejezni a háborút.

A hitleristák ezt a hadászatot sikerrel alkalmazták számos európai ország ellen. Lengyelországot 30 nap alatt, 1939. szeptember 1-től 30-ig foglalták el. Dánia elfoglalásához egy nap kellett. Norvégia legfontosabb központjait két nap alatt, 1940. április 9-én és 10-én vették birtokba (az egész ország megszállásához két hónapra volt szükség). Belgiumot, Hollandiát és Luxemburgot 19 nap alatt zúzták szét. Franciaország megszállása a támadástól a fegyverszünet aláírásáig 45 napig (1940. május 10-től június 25-ig) tartott. Jugoszláviát 1941. április 6-tól 17-ig, vagyis 12 nap alatt hódították meg. A német—olasz csapatok 1941. április 6-tól június 1-ig teljesen elfoglalták Görögország területét.

Azt a tényt, hogy a német fasiszták ilyen rövid idő alatt ennyi európai országot foglaltak el, több ok is magyarázza, így főképpen Németország agresszív politikája, a megtámadott országok gyengesége és felkészületlensége, uralkodó köreik árulása, Németország jól kiképzett, gyorsan mozgó fegyveres ereje és a német fasiszták hitszegése. A hadsereg mozgékonyságának a fokozása lerövidítette a támadás előkészítéséhez és végrehajtásához, a nagy távolságok leküzdéséhez szükséges időt, aminthogy a fegyverek pusztító és romboló erejének növekedése ugyancsak lehetővé tette az ellenség megsemmisítéséhez szükséges idő csökkentését. Ha a hitleri Németország nem rendelkezett volna megfelelő erőkkel és eszközökkel, nem használhatta volna ki az időt más tőkésország hadseregeinek gyors szétzúzására.

A „villámháború" hadászata azonban teljes kudarcot

vallott a gazdasági, erkölcsi-politikai és katonai tényezők tekintetében fölényben levő Szovjetunióval szemben.

Napjainkban az agresszív erők lázasan készülődnek az új háborúra. A szovjet népnek feltétlenül számolnia kell azzal, hogy a háború kirobbantásában érdekelt imperialisták rövid idő alatt, a legújabb harceszközökkel felszerelt nagy létszámú és jól kiképzett fegyveres erőket tudnak felállítani. Ismeretes, hogy 1935 tavaszán adták ki a fasiszta Németországban az általános hadkötelezettségről szóló törvényt, és a fasiszta Reichswehr gyalogos hadosztályainak a száma már egy év múlva négyszeresére növekedett. Új páncélos és légi egységeket szerveztek, szereltek fel és képeztek ki. Németországban 1933-ban elenyészően kevés katonai repülőgépet gyártottak. 1934-ben azonban már 840, 1936-ban 2530, 1939-ben 4733, 1940-ben pedig 10 250 katonai repülőgép készült.

A nyugatnémet imperialisták az angol—amerikai monopóliumok támogatásával napjainkban is gyorsan növelik katonai erejüket. Nemcsak a Bundeswehr létszáma növekszik, nemcsak a legújabb fegyverekkel szerelik fel, hanem szervezői arra is törekszenek, hogy támaszpont-hálózatot építsenek ki egyes atlanti szövetségesek és Franco-Spanyolország területén.

Különösen nagy gondot fordítanak a hódító háború időben való előkészítésére az amerikai imperialisták. Arra számítanak, hogy rövid idő alatt döntő haditechnikai fölényre tesznek szert és gyors agresszív tevékenységbe kezdhetnek.

A nem agresszív országok, hogy váratlan meglepetés ne érje őket, kénytelenek kellő időben gondoskodni védelmi képességük erősítéséről és fegyveres erőik harckészültségének fokozásáról. Ezzel kapcsolatban Sztálinnak az a tétele, hogy az agresszív országok mindig jobban fel vannak készülve a háborúra, mint a nem agresszív országok, a mai körülmények között jóvátehetetlen kárt okozhat. Ha ez a tétel lenne irányadó számunkra, megtörténhetne, hogy nem fordítanánk kellő figyelmet az agresszív erők

új háborús készülődéseire. Valójában az ország védelmi képességének erősítése iránti figyelem legkisebb lanyhulása is időnyereséget jelent az imperialistáknak, hogy ezalatt gyárthassák a legújabb fegyverfajtákat és kirobbantsák az agressziót. Abban a háborúban, amelyben tömegpusztító fegyvereket, pilóta nélküli légi eszközöket, a hangsebességnél gyorsabb repülőgépeket és egyéb legkorszerűbb harceszközöket alkalmaznak, rendkívül nehéz, sőt, aligha lehetséges az elvesztett időt pótolni.

Éppen ezért, ha a nem agresszív országok el akarják kerülni, hogy megsemmisítsék őket, kénytelenek időben és alaposan felkészülni az agresszor visszaverésére. És e téren igen fontos szerepe van annak, hogy a fegyveres erőket kellő időben ellássák a legújabb haditechnikával.

A szovjet fegyveres erőknél már jóval a Nagy Honvédő Háború előtt megkezdődött az új, tökéletesebb fegyverek és egyéb harceszközök rendszeresítése. Ez a folyamat azonban 1941-ben még nem fejeződött be, és a szovjet csapatok zömének elavult repülőgépei és harckocsijai voltak. Ezenkívül a csapatok még nem sajátították el teljesen az új haditechnika kezelését. Ez volt az egyik oka annak, hogy a szovjet fegyveres erőket a háború kezdeti szakaszában balsikerek érték. A fasiszta Németország támadása után bizonyos idő múlva megszűnt az ellenség haditechnikai fölénye.

A tudomány és a termelés mai fejlettségi színvonalán az új fegyver minőségében és mennyiségében az egyik félnél mutatkozó fölény összehasonlíthatatlanul súlyosabb helyzetbe juttathatja a másik felet. Atom- és hidrogéntámadás esetén igen nehéz vagy teljesen lehetetlen rövid idő alatt helyreállítani a háború előtti termelőkapacitást, megoldani az új harceszközök tömeggyártásának műszaki feladatait és kiképezni a csapatokat azok kezelésére. Ezért a hadászati meglepéssel párosuló haditechnikai fölénynek óriási jelentősége van.

A mai viszonyok között még a legkisebb haditechnikai elmaradás is szerfölött veszélyes. Aligha szerencsés az a következtetés, amelyet A. Lagovszkijnak „A hadászat és

a gazdasági élet" című könyvében olvashatunk: „Napjainkban az ellenfelek legfeljebb hónapokra előzhetik meg egymást egy bizonyos fegyverfajta minősége tekintetében."[1] Ez a kijelentés egyeseknél önelégültséget idézhet elő.

Ma a szovjet fegyveres erők jobban fel vannak szerelve a legújabb harci technikai eszközökkel és fegyverekkel, mint a tőkésországok hadseregei. Várható ellenfeleinknek nincs annyi rakétájuk, mint nekünk, emellett rakétáik nem olyan tökéletesek, mint a mieink. De ezek az államok sem fognak egy helyben állni. Igyekeznek behozni az elmulasztott időt, tökéletesíteni rakétatechnikájukat, hogy amint lehet, utolérjék a szovjet államot.

A szovjet ország feladata: ne engedje, hogy utolérjék. Hruscsov a Szovjetunió Legfelső Tanácsának negyedik ülésszakán kijelentette: „... Mi mindent elkövetünk annak érdekében, hogy kihasználjuk az időnyereséget rakétafegyverünk fejlesztésére és vezető helyet foglaljunk el e téren mindaddig, amíg a leszerelés kérdéséről nem jön létre nemzetközi megegyezés."[2]

A múltban a fegyverek fejlődése olyan volt, hogy csak viszonylag lassú ütemben következtek be minőségi változások a hadművészetben és egyéb változások a hadügyben, viszont napjainkban, a haditechnika szakadatlan és gyors fejlődésének szükségszerű velejárói a hadászatban, a hadműveleti művészetben és a fegyveres erők személyi állományának mesteri harci tudásában végbemenő szüntelen és gyors változások. Az idő tényezője a hadművészet fejlődésében rendkívül nagy jelentőségre tett szert. Ezért igen fontos, hogy már békeidőben ne csak helyesen, hanem egyszersmind gyorsan oldjuk meg a hadseregszervezés és a katonai elmélet alapvető kérdéseit.

A szocialista országoknak fel kell készülniük arra, hogy rövid idő alatt és hosszú harcban egyaránt ki tudják vív-

[1] A. *Lagovszkij*. A hadászat és a gazdasági élet. Katonai Kiadó. 1957. 81. oldal, (oroszul).

[2] *N. Sz. Hruscsov*. A leszerelés – út a béke megszilárdításához és a népek közti barátság biztosításához. 36. oldal, (oroszul).

ni a győzelmet. Az új háború, amennyiben kitör, két világrendszer háborúja lesz, a földkerekség sok államára kiterjed. Az atom- és hidrogénfegyver nagy rombolóereje ellenére, nem lehet röpke pillanatok alatt kivívni a győzelmet.

A tőkésországokban akadnak bőven olyanok, akik azt hirdetik, hogyha a szocialista országokra a levegőből tömeges atom- és hidrogéncsapást mérnek, ezzel az imperializmus javára eldől a háború sorsa. Tedder, az angol légierő főmarsallja, már 1947-ben kijelentette: „A légi hatalom annyira megnövekedett, hogy segítségével az első menetben ki lehet ütni az ellenfelet."

A történelmi tapasztalatok tanúsága szerint, a tőkésországok vezető körei kalandorpolitikát folytatnak. Ezért a villámháború korszerűsített elméletét nem szabad lebecsülni. Hitler siralmas tapasztalatai ellenére villámháborúra sor kerülhet. Az Amerikai Egyesült Államokban sok befolyásos egyén lehetségesnek tartja a nukleáris válaszcsapásnak az Egyesült Államokról más országokra való elterelését. Arra számítanak, hogy már a háború kezdeti szakaszában döntő eredményeket érhetnek el.

Az ellenség agresszív tevékenysége ellen való védekezés megköveteli a szocialista országok fegyveres erőitől, hogy állandó harci készültségben legyenek. Nem szabad megfeledkezni az elmúlt háború tanulságairól, amikor a hitleri Németország váratlan támadása súlyos károkat okozott a szovjet népnek. És a háborút még az új, korszerű fegyverekkel sem lehet megnyerni néhány perc alatt, mint ahogy azt sok amerikai katonai szakértő írja. Ám tagadhatatlan, hogy a győzelem gyorsabb kivívásának nagyobb a lehetősége, mint a múlt háborúban.

Ha ma háború robban ki, a harctevékenység másként alakul, mert az államoknak olyan eszközeik vannak, amelyekkel több ezer kilométerre el lehet juttatni a fegyvereket. „A háború elsősorban a hadviselő országok belsejében tör ki, és nem lesz majd olyan főváros, egyetlen nagy ipari vagy közigazgatási központ, egyetlen hadászati

körzet sem, amelyet ne érne támadás nemcsak az első napokban, hanem már a háború első perceiben."[1]

Ily módon a korszerű viszonyok között különösen fontos, hogy a háború kezdeti szakaszában harcoljunk a hadászati kezdeményezés megragadásáért. Ahhoz, hogy ez a harc sikeres legyen számunkra, szükség van valamennyi katona legnagyobb fokú éberségére, a legtökéletesebb felderítésre és a fegyveres erők olyan harckészültségére, amely bármely pillanatban lehetővé teszi az ellenség támadásának a visszaverését és az azonnali megsemmisítő válaszcsapást.

A harctevékenység során roppant fontos az idő helyes felhasználása. Ez a hadművészet egyik leglényegesebb kérdése. A háborúk története arra tanít, hogy a csapatok mozgásában, manőverében és rohamában szerzett időnyereség, egyéb feltételekkel párosulva, győzelmet eredményez. A gyors cselekvés nem enged időt az ellenségnek arra, hogy felkészüljön a szervezett ellenállásra, a váratlan csapás elhárítására. A gyors cselekvés és a meglepés megbénítja az ellenség akaratát, meghökkenti, megzavarja. Éppen ezért a gyorsaság és a meglepés megsokszorozza az erőt.

Lenin, a proletárok nagy stratégája megállapította, „... értenünk kell ahhoz, hogy helyesen ítéljük meg a helyzetet és bátran kell határoznunk",[2] továbbá, hogy „az ellenség elleni támadásnak a lehető legerélyesebbnek kell lennie".[3] A gyors cselekvés elképzelhetetlen törhetetlen energia és merészség nélkül. A kedvező helyzetet azonban el is lehet szalasztani, ezért az ellenségre mért csapás idejének a megválasztása igen fontos a győzelem kivívásában.

Régi közmondások is kifejezik, mennyire fontos az idő helyes kihasználása a háborúban: „megelőzni — annyi, mint győzni", „a háborúban a késedelem maga a halál". A mi időveszteségünk lehetővé teszi az ellenségnek erői

[1] *N. Sz. Hruscsov* Id. mu. 46. oldal, (oroszul).
[2] *Lenin* Muvei 25. kot., Szikra, 1952. 72. oldal.
[3] *Lenin* Művei 11 kot , 168 oldal.

összpontosítását és előnyös elhelyezését, váratlan támadás végrehajtását, saját akaratának ránk kényszerítését és a harc felvételét neki kedvező feltételek között. A gyors cselekvéshez pontos számítás és szakavatottság kell, s ezért nem szabad összetéveszteni a lobbanékonysággal és a sietséggel.

Az új haditechnika gyorsan átadja helyét a legújabbnak, igen fontos ezért, hogy a katonák a csapatokhoz érkező harceszközöket már béke idején minél hamarabb kitűnően megismerjék. A fegyveres erők legjobb szervezési formáinak kimunkálásához, a haditechnika leghatékonyabb harci alkalmazási módszereinek kialakításához, az alegységek, csapatok és hajóegységek állandó harckészültségben tartásához az ilyen ismeretek nélkülözhetetlenek. Íme, ezek az idő helyes kihasználásának a legfőbb irányelvei a csapatok békeidőben folytatott tevékenységét illetően.

A tudomány, a termelés, a közlekedés és híradás, a fegyverek és a harci technikai eszközök fejlődésével még jobban növekszik az idő hatékony kihasználásának lehetősége, a harctevékenység minden fajtájában és formájában. De a csapatok gyors tevékenységét még az új haditechnika mellett is hozzáértően kell szervezni, rendszerint az ellenség elkeseredett ellenállása közben.

A harctevékenység gyorsasága, a villámszerű rohamok lendülete mindig elsőrendű szerepet játszott a győzelem kivívásában, napjainkban azonban ezeknek egészen kivételes jelentőségük van. Mindenki jól ismeri az atombomba pusztító hatását. Ennek ellenére mégis előfordulhat, hogy a nem elég gyors cselekvés miatt alkalmazása nem jár kellő eredménnyel. Ez mindig megtörténhet, amikor az atomtámadás előkészítése több időbe telik, mint amennyi a csapatok szétbontakozásához szükséges, vagy amikor a felderítés felfedezi a célokat, de csak késve jelenti őket. Kevés haszna van az atomtámadásnak abban az esetben is, amikor eredményét nem használják ki időben, és így az ellenségnek sikerül felvonultatnia tartalékait és helyreállítania a védelmet. A hadművészet formulája: gyorsa-

ság, gyorsaság és megint csak gyorsaság, határozott és hozzáértő cselekvéssel szorozva — az atomháborúban is mindennél előbbre való.

Az atomcsapás nem teszi feleslegessé az ellenségnek, különösen tartalékainak közvetlenül a harcmezőn való megsemmisítését. A nyugati katonai ideológusokat szüntelenül foglalkoztatja a kérdés: miként lehet a csapatok harctéri mozgékonyságát fokozni. Többek között utalnak arra, hogy a gyalogságnak a szállító járművekről való leszállás nélkül is kell tudnia harcolni. Javasolják, hogy a magasabbegységeket csak önjáró tüzérséggel lássák el, amely rendkívül mozgékony, gyorsan összpontosítható és szétbontakoztatható. Azt is célszerűnek tartják, hogy a műszaki alegységeknek ugyanolyan szállító eszközeik legyenek, mint azoknak a fegyvernemeknek, amelyeket kiszolgálnak. Mindezek és más egyéb intézkedések, a nyugati katonai ideológusok véleménye szerint, lehetővé teszik a támadás ütemének napi 30—40, sőt több kilométerrel való fokozását. Emellett azt állítják, hogy az éjszakai harc a harc fő neme lesz, a nappalt pedig rendszerint felderítésre és megtévesztő műveletekre fogják felhasználni.

A korszerű harcban jól megszervezett felderítés és a személyi állomány jó kiképzése esetén néhány perc alatt korábban ismeretlen tömegtűz érhető el, ezzel szemben a múltban ehhez hetek kellettek, sőt nem ritkán hónapokra volt szükség.

Ma a csapástmérő csoportosítások gyorsabban összpontosíthatók, mint a második világháború végén. A berlini hadműveletben az 1. Ukrán Front csapatainak összpontosításához 13 nap, az 1. Belorusz Frontnak pedig a visztula —oderai hadművelet előkészítéséhez 23 nap kellett. Napjainkban lényegesen csökkenthető a nagy hadműveletekhez szükséges csapatösszevonások ideje. Ennélfogva kisebbek lehetnek a hadműveleti szünetek. De az is előfordulhat, hogy meghosszabbodnak, mert a korszerű technika lehetővé teszi a csoportosítások felderítését és gyors megsemmisítését.

E lehetőségek valóra váltását közvetlenül a harcmezőn a fegyverek, a személyi állomány erkölcsi szellemének, katonai tudásának és művészetének minőségi fölénye szabja meg.

Napjainkban igen fontos a hadműveletek időtartamának és sorrendjének, valamint a tartalékok harcbavetési helyének és idejének a meghatározása.

Sok harcmódnál a siker elérése szempontjából a percek, másodpercek, sőt még a másodpercek tört részei is igen fontosak. Különösen áll ez a nagy sebességgel haladó repülőgépekről történő bombavetésre, a korszerű vadászgépek légiharcára (a szemben haladó repülőgépek együttes sebessége másodpercenként az 500—600 m-t is eléri), a légvédelmi tüzérek tüzére, akiknek az a feladatuk, hogy az első összetűzzel megsemmisítsék a célt. Igen jelentéktelen idő fogja megszabni a heves harckocsirohamok sorsát abban az esetben, amikor a harckocsik az úttalan utakon is nagy mozgékonyságú fegyvernemekkel működnek együtt.

A tüzérektől megköveteljük, hogy menet közben, teljes helyismeret nélkül is pontosan tüzeljenek, és már az első lövések után kiépített figyelőrendszer nélkül is át tudjanak térni a cél leküzdésére. A kiváló tüzértisztek tapasztalata azt mutatja, hogy az üteg tüzéhez szükséges időt jelentősen csökkenteni lehet, nagy tűzgyorsaság érhető el és még a becsapódások is megfigyelhetők. Itt a korszerű számítóeszközök és önműködő tűzvezető szerkezetek helyes felhasználása jut szóhoz. Továbbra is megtartja azonban jelentőségét a tüzértisztnek az a gyakorlati képessége, hogy gyorsan tudjon fejben mindenféle számítást elvégezni, továbbá a lövegparancsnokok, irányzók, töltők, kidolgozók, híradósok és felderítők pontosan egybehangolt tevékenysége. A harc dinamikája és gyors üteme szükségessé teszi a tüzelőállás-változtatás idejének erős csökkentését. Ez a gépkocsik és a tüzérségi vontatók vezetőitől nagy gyakorlottságot követel, hogy bármilyen terepen, bármely év- és napszakban gyorsan tudjanak cselekedni.

Az ellenség megközelítése időszakában a lehető leg-

kisebbre csökken, a pihenőre, a műszaki ellenőrzésre és a menetre fordított idő. Nagy jelentősége van annak, hogy a csapatok éjjel, bármely évszakban tudjanak harcolni, a helyszínen meg tudják javítani a megrongálódott harceszközöket és a lehető legrövidebb idő alatt ki tudják építeni a védelmet.

A szárazföldi hadseregek megnövekedett mozgékonysága megköveteli az olyan, nagymértékben mozgékony csapatok fejlesztését, mint a harckocsi és ejtőernyős csapatok, valamint az önjáró tüzérség.

A közlekedés mindig fontos szerepet játszott a háborúban, korszerű körülmények között pedig egészen kivételes jelentőségre tesz szert. Ezért minden fajtáját — a földi, légi és a vízi szállítást — fokozottan fejleszteni kell. Emellett nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a csapatok gyalogosan és lóvontatással jelentős távolságokat tudnak megtenni. Erre szükség lehet abban az esetben, ha a terep másként járhatatlan, ha a szállító eszközök üzemképtelenné válnak, ha nem áll rendelkezésre üzemanyag stb

Végső fokon az idő helyes kihasználása a háborúban a hadsereg személyi állományának a tevékenységétől függ. Ezért fontos, hogy már békeidőben tökéletesen elsajátítsa a korszerű harc minden formáját, megtanulja a gyors, határozott és meglepetésszerű cselekvést és minden percet kihasználjon az alegységek, egységek és hajók harckészültségének fokozására.

A hadügy gyors fejlődése elkerülhetetlenül új követelményeket állít a fegyveres erők parancsnoki karának és egész személyi állományának kiképzése elé.

■

A tér és az idő mint a hadviselés állandó, objektiv feltétele, jelentékeny befolyással van a fegyveres harc menetére. A konkrét helyzettől, a harctevékenység, a technika és a fegyverek jellegétől, a csapatok szakavatottságától és harci-erkölcsi tulajdonságaitól függően a tér és az

idő vagy megnehezíti, vagy megkönnyíti a kitűzött feladat végrehajtását. A tér és az idő azonban önmagában nem döntheti és nem is dönti el a harc, a hadművelet, a hadjárat és a háború sorsát.

A mai viszonyok között a természetes akadályok, a tér sajátosságai nemcsak hogy nem vesztették el jelentőségüket, ellenkezőleg: szerepük, helyes felhasználás esetén sokszorosára nő. Feladatuk, hogy továbbra is mesterien tudjunk élni a hadszíntér adottságaival mind támadásban, mind pedig védelemben.

A termelési mód, a tudomány, a fegyverzet, a harci technikai eszközök és a hadművészet fejlődésével növekszenek a tér és az idő háborúban való felhasználásának a lehetőségei. Korunkban harctevékenység folytatására bolygónk minden szárazföldi, víz alatti, víz feletti és légi tere felhasználható.

Az agresszív erőknek az a törekvése, hogy a szocialista tábor elleni hadviselésre minden világrészt és tengert felhasználjanak, megköveteli a szocialista országoktól, hogy rendelkezzenek a szükséges fegyveres erőkkel, ismerjék a szóba jöhető hadszínterek jellegzetességeit, és saját védelmi képességük növelése végett számoljanak velük. Ma, az imperialista agresszív tömbök korában a szocialista országok kénytelenek időben és sokoldalúan felkészülni az agresszor visszaverésére.

Az idő helyes kihasználása a harctevékenység során a hadművészet egyik legdöntőbb kérdése. Napjainkban különös élességgel vetődik fel a csapatok vezetésének problémája. A haditechnika rohamos fejlődésének évszázadában gyorsan elavulnak az emberek és a harceszközök vezetésének régi formái és módszerei. Ma sok bonyolult kérdést kell megoldani és a döntést perceken, sőt másodperceken belül kell eljuttatni a végrehajtó közegekhez. Ez pedig minden szinten megköveteli az automatizált csapatvezetés megszervezését.

A tudomány, a termelés, a közlekedés, a híradás és a haditechnika mai fejlődése fokozza az idő hatékony ki-

használásának lehetőségét a csapatok harctevékenységének minden fajtájában és formájában; ehhez azonban a harctevékenység mesteri megszervezése és végrehajtása szükséges. Minden szovjet katonának kötelessége arra törekedni, hogy minden percet a leggyümölcsözőbben használjon ki a hadügy kérdéseinek elsajátítására, a fegyveres erők harckészültségének fokozására.

III. MENNYISÉGI ÉS MINŐSÉGI VÁLTOZÁSOK A HADÜGYBEN

A mennyiségi változások hatása a minőségi változásokra a fegyveres erők fejlődésében

A fokozatos mennyiségi változások gyökeres minőségi változásokba való átcsapása a természet, a társadalom és a gondolkodás fejlődési törvénye. A fokozatos mennyiségi növekedések, miután egy bizonyos határt (mértéket) értek el, ugrást idéznek elő, ami azt jelenti, hogy megszakad a folyamatosság és a régebbi állapot egy újabb minőségi állapotba megy át. Szem előtt kell tartanunk azonban, hogy nem minden mennyiségi változás hoz létre újabb minőséget, ha elérte a határát. A hadügyben előfordulnak olyan mennyiségi változások, amelyekből nem következik a fegyveres erők újabb, magasabb fokú minőségi állapota, ellenkezőleg, egyenesen romlik a régebbi minőség.

A második világháború alatt, 1943 augusztusában, a német fasiszta csapatok összlétszáma 10 millió 300 ezer fő volt, és a szárazföldi hadosztályok száma 294-re növekedett. Ez azonban nem járt a hitlerista hadsereg harci erejének növekedésével, ellenkezőleg, csökkentette azt. Ez nemcsak azzal magyarázható, hogy romlott a fasiszta csapatok erkölcsi szelleme, sok tapasztalt parancsnok elesett a szovjet—német arcvonalon, hanem azzal is, hogy a hadosztályokat kiképzetlen 17 éves serdülőkkel és idősebb korosztályúakkal töltötték fel, akiket azelőtt katonai szolgálatra alkalmatlannak tartottak.

Vagy nézzünk egy másik példát. 1939-ben a lengyel hadseregnek a mozgósítás befejezése után 1 millió 700

ezer katonája és több mint 50 ezer tisztje volt. De a személyi állomány nagy létszáma ellenére sem képviselt ütőképes hadsereget. Nem rendelkezett kellő mennyiségű korszerű harceszközzel, nem voltak tapasztalatai a korszerű hadviselésben, amelyre a nagy tömegű légi és páncélos erők alkalmazása volt a jellemző. A lengyel hadseregnek akkoriban 29 páncélgépkocsi százada, 9 könnyű harckocsiszázada és mintegy 500 felhasználásra alkalmas repülőgépe volt. A régi lengyel hadsereg gyengeségének egyik oka továbbá a burzsoá Lengyelország népellenes politikájában is gyökerezett. Egy ilyen hadsereg nem fejthetett ki komolyabb ellenállást a német fasiszták hordáival szemben.

A csapatok minőségi változását előidéző egyik legfontosabb elem a haditechnika. A fegyverzet és a harci technikai eszközök minőségétől nagymértékben függ a hadsereg ereje. Lenin megállapította: „Az kerekedik felül, akinek fejlettebb a technikája, nagyobb a szervezettsége, szilárdabb a fegyelme és jobbak a gépei . . ."[1] Ezért nagyon fontos, hogy a hadsereget kellő időben a legújabb haditechnikával szereljék fel és kivonják felszereléséből azt, ami elavult.

Olyan mennyiségi változások, amelyekben megvannak az új minőség elemei, de nem érnek el bizonyos, meghatározott mértéket, nem idéznek elő ugrást, gyökeres minőségi változásokat. Az első világháborúban a kevés számú és tökéletlen repülőgép és harckocsi nem változtatta és nem is változtathatta meg az akkori idők fegyveres erőinek és hadművészetének minőségi állapotát. Ugyanezt kell mondanunk a V—1 és V—2 lövedékekről is, amelyeket a német fasiszta hadseregben a második világháború alatt rendszeresítettek. Az új fegyver csak abban az esetben változtatja meg a fegyveres erők és a hadművészet minőségét, ha a tökéletesség magas fokát éri el és nagy mennyiségben alkalmazzák.

Amikor az új minőség elemeit tartalmazó mennyiségi

[1] *Lenin* Művei 27. kot., Szikra, 188. oldal.

változások még nem érték el a meghatározott mértéket, a feladatunk az, hogy kellő időben és helyesen értékeljük a kialakult új mintájú fegyvereket és megszervezzük kellő mennyiségben való gyártásukat. Itt az új fegyver túlértékelése vagy lebecsülése egyaránt veszélyes. Az első elkerülhetetlenül a már meglevő harci technikai eszközök szerepének csökkenését eredményezi, a másik pedig a régi minőségi állapotukban hagyja a csapatokat, ami veszedelmes lehet új fegyverekkel felszerelt ellenséggel vívott háborúban.

Abban az időben, amikor a lőfegyver még tökéletlen volt, megvolt az értelme Szuvorov mondásának — „a golyó ostoba, a szurony okos dolog", minthogy a lőfegyver fogyatékosságait pótolta a szurony. Később, amint megjelent a vontcsövű lőfegyver és az önműködő fegyver, ez a mondás elvesztette korábbi értelmét, de a cári tábornokok még mindig érvényesnek tekintették. Az új fegyver lebecsülése folytán az orosz cári hadsereg megmaradt régi minőségi állapotában. Ezt mutatja egyebek között az a tény is, hogy amikor az orosz—japán háború kitört, a mandzsúriai orosz hadseregnek mindössze 8 géppuskája volt.

A haditechnika fejlődésének mennyiségi változásai, miután meghatározott mértéket értek el, ugrást, minőségi változást idéznek elő a fegyveres erőkben és a hadművészetben. A lőfegyver térhódításával, mint ismeretes, letűntek a lovagok. Eltűntek a várak, az erődök és a várfalak. Új fegyverzettel felszerelt hadseregeket szerveztek: személyi állományuknak más volt a technikai képzettsége és szervezete, mint a korábbi hadseregeké. A csapatok a harcmezőn már nem sűrű és mély oszlopokban sorakoztak fel, hanem bevezették a szélesebb csatarendet (a vonalharcászatot). A vontcsövű fegyver, a gyérfüstű lőpor és a haditechnika más változásai olyan hadseregeket hívtak életre, amelyek táras puskákkal, géppuskákkal és tüzérséggel voltak felszerelve. Ennek nyomán új harcászat született. Az ellenség megközelítése közben a csapatok egyre inkább tagozódtak, az összefüggő, zárt láncot — könyök

könyök mellett — olyan lánc váltotta fel, amelyben a harcosok több méter távolságra voltak egymástól, kialakult az úgynevezett lövészárok-háború és az új csapatszervezés.

A fegyverzet és a harci technikai eszközök újabb változásai következtében a második világháború előtt nagy mennyiségű, abban az időben kitűnő harckocsival, repülőgéppel, tüzérséggel és önműködő lőfegyverekkel felszerelt hadseregek tűntek fel, amelyek képesek voltak arra, hogy széles arcvonalon és nagy mélységben mérjenek csapásokat. A harctevékenység manőverező, feszült és döntő jelleget öltött.

A legfejlettebb országok korszerű fegyveres erői és ezek hadművészete fejlődésük során újabb gigantikus ugrást tesznek meg, amelynek okát a nagy mennyiségű, minőségileg új fegyverek és harci eszközök: különféle rakétatípusok, atom-, hidrogén-, biológiai és vegyi fegyverek, hátrasiklás nélküli lövegek, minden terepre alkalmas járművek, hangsebességnél gyorsabban haladó repülőgépek, helikopterek stb. létrejöttében kell keresnünk. Nagy jelentősége van annak, hogy a személyi állomány rövid idő alatt elsajátítsa a korszerű, bonyolult harceszközök kezelését.

Ennek megfelelően lényeges változások mennek végbe a hadászatban is. Így, a nukleáris töltetet szállító interkontinentális ballisztikus rakéta feltalálása kiszélesítette a hadászat lehetőségeit.

A hadműveleti művészet és a harcászat szférájában folyamatban van a harcrendek további széttagolása, a harcmezőn tartózkodó csapatok sűrűségének csökkentése, az alegységek, egységek és magasabbegységek mozgékonyságának a növelése. Lehetőség nyílt nagyobb légideszant kötelékek alkalmazására, a harcfeladatok nagy mélységben és rövid idő alatt való megoldására. A csapatszervezés is változik. Például minőségileg új haderőnem alakult ki — a rakétacsapatok. A személyi állomány kiképzésében és nevelésében is változások történnek.

E változások — együttvéve és szoros kölcsönhatásban

— a legfejlettebb országok korszerű fegyveres erőinek és hadművészetének minőségileg új állapotát eredményezik.

A mennyiségi változások nem véletlenül, hanem törvényszerűen idéznek elő minőségi változásokat. A második világháború végén a dugattyús hajtóművel felszerelt vadászgépek vízszintes sebessége 700—750 km/ó volt. A sebesség további növeléséhez a motorteljesítmény jelentős fokozására volt szükség, vagyis növelni kellett volna a hajtómű méreteit és súlyát. A motorteljesítmény növekedésével a gépnek több üzemanyagot kellett volna magával vinnie. Ahhoz, hogy a megnövelt teljesítményű dugattyús hajtóművet és a több üzemanyagot el lehessen helyezni, annyira meg kellett volna növelni a repülőgép méreteit, hogy sebessége alig valamivel növekedett volna. Ily módon óránkénti 700—800 km-nél nagyobb sebesség esetén a megnövelt teljesítményű hajtóműveket lehetetlenség volt beépíteni a korábbi méretű repülőgépekbe. Az adott minőségi meghatározottság keretein belül ez volt a lehetséges mennyiségi változások határa. Mivel a vadászgépek sebességét tovább kellett növelni, le kellett mondani a légcsavaros, dugattyús hajtóművű repülőgépekről és minőségileg új repülőgépekre kellett áttérni. Ez az átmenet ugrásszerű volt: a dugattyús gépek helyet adtak a sugárhajtóműves gépeknek.

Napjainkban a bombázó repülőgépeket felváltják a rakéták. Ez szintén nem véletlen, hanem törvényszerű jelenség. Az ember által irányított repülő-szerkezeteket a fejlődés folyamán mechanizálták, félig, majd teljesen automatizálták és végül átalakultak rakétává.

A rakéta elsősorban azért van fölényben a repülőgéppel szemben, mert nagy a sebessége, a kijelölt célt nagy magasságból és nagy távolságról közelíti meg. E tulajdonságai következtében a rakéta a technika mai fejlettségi színvonalán sebezhetetlen és feltartóztathatatlanul bárhová elszállítja a töltetet. Azok a kísérletek, amelyeket a Szovjetunióban nehéz műholdak fellövésére és bolygóközi kozmikus repülésre alkalmas nagy teljesítményű, többfoko-

zatú ballisztikus rakétákkal 1960-ban végrehajtottak, igazolták a rakéta irányító rendszer nagy pontosságát.

A rakétatechnika lehetővé teszi, hogy egy időben nagyszámú objektumra mérjünk hatalmas csapásokat. Lehetőséget nyújt a tűzzel való gyors manőverezésre, fő erőfeszítésünket az egyik irányból vagy hadszíntérről a másikra helyezhetjük át, és tömeges nukleáris csapásokkal döntően a javunkra fordíthatjuk a helyzetet.

A rakéták kilövéséhez nem kellenek nagyméretű, költséges és bonyolult berendezésű repülőterek. A kilövőhelyeket könnyű álcázni, tökéletesen rejthetők. Mindezek törvényszerű folyományaként a bombázó repülőgépekről a rakétákra térnek át.

A mennyiségi változásoknak minőségi változásokba való átcsapása a haditechnika fejlődésében kétféleképpen történik: először minőségileg új fegyverfajtákat állítanak elő (lőpor, lőfegyver, tüzérség, harckocsik, repülőgépek, rakétafegyver stb.), amelyek a hadügy számos területén gyökeres változásokat okoznak; másodszor fokozatosan tökéletesítik a meglevő fegyverfajtákat (a lövészek fegyverzetét, a tüzérséget, a harckocsikat, a repülőgépeket, a rakétákat stb.), miután azok már megvannak.

De nemcsak a mennyiségi változások minőségi változásokba való átcsapását kell figyelembe vennünk, hanem az ellenkező összefüggést is. A minőségileg új meghatározottságot mindig új mennyiségi meghatározottság jellemzi. Hadügyi téren ez a törvényszerűség ma szemléltetően az atom- és hidrogénfegyverek tűzerejében nyilvánul meg. Ezek hatékonysága több százszor és milliószor felülmúlja a múlt háborúkban használt fegyverekét. Egyetlen hadászati rakéta nukleáris töltetének hatása nagyjából megfelel ama bombamennyiség hatásának, amelyet az angol—amerikai légierő 1940-től 1945-ig Németország és a megszállt országok objektumaira ledobott. Ehhez rengeteg repülőgép-felszállásra volt szükség.

A nukleáris fegyver roppant tűzereje korántsem jelenti azt, hogy ne lenne szükség megfelelő mennyiségű ilyen fegyverre. A Szovjetunió kellő számú atom- és hid-

rogénfegyverrel és hatalmas rakétatechnikával rendelkezik.

Az államok fegyveres erőinek békebeli létszámát egymással kölcsönösen összefüggő különböző tényezők határozzák meg. Az első a politika. Az imperializmus agresszív politikájából következik, hogy az imperialista államok növelik a más népek megtámadására szánt fegyveres erők létszámát. A szocialista országok békeszerető politikájából folyóan a fegyveres erők létszámát az állam védelmének érdeke határozza meg.

A szovjet kormány békepolitikája mindig visszatükröződött a szovjet fegyveres erők szervezésének és fejlesztésének kérdéseiben is. A szovjet hadsereg és a haditengerészeti flotta megszületésétől kezdve olyan erő volt és olyan erő ma is, amelynek rendeltetése nem a támadás, hanem egyedül a szovjet állam védelme.

A fegyveres erők létszámát meghatározó második tényező a nemzetközi helyzet. Amikor a nemzetközi helyzet kiéleződik és az agresszor támadásának közvetlen veszélye fenyeget, a békeszerető állam kénytelen növelni hadseregének létszámát. Ha viszont a nemzetközi feszültség enyhül, lehetőség nyílik a hadsereg létszámának csökkentésére.

Harmadszor a fegyveres erők létszáma az ország belpolitikai és gazdasági helyzetétől, valamint tudományos és műszaki eredményeitől függ.

Negyedszer a fegyveres erők létszámát a fegyverzetként rendszeresített haditechnikai eszközök minősége és mennyisége szabja meg.

A csapatok minőségét alkotó fő elemek

A minőség — a tárgyak és jelenségek belső meghatározottsága, azoknak a lényeges tulajdonságoknak, ismérveknek és vonásoknak a szerves egysége, amelyek az adott tárgyat vagy jelenséget másoktól megkülönböztetik. A fegyveres erők minőségét az adott állam társadalmi rend-

szerének jellege, politikája, az általa viselt háború céljai, továbbá a termelőerők, a tudomány és a technika fejlettségi színvonala határozza meg.

A szocialista államok fegyveres erőinek minőségét mindenekelőtt az határozza meg, hogy igazi népi fegyveres erők, a kizsákmányolás alól felszabadult munkások és parasztok hadseregei, a népek közti barátság hadseregei, amelyek a proletár nemzetköziség szellemében nevelkedtek és lényegüknél fogva csak igazságos háborúkat viselhetnek a szocialista haza védelmében. Egész tevékenységüket a marxista—leninista kommunista és munkáspártok irányítják. A szocialista országok fegyveres erőinek minősége emellett a fejlődésük egy-egy szakaszára jellemző egyéb elemektől is függ. Ide tartozik a hadsereg és a flotta technikai ellátottsága, a harcosok erkölcsi és harci tulajdonságai, a személyi állomány kiképzettségének foka és a hadművészet.

A fegyveres erők minősége mindig szervesen összefügg a mennyiségi oldallal. Amikor a szemben álló csapatok minősége megközelítőleg egyenlő, rendkívül nagy jelentőségű az ellenséggel szembeni mennyiségi fölény kialakítása. De ha a csapatok minőségében fogyatékosságok vannak, nem lehet azokat egyszerű mennyiséggel pótolni. Napjainkban a hadsereg létszáma nem tudja pótolni például az atom- és hidrogénfegyver hiányát, a rakéta- és más korszerű haditechnikai eszköz hiányát nem helyettesítheti a katonák kiváló erkölcsi és harci tulajdonságait, a személyi állomány katonai ismereteit és a hadvezérek művészetét. Ezért a szovjet fegyveres erők szervezésében az a fő szempont érvényesül, hogy a csapatok minőségét jellemző valamennyi elem tekintetében fölényben legyen a várható ellenséggel szemben.

Egy-egy tárgyról, dologról, jelenségről a minőségi és mennyiségi mutatók együttesen adnak csak teljes képet. A szovjet fegyveres erők egységeinek és magasabbegységeinek minőségi és mennyiségi meghatározottságát jellemző elemek a következők: a fegyelem, az általános műveltség és technikai felkészültség, a katonák szakavatott-

sága és erkölcsi szelleme, az egységek és magasabbegységek állomány szerinti feltöltöttsége, a parancsnoki kar szervezőképessége, a fegyverek és harci technikai eszközök minősége és mennyisége, a korszerű harc követelményeinek megfelelő csapatszervezés, és a hadművészet állapota.

Ezek az elemek szüntelen kölcsönhatásban vannak egymással. Így például a fegyelmezettebb katonák harcászati tudása és erkölcsi szelleme is jobb. A katonai fegyelem, a kiképzettség és az erkölcsi szellem viszont sokban függ a parancsnoki kar szervező képességétől. A fegyvereket és a harci technikai eszközöket maradéktalanul csak akkor lehet kihasználni, ha megvan a kellő számú személyi állomány, ha a sorállomány a kiképzettség, az erkölcsi szellem és a fegyelmezettség magas fokán áll, ha a parancsnoki kar megfelelő szervezőképességgel rendelkezik, ha helyes a hadászat, hadműveleti művészet, a csapatok harcászata és szervezete. Az említett elemek olyannyira szerves egységet alkotnak, hogy bármelyikük hiánya erősen csökkenti az alegység, egység vagy magasabbegység harcképességét.

A győzelem kivívásában különösen fontos szerepe van a fegyelemnek. Előfordulhat, hogy kevesebb, de fegyelmezett harcos győzelmet arat a nagyobb létszámú ellenségen. Ezzel kapcsolatban tanulságos példát említ Engels az „Anti-Dühringben". „A mennyiségnek a minőségbe való átcsapására — írja Engels — végül egy tanút akarunk felhívni, tudniillik Napóleont. Napóleon a következőképpen írja le a rosszul lovagló, de fegyelmezett francia lovasságnak a mamelukokkal, az akkori idők egyes-harcban feltétlenül legjobb, de fegyelmezetlen lovasságával vívott csatáját: »két mameluk feltétlenül felülmúlt 3 franciát, 100 mameluk egyenlő értékű volt 100 franciával; 300 francia rendszerint felülmúlt 300 mamelukot, 1000 francia mindig visszavetett 1500 mamelukot. — Éppen úgy, mint Marxnál a csereértékösszegnek egy bizonyos, bár változó, minimális nagyságára van szükség, hogy tőkévé változása lehetővé váljék, úgyanúgy Napóleonnál a lovascsapat bizo-

nyos minimális nagyságára volt szükség ahhoz, hogy a fegyelemnek... ereje érvényre juthasson s fölénnyé fokozódhassék a jobban belovagolt, gyakorlottabban lovagló és harcoló s legalább oly vitéz reguláris lovasságnak még számbelileg nagyobb tömegei felett is«."[1]

Lenin megállapította, hogy száz ember ereje felülmúlhatja ezer emberét, ha e kisebb erő szervezett. E megállapítás helyességét a szovjet katonák mind a polgárháborúban, mind pedig a Nagy Honvédő Háborúban szemléltetően bebizonyították.

A korszerű fegyveres erők új minőségét meghatározó tényezők sorában elsőrendű jelentőségűek az új fegyverek és harci technikai eszközök, de nem önmagukban, hanem olyan emberek kezében, akik a bonyolult harci viszonyok között a leghatékonyabban tudják alkalmazni őket. Ebből az következik, hogy a győzelem kivívásához — bármily ellenséggel álljunk is szemben — fölényre van szükség nemcsak a fegyveres erők technikai felszerelése, hanem a korszerű harc tudományának kiváló elsajátítása, a személyi állomány harci-erkölcsi tulajdonságai tekintetében is.

A mennyiségi változásoknak minőségi változásokba való átcsapása a konkrét feltételektől függ. Előfordulhatnak olyan körülmények, amikor az új minőségbe való átmenethez jóval kevesebb mennyiségi változás kell, mint a szokásos viszonyok között. A harcban, amikor a katonák minden fizikai és erkölcsi erejüket megfeszítik, amikor életük állandó veszélyben forog, amikor az életveszélytől való félelmet a legnagyobb erőfeszítéssel és öntudattal győzik le, néhány gyáva miatt harcképtelenné válhat a harcképes alegység. Ezért a katonákban kimagasló harci-erkölcsi tulajdonságokat kell kiformálni, s kíméletlenül harcolni kell a gyávaság, az esetleges atomfélelem ellen. Ezt az oktató- és nevelőmunka valamennyi formájának hozzáértő felhasználásával érhetjük el. Elsőrendű szerepe van ebben

[1] *Engels*. Anti-Dühring. 133. oldal.

az olyan harcászati kiképzésnek, amely a lehető legjobban megközelíti a valóságos harci körülményeket.

„Az állhatatosságot — mondotta Kalinyin — elsősorban a harc, az ellenség élőerejének és technikájának a megsemmisítésére irányuló aktív harctevékenység alakítja ki."[1] Békekörülmények között feszült „harc"-helyzetet teremteni, a harcosokat gyakorlatilag a magas fokú harci aktivitás szellemében nevelni, elszántságukat, kezdeményező képességüket, bátorságukat és találékonyságukat fejleszteni legjobban a harcgyakorlatokon lehet. Makarenko, a kiváló szovjet pedagógus mondta: „Nem lehet bátor embert nevelni, ha nem teremtünk számára olyan körülményeket, melyek között megmutathatja bátorságát . . ."[2]

Megjegyezzük, hogy egyes csapatok gyakorlatain csak a katonák oktatásával törődnek, az állhatatosságra és rettenthetetlenségre való nevelésük pedig háttérbe szorul. Pedig ahhoz, hogy a tömegpusztító eszközök alkalmazásával vívott harcban sikert érhessünk el, az kell, hogy a bátorság, a halálmegvető elszántság már békeidőben a fegyveres erők egész sorállományának és parancsnoki karának húsává-vérévé, hivatástudatának mélyéből fakadó tulajdonságává váljék. Vagyis a katonák nem akármilyen oktatására és nevelésére van szükség, hanem olyanra, amely sokoldalúan számol az atomháború természetével.

A korszerű fegyverek és harci technikai eszközök, a hadászatban, hadműveleti művészetben és harcászatban bekövetkezett változások, a fegyveres erők anyagi-technikai biztosításának minőségileg új rendszere új csapatszervezést hív életre, amelynek feladata, hogy biztosítsa a csapatok nagyfokú mozgékonyságát, a gyors összpontosulásra és szétbontakozásra való képességet bármilyen körülmények között. Mindez lehetővé teszi, hogy a csapatok a rejtett és széttagolt várakozási körletekből meglepő és gyors harc-

[1] *Kalinyin*. A politikai agitációról. Goszpolitizdat, 1948. 24. oldal, (oroszul).

[2] *Makarenko*. A kommunista nevelésről. Ucspedgiz, 1952. 57. oldal, (oroszul).

tevékenységbe lendüljenek, az év és a nap bármely szakában, bármely hadszíntéren támadjanak, nem állva meg a szétbontakozási terepszakaszon.

A csapatok minőségére jellemző minden elem a hozzá tartozó mennyiségi mutatóktól függ. A katonák harci mesterségbeli tudása és kiváló erkölcsi tulajdonságai nem keletkezhetnek váratlanul a semmiből, mint ahogy Aphrodité kiszállt a tenger habjaiból. Fokozatosan, naponta végzett, megfeszített és hozzáértő munkával a parancsnokok, a párt- és a Komszomol-szervezetek alakítják ki. A katonai tudás egyik minőségi állapotából a másik, magasabb minőségi állapotába való átcsapás lehetetlen állandó, kitartó foglalkozás nélkül. Ezt igazolja a repülők harckiképzésének gyakorlatából vett következő példa is.

Egy alkalommal a század parancsnoka utasította Pusztovalov századost: egy napra annyi felszállást tervezzen, hogy a felszállások száma felülmúlja a havi terv felét. Azideig, öt hónap alatt, Pusztovalov százados úgyszólván alig repült, és a század parancsnoka ezt a mulasztást majdhogynem egy nap alatt akarta pótolni. Amint az várható volt, a rendkívüli megterhelés erősen kifárasztotta a repülőt, és így el kellett tiltani a felszállástól. Természetes, hogy az ilyen szélsőségek nem alkalmasak a repülők harci képzettségének a növelésére, ellenkezőleg, hosszú időre megakadályozzák újabb bevetésüket. Vagyis, nem akármilyen, hanem csak rendszeres, kitartó és ésszerű szervezett foglalkozások emelhetik újabb, magasabb fokra a katonai szakképzettség színvonalát.

Ahhoz, hogy a katonai tudás egyik fokáról a másikra léphessünk, következetesnek kell lennünk a feladatok végrehajtásában. Ha valaki át akarja ugrani a be nem járt szakaszt, az előreszalad, kihagyja a harci kiképzés szükséges láncszemeit. Például nem vethet nagy magasságból bombát az, aki közepes magasságból nem gyakorolta, nem tanulhat meg zárt fülkében, kizárólag műszerek segítségével repülőgépet vezetni az, aki nem sajátította el a körben vagy zónában való repülést. Az új minőségbe való átmenet elképzelhetetlen állandó előrehaladás nélkül. Ez

épp úgy vonatkozik bármely szakképzettségű katonára, mint a parancsnoki kar szervező képességének tökéletesítésére, mint pedig a helyes hadászat, hadműveleti művészet, harcászat és csapatszervezet kidolgozására és a tudományos munkára.

A fegyverek és harci technikai eszközök mennyiségi és minőségi fölénye, valamint az emberfölény, azonos harcképzettség esetén csak kedvező feltételeket teremt a győzelem számára. A győzelmet azonban a fegyveres erők személyi állományának tudatos tevékenysége vívja ki.

Ahhoz, hogy sikeresen realizálhassuk a haditechnikai és emberfölényt, helyes hadászatra, hadműveleti művészetre és harcászatra van szükség. A hadművészet fogyatékosságának vereség lehet a következménye még ember- és technikai fölény esetén is. És megfordítva: a hadművészet valamennyi elemében mutatkozó fölény még a csapatok bizonyos számbeli egyenlőtlensége esetén is meghozhatja a győzelmet a harcban, hadműveletben.

A harcászatban, akárcsak a hadászatban és a hadműveleti művészetben, különösen nagy jelentősége van a felderítés minden fajtájában és az álcázásban megmutatkozó fölénynek, valamint annak, hogy a parancsnokok mind támadásban, mind pedig védelemben váratlan csapásokat tudjanak szervezni. Ez lehetővé teszi, hogy helyesen és időben felderítsük az ellenség csapatainak és atomtámadásra szolgáló eszközeinek összpontosítását. Pontos együttműködés, különösen pedig a rakétafegyver, a légierő és a tüzérség együttműködése esetén a felfedett objektumokat atomcsapásokkal megsemmisíthetjük, ami az ellenséget megfosztja tűzerejétől, s döntően megváltoztatja az erőviszonyokat az adott arcvonalszakaszon. Ha valaki fölényben van az álcázásban, és az ellenség csapásait nem létező objektumok ellen tudja irányítani, megóvja saját erőit, és megteremti a válaszcsapás sikeres előkészítésének egyik feltételét. Ha a harcra készülődő csapatok a harctevékenység megkezdése előtt felfedik magukat, az ellenség atomcsapásai megsemmisíthetik őket. Egyébként azonos

feltételek mellett a váratlan csapások mérésére képes fél döntő előnyhöz jut a győzelem kivívását illetően.

Az imperialista államok nagy létszámú, technikailag jól felszerelt fegyveres erőkkel rendelkeznek. Egyedül Európában a NATO-főparancsnokság rendelkezésére mintegy 50 hadosztály áll. Ezenkívül az Észak-Atlanti Szövetség tagállamainak alárendeltségében több mint 30 hadosztály van. Korántsem teljes adatok szerint 1958 tavaszán a NATO európai fegyveres erőinek 10 ezer harckocsijuk, 9 ezer lövegük, 4900 katonai repülőgépük és kb. 85 ezer gépkocsijuk volt. Fokozott ütemben épülnek a rakétakilövő helyek.

Az imperialista államok fegyveres erőinek e mennyiségi változásait feltétlenül figyelembe kell vennünk. A hadászati tervek, a hadműveleti és harcászati elhatározások csak abban az esetben lehetnek célravezetők, ha helyesen mérlegeljük az erőviszonyoknak mind a minőségi, mind a mennyiségi oldalát.

A megalakítható csapatok mennyisége nem végtelen. Határt szabnak az ország gazdasági lehetőségei és a lakosság száma. A mai körülmények között még szűkebbek e határok, mert a bonyolult haditechnika tömeggyártásához sok emberre van szükség a hátországban. Erről bizonyos fogalmat alkothatunk magunknak a *Revue Militaire Générale* című folyóirat (1957. október 8. sz.) jelentése alapján: „Ahhoz, hogy egyetlen géppuskát mindennel ellássunk, az iparban és a hadtáp rendszerében 6 emberre van szükség, egy harckocsi esetében ez a szám 75, egy repülőgép esetében pedig 125, ugyanakkor harci alkalmazásukhoz mindössze 1—6 főnyi kezelőszemélyzet kell."

A hadügy a következő ellentmondást rejti magában: egyrészt el kell érni a csapatok mennyiségi és minőségi fölényét, másrészt pedig a hátországban nagyszámú szakképzett és produktív embert kell hagyni. Háború idején az ellentmondás megoldásának egyik legfontosabb eszköze a hadművészet, a hadvezérnek az a képessége, hogy manőver segítségével erőkben és eszközökben viszonylagos fölényt tudjon képezni a főcsapás irányában. Szuvorov

megállapította: „Nem a számmal, hanem a tudással harcolunk." A nagy hadvezér ezzel a mondásával azt hangsúlyozta, hogy ha győzni akarunk, harci tudásban fölényre kell szert tennünk.

A háborúk történelmi tapasztalata azt bizonyítja, hogy nem lehetünk erősek az arcvonal minden szakaszán. Aki ezt nem tartotta szem előtt, kudarcot vallott. Az ifjabb Moltke például, Schlieffennel ellentétben mindenütt erős akart lenni. A császári Németország vezérkara ennek az elgondolásnak az alapján dolgozta ki az 1914-es háború haditervét. A Franciaország elleni arcvonal jobbszárnya ily módon gyengének bizonyult, ami a németek vereségének egyik oka lett.

A fasiszta hadvezetés 1942-ben hadműveletet indított, hogy meghiúsítsa Anglia és az Amerikai Egyesült Államok hadászati fontosságú tengeri szállításait. A fasisztáknak sikerült az Atlanti-óceánon 1943 egyes hónapjaiban 210 tengeralattjárót felvonultatniuk. Ez az angol—amerikai csapatokat nehéz helyzetbe hozta — 2775 hajójukat süllyesztették el (összesen 14 millió 500 ezer bruttóregisztertonna űrtartalommal). A hitleristák azonban nem tudták meghiúsítani a tengeri szállítást. Ahhoz, hogy ezt megtehessék, az egyes irányokban több, légierővel és a felszíni flottával együttműködő tengeralattjáróra lett volna szükségük.

Az erők és eszközök viszonylagos fölényének kialakítására példaképül szolgálhat a Vörös Hadsereg számos hadművelete a Nagy Honvédő Háborúban. Például Rokosszovszkij vezérezredes, ma a Szovjetunió marsallja, vezette Doni Front csapatai nem voltak nagy fölényben a Sztálingrád körzetében bekerített ellenséggel szemben. De a bekerített ellenség megsemmisítése végett 1943 januárjában mesterien végrehajtott manőverrel a kiválasztott irányokban háromszoros gyalogsági, tizenötszörös tüzérségi és 1,2-szeres harckocsi fölényt hoztak létre.[1]

[1] Lásd: A Nagy Honvédő Háború legfontosabb hadműveletei. Moszkva Katonai Kiadó, 1956. 129. oldal, (oroszul).

A főcsapás irányában kialakított viszonylagos erőfölény elve minden háborúban érvényesült. Egy olyan háborúban, amelyben új fegyvert alkalmaznak, ez az elv messzemenőbben érvényesül majd, mert megnövekedett annak a lehetősége, hogy az erőket és eszközöket nagy térségeken rövidebb idő alatt átcsoportosítsák.

*

A harcban, hadműveletben a csapatok viszonylagos mennyiségi fölényének kialakításában döntő szerepe van a parancsnoknak, aki helyesen tudja megítélni a helyzetet, képes gyorsan és rejtve összpontosítani a csapatokat, és megsemmisítő csapást tud mérni az ellenségre.

A fegyver és a harci technikai eszköz az egyik legfontosabb elem, amely minőségi változásokat hoz létre a fegyveres erők és a hadművészet fejlődésében. Az új fegyver csak akkor idéz elő ilyen változásokat, ha a tökéletesség magas fokát éri el és nagy mennyiségben alkalmazzák. A tudatos emberi tevékenység az, ami biztosítja a haditechnika fejlesztését és legújabb vívmányainak kellő időben és mennyiségben való rendszeresítését.

Ahhoz, hogy győzelmet arathassunk, nemcsak technikai ellátottság, hanem harckiképzés, a fegyelem és a katonák harci-erkölcsi tulajdonságai tekintetében is fölényben kell lennünk az ellenséggel szemben.

A fegyveres erők minőségét minden konkrét szakaszban a termelés és a tudomány fejlettségi színvonala, a technikai ellátottság, a személyi állomány harci-erkölcsi tulajdonságai és kiképzettsége, a parancsnokok vezetési művészete szabja meg.

Napjainkban a csapatok minőségi hiányosságait nem lehet egyszerűen mennyiségük növelésével pótolni. A csapatok minőségét meghatározó valamennyi elem tekintetében fölényben kell lennünk az ellenséggel szemben. De mivel a fegyveres erők minősége nem független azok

mennyiségi meghatározottságától, a csapatok megfelelő mennyiségére is támaszkodnunk kell.

Az ellenséggel szembeni számbeli fölény kialakítása a főcsapás irányában — a győzelem szükséges feltétele. Ebben döntő szerepe van a parancsnok hadművészetének, az egész személyi állomány harcászati tudásának és kiváló harci-erkölcsi tulajdonságainak.

IV. A FEGYVERES HARC ELLENTMONDÁSAI ÉS MEGOLDÁSUK MÓDJA

A hadügy antagonisztikus és nem antagonisztikus ellentmondásai

Az egész háború, a fegyveres erők és a hadművészet is belső ellentmondásokat rejt magában. Mint minden természeti és társadalmi jelenségnek, ezeknek is megvannak a maguk egymást kölcsönösen kizáró ellentétes oldalai.

A háborút két ellenséges fél vívja, és mindegyik a győzelemre törekszik. A fegyveres erők különböző és ellentétes harceszközöket alkalmaznak: a felderítés és álcázás, a támadás és védelem, az előnyomulás és műszaki zárás, a híradás, vezetés és a zavarás eszközeit.

A hadművészet a harcban, hadműveletben olyan egymással ellentétes tényezőkkel él, mint a támadás és védelem, a csapatok összpontosítása és széttagolása, a manőver és ellenmanőver, a harcbiztosítás és meglepés, a saját csapatok együttműködésének megszervezése és az ellenség vezetési szerveire mért csapások az ellenséges csapatok közti együttműködés meghiúsítása céljából, a saját csapatok kiváló erkölcsi szellemének kialakítására és az ellenség akaratának megbénítására irányuló tevékenység, az a törekvés, hogy a lehető legjobban kihasználjuk a hadművészet minden szabályát és elvét saját csapataink érdekében és ugyanezt megakadályozzuk az ellenség részéről stb.

A háború a legvilágosabban fejezi ki a társadalmi élet antagonisztikus ellentmondásait. Ezek az ellentmondások különös elkeseredettséggel, a különböző társadalmi rendszerek fegyveres harcában nyilvánulnak meg. A történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy nincs olyan gaztett,

amelyre az imperializmus agresszív erői ne vállalkoznának világuralmuk helyreállítása céljából. A 14 tőkésországnak a fiatal szovjetköztársaság ellen indított katonai hadjárata 1918—1920-ban, a fasiszta Németországnak a Szovjetunió elleni 1941. évi rablótámadása és az 1956. évi magyarországi ellenforradalmi lázadás szemléltetően bizonyította, hogy az imperialisták a legállatiasabb cselekedetektől sem riadnak vissza a szocializmus elleni harcban.

A háború fő antagonisztikus ellentmondása a hadviselő feleknek abban a törekvésében nyilvánul meg, hogy homlokegyenest ellenkező célokra törekednek. Az adott ellentmondás megoldásának sajátos formája a csapatok harctevékenysége. Általában ennek a harcnak a természete és különösen a szocializmus és a kapitalizmus fegyveres erői összeütközésének elkeseredett jellege megköveteli a szocialista állam védelmezőitől, hogy már békeidőben egész erejüket a várható ellenség elleni harcra való felkészülésnek szenteljék, háború idején pedig álljanak a katonai tudás magas fokán és tömeges hősiességet tanúsítsanak.

Az ellentmondások minden állam fegyveres erőinek velejárói. A tőkésállamok hadseregeiben antagonisztikus ellentmondás van a dolgozók közül kikerülő sorállomány és a kizsákmányoló osztályokból származó tisztek, tábornokok között. Antagonisztikus ellentmondást látunk a nép érdekeit és az imperializmus hódító, reakciós politikája között, az imperialista állam fegyveres erői és a gyarmati, valamint függő országok népei között. Lenin megállapította, hogy az imperializmusban „háborús időben is, a háborúban is, háborús módon továbbra is fennmaradnak és hatnak az osztályellentétek, amelyek széttagolják a népeket".[1]

Antagonisztikus ellentmondások vannak az imperialista hatalmak koalícióin belül is, mert a koalíció tagjainak érdekei és céljai csak ideiglenesen egyeznek meg. A katonai tömbökön belül uralmi harc dúl a legerősebb partnerek között. Ilyen harc folyik napjainkban a NATO agresszív

[1] *Lenin* Művei 21. köt., 27. oldal.

tömbjén belül is, ahol a nyugatnémet Bundeswehr képviselői akarnak uralkodó helyzetet elfoglalni. Az alapvető érdekek kibékíthetetlensége bizonyos körülmények között az imperialista államok katonai csoportosulásainak széthullását eredményezheti. Teljes mértékben lehetséges, mondta Lenin, hogy az imperialista hatalmak csoportosulásai, bármilyen szilárdnak látszanak is, néhány nap alatt felborulnak, ha a magántulajdon érdekei ezt követelik.[1]

A szocialista államok fegyveres erőin belül nincsenek antagonisztikus ellentétek, mert itt az egész személyi állomány — sorállomány és a parancsnoki kar — a dolgozók közül kerül ki. Közös érdekek egyesítik őket, közös a céljuk — a haza védelme. Az ellentmondások bizonyos megnyilvánulásai azonban a szocialista hadseregek személyi állományának soraiban is előfordulhatnak. Ezek elsősorban a kémek, kártevők, rémhírterjesztők és pánikkeltők elleni harcban fejeződnek ki. Az ellentmondások megnyilvánulása például az olyan eset is, amikor egyes katonák a múlt háborúban kishitűséget tanúsítottak. Ezek az esetek annak a következményei voltak, hogy a fegyveres erők soraiba ellenséges elemek hatoltak be, a kapitalizmus csökevényei hatással voltak az emberek tudatára, a burzsoá ideológia befolyása érvényesült vagy a nevelőmunkában hibák történtek. Ebben meghatározott szerepe volt a fegyveres harc sajátos természetének, a velejáró nehézségeknek, az életveszedelemnek, az áldozatok elkerülhetetlenségének stb. Az ellentmondások e megnyilvánulásait jó nevelőmunkával és a bűncselekményt elkövető személyek szigorú megbüntetésével lehet leküzdeni.

A szocialista államok fegyveres erőiben és hadművészetében nem antagonisztikus ellentmondások nyilvánulnak meg az új és a régi harcában, az új harceszközöket és harceljárásokat lebecsülő és a régieket túlbecsülő emberek között, azok között, akik különböző nézeten vannak egyes fegyvernemek szerepét és fejlődési útját, a fegyveres harc megvívásának módját illetően stb.

[1] *Lenin* Művei 27. köt., 369. oldal.

Az egyik nem antagonisztikus ellentmondás a szovjet hadsereghez és a flottához szüntelenül érkező minőségileg új fegyverzet és a hadművészet, a katonai ismeretek elért színvonala közti különbség. Ennek az ellentmondásnak helyes és kellő időben történő megszüntetése nélkül nem lehet vereséget mérni az ellenségre, nem lehet kivívni a győzelmet.

A fegyveres erők és a hadművészet szempontjából rendkívül felelős időszak a békeidő. Éppen ebben az időszakban kell a hadművészet elméletének és a csapatok harckiképzésének alapvető kérdéseit kidolgozni és megoldani. Ez objektív szükségszerűség, és a fegyveres erők technikai felszerelésének magas színvonalából következik.

Egyes burzsoá teoretikusok (például Clausewitz) azt állítják, hogy harcolni csak háborúban lehet megtanulni. Hasonló felfogással szovjet tisztek körében is találkozhattunk. Egyesek úgy vélték, hogy békeidőben lehetetlenség a helyes csapatszervezési formát megtalálni, mert az a harcászattól függ, ez pedig — szerintük — csak a háborúban alakul ki. Ez szerfölött helytelen és igen káros felfogás. Káros azért, mert igazolja a hadtudomány fejlesztésében elkövetett hibákat, azzal az igénnyel lép fel, hogy a hadseregépítés és a hadművészet legfontosabb problémáinak a megoldását a háborúig odázhassák el. Helytelen ez a felfogás azért is, mert ha ismerjük a tudomány és a termelőerők fejlődési irányát, az új fegyverek és harci technikai eszközök legfontosabb adatait, a számba jöhető hadszíntereket, s ha felhasználjuk az elmúlt háború és hadgyakorlatok tapasztalatait, akkor felkészülhetünk és jól fel is kell készülnünk a jövőbeli ütközetekre és még békeidőben megoldhatjuk a hadászat, a hadműveleti művészet, a harcászat és a csapatszervezés legfontosabb kérdéseit.

A marxizmus—leninizmus azt tanítja, hogy az emberek hadügyi téren is nemcsak a múlt és a jelen megismerésére képesek, hanem a jövő előrelátására is. Ezt a tételt az élet, a gyakorlat igazolja. 1887-ben, vagyis jóval az első világháború kitörése előtt, Engels a következőket írta:

„... Porosz-Németország számára már most sem lehetséges más háború, csakis világháború. És ez korábban ismeretlen méretű, hallatlan erejű világháború lenne. Nyolc-tíz millió katona fogja fojtogatni egymást..."[1] Mint ismeretes, Engels előrelátása valóra vált.

A marxizmus—leninizmusra támaszkodó hadtudomány képes arra, hogy előre lássa egy esetleges jövő háború sajátosságait, és ennek alapján már most megoldja a hadművészet, a csapatszervezés és harckiképzés legfontosabb problémáit. Ez természetesen semmiképpen sem jelenti azt, hogy a katonai elmélet nem fog fejlődni a háború alatt.

Hadügyi téren az új elméletek győzelmét gyakran a régi nézetek elleni elkeseredett harc kíséri. Ez azzal magyarázható, hogy azok a nézetek, amelyek annak idején hozzájárultak a nagy győzelmek kivívásához, rendszerint még jó ideig tovább élnek. Az új még nem vert gyökeret, az ütközetek gyakorlata még nem igazolta. Közismert a szokás hatalma is, amely a háborúnak a részvevőkre gyakorolt hatásából táplálkozik. A háború folyamán igazolódott nézetek még jóval a háború után is elevenen tovább élnek az emberek tudatában. Mindez hátráltathatja és valóban sok esetben hátráltatta is, az újnak a régi feletti győzelmét mindaddig, amíg a harctevékenység meg nem kezdődött. Innen ered az a közmondás, hogy „az ellenség a legjobb tanító". A mai körülmények között igen sokba kerülne, ha ebben a tanítóban reménykednénk. Ezért erélyesen és haladéktalanul le kell küzdenünk az elavult nézeteket és minden módon fejlesztenünk kell a hadtudományt. „A tudományos gondolkodás az emberi akarat, értelem, önmegismerés és önvédelem fejlesztésének egyetlen és leghatalmasabb eszköze."[2]

Ahhoz, hogy a katonai elmélet sikeresen fejlődhessék, fontosságának tisztázásán és helyes irányelveken kívül az szükséges, hogy rendszeresen ellenőrizzük a tudományos

[1] *Engels* válogatott katonai művei. Vojenizdat, 1957. 611. oldal, (oroszul).
[2] *Gorkij* Művei 26. kot., 236. oldal, (oroszul).

kutatás terveinek teljesítését, hogy kidolgozzuk az értékes kutatások ösztönzésének rugalmas rendszerét, s a tudományos intézmények és tanintézetek minél szorosabb kapcsolatban álljanak a csapatokkal. A tudományos kutatómunka fejlesztésének lényeges feltétele az új problémák felvetésével kapcsolatos bátortalanság leküzdése, eredeti munkák közzététele.

Nem szabad elfelejtenünk, hogy az általánosan elfogadott irányelvek kereteit túllépő eredeti gondolatot egy ideig nem tartják normálisnak, sőt néha esztelennek minősítik. De az „esztelennek" tűnő eszmék között igen gyakran akadnak olyanok, amelyek korszakalkotók a tudományban, a társadalmi-történelmi gyakorlatban. Elég, ha arra gondolunk, hogy Leninnek a híres „Áprilisi tézisekben" megfogalmazott azt a következtetését, hogy Oroszországban a polgári demokratikus forradalomról át kell térni a szocialista forradalomra, „eszelősnek" nyilvánították a marxizmus ellenségei, a mensevikek és az eszerek.

Előfordul, hogy fontos felfedezéseket nemcsak az ellenség nyilvánít esztelennek. A konzervatív gondolkodás, a megszokotthoz való ragaszkodás, az újat gyakran helytelennek tekinti. Ismeretes például, hogy egyes szovjet filozófusok eleinte helytelenül értékelték a relativitás elméletet és a kibernetikát, s azóta kijavították tévedésüket.

A katonai elmélet fejlesztéséhez, a tudományos megalapozottságon kívül, merészségre és ismét merészségre van szükség. Éppen ez segít leküzdeni „az ellenség a legjobb tanító" formula korlátoltságát, a konzervatív gondolkodást, ez teszi lehetővé a hadművészet kérdéseinek helyes, tudományos megoldását. Az ellenségtől mindig van mit tanulni, és tanulni is kell tőle, békében és háborúban egyaránt. Ez azonban egyrészt nem a megismerés egyetlen forrása; másrészt pedig a valószínű ellenséget már békében jól meg kell ismerni.

A vélemények harca minden tudomány, így a hadtudomány fejlődésének is alaptörvénye. Már béke idején

minél erősebb az új harca a régi ellen, annál gyorsabban fejlődik a hadtudomány, amelynek az a feladata, hogy számoljon az esetleges jövőbeli nukleáris rakétaháború sajátosságaival. A katonai elmélet pangása elkerülhetetlenül a fegyveres erők fejlődésének megrekedésével jár. Az elmaradottakat pedig, mint ismeretes, ütik.

A hadművészet egyik alapvető, nem antagonisztikus ellentmondása az objektív (a helyzet) és a szubjektív (a parancsnok elhatározása), a lehetséges és a kívánt közti ellentmondás. A hadászat, a hadműveleti művészet és a harcászat csak akkor játszik igazán nagy szerepet a győzelem kivívásában, ha a helyzet sokoldalú megítélésén és az erőviszonyok helyes felmérésén alapszik. Ha elszakadnak a valóságtól, ha szem elől vétik a reális lehetőségeket, saját ellentétükbe csapnak át, vagyis nem a győzelem kivívását segítik elő, hanem a vereséget.

Helyes elhatározás esetén megoldódik az objektív (a helyzet) és a szubjektív (a parancsnok elhatározása) közti ellentmondás. Amikor az elhatározás csupán arra épül, amit a parancsnok kíván, nem pedig a valóságra és arra, ami lehetséges, az objektív és a szubjektív közti ellentmondás nem oldódik meg, szubjektív hibák keletkeznek. Az ilyen ellentmondás mintaszerű megoldásának példája a szovjet hadvezetésnek a sztálingrádi és sok más hadművelet szervezésével és végrehajtásával kapcsolatos tevékenysége, mely hadműveletek a Vörös Hadsereg ragyogó győzelmeivel fejeződtek be. A tehetségtelen vezetés példája a 9. német hadsereg 1943. július 8-i kurszki támadási irányának megválasztása: a támadás a szovjet csapatok legerősebb védelmi szakasza ellen irányult, a hadsereg óriási veszteségeket szenvedett és nem hajtotta végre feladatát.

Ugyanez harcászati téren is előfordulhat. Tegyük fel, hogy kijelöltük az ellenséges állás egyik szárnya elleni roham irányát; az ellenség gyenge pontja éppen ott volt, s ezért a csapást siker koronázta. Ezt is az objektív és a szubjektív közti ellentmondás megoldásának nevezzük, azt mondjuk, hogy a felderítés adatai, a parancsnok hely-

zetmegítélése és elhatározása megegyezett az ellenség reális helyzetével, csapatai elhelyezésével. Ha pedig a roham irányát más szárnyon vagy középen választottuk, s ennek következtében a rohamozók szervezett ellenállásba ütköztek, visszaverték őket, ez azt jelenti, hogy a parancsnok elhatározása hibás volt, nem felelt meg az adott helyzetnek.

Az objektív és szubjektív közti ellentmondás megoldásában nagy jelentőségű a siker gyors továbbfejlesztése abban az irányban, ahol váratlanul éri az ellenséget. Példamutató e tekintetben a Központi Front csapatainak 1943. augusztus végén vívott harca. Az augusztus 26-án a novgorod—szeverszki irányban három hadsereggel mért csapás nem járt sikerrel, a harc elhúzódó jelleget öltött. A front balszárnyán a 60. hadsereg áttörte az ellenség védelmét, felszabadította Gluhov várost, és gyorsan nyomult előre Konotop felé. A front parancsnoksága a 60. hadsereg sikerének minél gyorsabb továbbfejlesztése céljából a jobbszárnyról harckocsi, tüzérségi és műszaki magasabbegységeket dobott át a balszárnyra, továbbá Kromtól Lgov körzetébe irányított egy lövészhadtestet. A 65. és a 60. hadsereg csatlakozásánál bevetette a 13. hadsereget. Mindezek az intézkedések lehetővé tették a támadás továbbfejlesztését Konotop irányában, ami az egész front számára meghozta a sikert.

Ahhoz, hogy a harctevékenység során sikerrel oldhassák meg az objektív és a szubjektív közti ellentmondást, a szovjet tiszteknek már békeidőben szüntelenül gyarapítaniuk és mélyíteniük kell katonai és politikai ismereteiket. Minden tiszt kötelessége, hogy fáradhatatlanul tökéletesítse szervező képességét, átvegye az idősebbek tapasztalatait, figyelmesen meghallgassa elvtársai, köztük az alárendeltek véleményét és javaslatait.

Az objektív és a szubjektív közti ellentmondás helyes megoldása elengedhetetlen feltétele annak, hogy sikeres harcot, hadműveletet folytassunk, győztes háborút viseljünk. A fenti és más egyéb ellentmondások megoldásának a művészetét a kommunista párttól, Lenintől kell megta-

nulnunk. „Számunkra és a forradalmárok következő nemzedéke számára Lenin elvtárs a stratégiai és taktikai művészet legragyogóbb példáit nyújtja. Az ő lángeszű vezetése egyedülálló példája annak, miként kell a tömegeket harcba vinni."[1]

A harctevékenység mint a háborúban mutatkozó ellentmondások megoldásának fő formája

A háborúban mindegyik hadviselő fél meghatározott osztályok érdekeit kifejező célok megvalósítására törekszik. Ebben van a háború alapvető ellentmondásának a lényege.

A győzelem kivívásának fő eszköze a csapatok harctevékenysége. „A katonai ellenállást nem lehet másképpen megtörni, mint katonai eszközökkel."[2] A harc célja az ellenség élőerejének és haditechnikájának megsemmisítése, ellenállásának, akaratának megtörése. Mindaddig, amíg az ellenség nincs megsemmisítve vagy feltétel nélkül nem tette le a fegyvert, a győzelem és a vereség lehetősége egyaránt fennáll. Lenin megállapította, hogy „a háború eleme a veszély, hogy nem szabad háborút kezdeni, ha nem számolunk a vereség lehetőségével."[3] Különösen áll ez a fegyveres harc mai eszközeire.

Nemcsak a háború, hanem „minden ütközet magában foglalja a vereség absztrakt lehetőségét, és ez a lehetőség csakis az ütközet szervezett előkészítésével *csökkenthető*".[4] A vereség elvont lehetősége meghatározott feltételek mellett reálissá válhat és valósággá változhat át. A korszerű fegyvereket és harci technikai eszközöket alkalmazó fegyveres harcban gyakran előfordulhatnak ilyen átváltozások. Például az ellenséggel szembeni mennyiségi

1 *M. V. Frunze* válogatott művei. II. köt., 252. oldal.
2 *Lenin* Művei 27. köt., 241. oldal.
3 *Lenin* Művei 33. köt., Szikra, 1953. 92. oldal.
4 *Lenin* Művei 5. köt., Szikra, 1953. 497. oldal.

és minőségi fölény esetén a vereség elvont, de reálissá válhat, valósággá változhat, ha hibákat követünk el a csapatok harctevékenységének megszervezésében. Ily módon a harc, az ütközet és az egész háború egyik legfontosabb sajátossága az, hogy két, ellentétes lehetőség áll fenn: a győzelem és a vereség lehetősége. Mindig látnunk kell ezeket és számolnunk kell velük.

Háborúban a körülmények gyakran úgy alakulnak, hogy a katonák ellenséges túlerővel találják magukat szemben. Ilyen esetekben mindkét lehetőség felbukkan előttük. A korszerű fegyverekkel, mint a múlt háború tapasztalatai bizonyítják, egyetlen egy, fegyverét ügyesen használni tudó harcos is nagyszámú ellenséges katonát semmisíthet meg, jelentős ellenséges erőt köthet le, és ezzel megkönnyítheti az egység harcfeladatának a végrehajtását.

Az utolsó csepp vérig küzdő harcos a lehető legnagyobb veszteséget okozza az ellenségnek. Ezzel a haza iránti szent kötelességét teljesíti. Az ellenség iránti engesztelhetetlen gyűlölete, bátor harca példaképül szolgál fegyvertársai számára. Hőstettével dicsőséget szerez magának és hazájának. Büszke rá a nemzet és az egész haladó emberiség. Legyőzhetetlen az a nép, amely a lelkierőnek és a tettnek olyan óriásait szüli, mint a Nagy Honvédő Háború hősei.

A szovjet katonák hőstetteiben a kapitalizmus rabságát lerázó szovjet nép felmérhetetlen potenciális ereje nyilvánult meg. A múlt háborúban ezerszámra akadtak olyan példák, amikor egyes szovjet harcosok több tucat ellenséges katonát és számos harckocsit semmisítettek meg. 1942 decemberében a verhnye-kumi harcokban I. M. Kaplunov páncélvadász mesterlövész, rajtársaival együtt öt harckocsit semmisített meg közelről. A raj emberei a harc során elpusztultak, és az állásban négy támadó ellenséges harckocsival szemben egyedül Kaplunov maradt. Nehézpuskájának pontos lövéseivel még további három harckocsit semmisített meg. Egy gránátrobbanás leszakította lábát és megsebesítette karját, használhatatlanná

tette a nehézpuskát. Ő azonban továbbra is önfeláldozóan harcolt. Az utolsó, kilencedik harckocsi a kezében robbanó kézigránáttól pusztult el. Kaplunov közkatonát, aki életét áldozta hazájáért, halála után a Szovjetunió Hőse címmel tüntették ki.

Ha egyetlen egy katonának is megvan a lehetősége rá, hogy a szocialista haza sok-sok ellenségét megsemmisítse, még inkább áll ez az alegységre. A szovjet katonák egy kis csoportja Pavlov őrmester vezetésével Sztálingrád központjában egy házat védelmezett és rengeteg hitleristát semmisített meg. 1944 tavaszán a nyikolajevszki kikötőben Olsanszkij főhadnagy parancsnoksága alatt 67 főből álló deszant szállt partra és több száz német katonát és tisztet pusztított el. A bátor kis csoport ellen három zászlóalj német gyalogság vonult fel tüzérség, lángszórók és aknavetők támogatásával. A tengerészek 18 rohamot vertek vissza, és sikeresen végrehajtották feladatukat.

A győzelem és vereség lehetőségének számba vétele a harcban, hadműveletben és a háborúban azt jelenti, hogy megőrizzük akaratunkat, a balsikert nem nézzük ölbe tett kézzel, bármilyen körülmények között ügyesen és rettenthetetlenül verekszünk az ellenséggel; ha pedig kedvező a helyzet, nem esünk önelégültségbe, nem becsüljük túl a saját erőnket és nem becsüljük le az ellenség erejét, megőrizzük a legszigorúbb éberséget és a legnagyobb harci aktivitást. A vereség lehetősége csak akkor tűnik el, ha az ellenség megsemmisült vagy feltétel nélkül letette a fegyvert.

Minél nagyobb ellenséges élőerőket és minél több harceszközt semmisítünk meg, annál nagyobb a győzelem. A győzelem nemcsak csökkenti az ellenség jól kiképzett csapatainak számát, hanem hadseregének, hátországának erkölcsi szellemét is rontja. A Sztálingrádnál bekerített, megsemmisített és foglyul ejtett 330 000 főnyi hadsereg a hitleri Németországot legfontosabb csapástmérő csoportosításától fosztotta meg, csökkentette a jól kiképzett fegyveres erők létszámát, s aláásta a fasiszta hadsereg és hát-

ország erkölcsi szellemét és ezzel együtt Németország nemzetközi tekintélyét is súlyosan megrendítette. Sztálingráddal lealkonyult a német fasiszta hadseregnek. A németek a sztálingrádi csata után már nem tudtak magukhoz térni.

De még egy nagy ütközetben elért siker sem jelenti a végleges diadalt, még akkor sem mondhatjuk, hogy kivívtuk a győzelmet, ha már mélyen az ellenséges ország területén járunk. Napóleon 1812-ben bevonult Moszkvába. Az orosz hadsereg azonban nem semmisült meg. Ez a körülmény, mint ismeretes, döntő feltétele volt a napóleoni hadsereg későbbi teljes megsemmisülésének. A hitleristák csapatai, kihasználva a meglepést és más ideiglenes előnyöket, eljutottak Moszkva és Leningrád elővárosaiig, elérték Sztálingrád falait és a Kaukázus előhegyeit. A Vörös Hadsereg azonban nemcsak hogy nem semmisült meg, hanem egyik ellencsapást a másik után mérte az ellenségre, súlyos védelmi harcokban kimerítette és erőt gyűjtött a megsemmisítő ellentámadáshoz. Ezzel megvetette az alapját a német fasiszta hadsereg későbbi teljes szétzúzásának és feltétel nélküli fegyverletételének.

Az az elv, hogy „a teljes megsemmisítésig üsd az ellenséget" minden egyes harcra, hadműveletre érvényes. A fő dolgot kell végrehajtani — nem csépelni kell az ellenséget, hanem megsemmisíteni. Ha az ellenséget kiverjük állásaiból és elfoglalunk egy-egy terepszakaszt, ez még nem jelenti azt, hogy a harcban vagy a hadműveletben teljes győzelmet arattunk. Sőt mi több, ha közben a támadó fél nagy veszteségeket szenvedett, kárba veszhet az elért siker és „pirrhusi győzelem" lehet belőle. Az az óriási veszteség, amelyet Napóleon a borogyinói ütközetben szenvedett, egyik legfontosabb oka volt az egész hadserege pusztulásának. Az 1943. évi kurszki csatában a hitlerista csapatok azért a néhány kilométerért, amennyire a szovjet védelem mélyébe benyomultak, fő csapástmérő erőik pusztulásával fizettek, és ezzel előkészítették az ütközetben szenvedett vereségüket.

Ennélfogva a harci, hadműveleti siker ismérve nemcsak

az egyes állások, körzetek elfoglalása, hanem főként a megsemmisített ellenséges csapatok és harceszközök, a foglyok és a hadizsákmány, továbbá a saját csapatok veszteségei is.

A korszerű háborúban a harctevékenység fő feladata az ellenség fegyveres erőinek, katonai támaszpontjainak és a csapatokat ellátó iparvidékeknek a megsemmisítése lesz. Emellett az ellenséges terület elfoglalása is egyik központi feladat marad. Frunze megállapítja, hogy a mai hadseregek rendkívül életerősek, ami az ország általános helyzetével függ össze. Előfordulhat, hogy az ellenség hadserege egy adott pillanatban teljes vereséget szenved, de ez még nem jelenti a végső győzelmet, mert a szétvert csapatok mögött ott áll a gazdaságilag és erkölcsileg erős hátország. Ha van idő és terület, amelyek lehetővé teszik a hadsereg harcképességének helyreállításához szükséges emberi és anyagi erőforrások újabb mozgósítását, a hadsereg könnyen visszaállíthatja az arcvonalat és a siker reményében harcolhat tovább — vonja le a következtetést Frunze. Éppen ezért a Nagy Honvédő Háborúban a szovjet fegyveres erők a kommunista párt vezetésével a fasiszta csapatokat saját területükön semmisítették meg, hogy ki ne heverhessék sebeiket és újabb agresszióra ne vetemedhessenek.

Az igazi hadművészet a legkisebb veszteségekkel vívja ki a győzelmet. A harctevékenységnek sok olyan formája van, amelynek célja az ellenség maximális megsemmisítése vagy foglyul ejtése és a saját erők minden módon való kímélése. Ezek közül a legfontosabbak megtalálhatók a szabályzatokban és utasításokban. Számos új formát hívhat életre a tömegpusztító eszközöknek és egyéb, minőségileg új fegyvereknek és harci technikai eszközöknek az alkalmazása, továbbá a harc, a hadművelet konkrét körülményei. Ámde bármely formáról legyen is szó, ahhoz, hogy a győzelmet a legkisebb veszteségekkel vívjuk ki, a fegyveres erők parancsnoki karának és egész személyi állományának elszánt és hozzáértő cselekvésére van szükség.

A háborúk tapasztalatai azt mutatják, hogy a siker mindig annak az oldalán van, aki magas fokú harci tudással rendelkezik, bátor a harcban, állandóan kezdeményez és rákényszeríti akaratát az ellenségre. Ilyen esetben az áldozatok rendszerint kisebbek, s a győzelem nagyobb. De bizonyos veszteségek még így is elkerülhetetlenek. A győzelemért minden háborúban áldozatokkal, és néha nagy áldozatokkal kell fizetni, ami azonban korántsincs ellentmondásban a saját erők kímélésének elvével. Ez két ellentétes elv, de kölcsönösen feltételezi egymást. Áldozatokra nemcsak az ellenséges erők megsemmisítéséhez, hanem saját főerőink megőrzéséhez is szükség van.

A szovjet hadtudomány azt a felfogást vallja, hogy a végleges győzelem kivívásához határozott célok kitűzésére, az ellenség teljes megsemmisítésére vagy feltétel nélküli fegyverletételére van szükség. Lenin, a nagy proletárstratéga azt tanítja, hogy „határozottság, lendületes támadás — a siker háromnegyed része",[1] hogy a fegyveres harcban „a legnagyobb *határozottsággal* kell cselekedni és okvetlenül, feltétlenül *támadásba* kell átmenni".[2] Aki a támadó harcban vagy hadműveletben az „óránként egy kávéskanállal" elv szerint cselekszik, a háborúk történelmi tapasztalatai szerint nem győzhet. A támadó fél határozatlansága lehetővé teszi a védekező fél számára, hogy kifürkéssze az ellenség szándékát, erőt gyűjtsön, váratlan ellencsapást mérjen és számbeli fölényben levő ellenségen is győzelmet arasson.

A harcban a határozottság és a lendület csak akkor hozza meg a sikert, ha magas fokú katonai tudással párosul, ha a fegyveres harc törvényszerűségeinek és a konkrét helyzetnek a pontos ismeretén alapszik. Enélkül nem lehetséges igazi határozottság, elszántság. Az ellenség minden hibát azonnal kihasználhat, hogy válaszcsapást mérjen. Ez teszi olyannyira bonyolulttá a hadművészetet, amely Szun Ce szerint a legfinomabb művészet.

[1] *Lenin* Művei 9. köt., Szikra, 1954. 431. oldal.
[2] *Lenin* Művei 26. köt., Szikra, 1952. 175. oldal.

Elsô látásra úgy tűnik, hogy a tömegpusztító eszközök alkalmazása könnyűszerrel megoldja az ellenséges erők maximális megsemmisítésének problémáját. A valóságban ennek a feladatnak a végrehajtása közben számos nehézség lép fel. Az atomháborúban megnövekszik a jól széttagolt kis alegységek szerepe, amelyek ellen nem célszerű a tömegpusztító eszközök alkalmazása. Ráadásul, ez nem is mindig lehetséges, a saját csapatok veszélyeztetése miatt. E kis alegységek nagy tűzerejű fegyverzettel rendelkeznek és igen mozgékonyak lesznek. Az ellenük való harc korántsem lesz könnyű.

Az ellenség kis, önálló alegységeinek a megsemmisítéséhez sok-sok olyan katonára lesz szükség, aki mestere mindenfajta hagyományos fegyvernek, köztük a gyalogsági puskának, amelynek szerepe nem csökken, sőt sok esetben megnő. Minden katonának pontosan kell tudni lőni. A kitűnő lövészképesség, a cél első lövésre való leküzdése, a tűzfeladatok legrövidebb idő alatti végrehajtása a lehető legkevesebb lőszerrel — egyik legfontosabb feltétele a győzelemnek, szárazföldön, levegőben és tengeren, támadásban és védelemben egyaránt.

Az összfegyvernemi harcot napjainkban az fogja jellemezni, hogy a csapatok harcrendje és különösen a tartalékok ellen tömegpusztító fegyvert alkalmazhatnak. Ennek figyelembevételével a csapatok széttagoltan helyezkednek el, és szigorúan betartják az atomvédelem szabályait. Az atomfegyveren kívül tömegesen alkalmazzák majd a szokásos (hagyományos) fegyverzetet is. Mindez a harcot mód felett bonyolulttá és feszültté teszi.

A fegyveres harc korszerű eszközei két ellentétes lehetőséget vetnek fel: óriási erejű tűzcsapás és ugyanolyan erejű válaszcsapás mérésének a lehetőségét. Ez azt jelenti, hogy minden harcot — a támadó és védő harcot egyaránt — roppant heves tűz és a harccselekmények gyors lefolyása fogja jellemezni.

A mai korszerű szállítóeszközök segítségével rövid idő alatt nagy távolságokat lehet leküzdeni. Viszont a korszerű záróeszközök hozzáértő alkalmazása megakadályoz-

hatja ezt. Mindkét lehetőség reális, és egyiket sem szabad lebecsülni. Gyors ütemben fognak támadni azok a csapatok, amelyek ügyesen leküzdik az ellenség ellenállását, védelmi és záróeszközeit. Viszont a védelmi harc csak akkor lehet sikeres, ha a védekező fél hozzáértően és aktívan alkalmazza az erőket és eszközöket, köztük a záróeszközöket.

Ismeretes, hogy a koreai háború győzelmes befejezésében fontos szerepet játszott az az 1250 km hosszúságú föld alatti alagútrendszer, amelyet a kínai önkéntesek és a koreai néphadsereg katonái létesítettek. Ez alkotta a szilárd védelem vázát.

A műszaki biztosítás napjainkban sem vesztette el jelentőségét. Szerepe úgy nőtt, amilyen mértékben a támadási eszközök pusztító ereje fokozódott. Ezért tökéletesíteni kell a személyi állománynak a műszaki-utász munkákban való jártasságát, meg kell tanítani a katonákat a terep védelmi sajátosságainak helyes felhasználására.

A lövészgödör megvédi az egyes harcost a radioaktív sugárzástól és a nukleáris robbanás más káros velejáróitól. W. Miller az *Infantry* című folyóiratban (1958 április —június) megállapítja, hogy az áthatoló sugárzás adagja a szokásos nyílt lövészgödörben tizedannyi lesz, mint amennyit a harcos nyílt terepen kapna. A 45 cm vastag földréteggel befedett lövészgödör az áthatoló sugárzás adagját több mint harmincadára csökkenti. A remanens sugárzás adagja ez esetben még jobban csökken — a szokásos egyharomszázad részére.

A szovjet hadtudomány azt tanítja, hogy a harctevékenység minden fajtájának és formájának elsajátítása és a helyzettől függő ésszerű kombinálása nélkül lehetetlenség győzni a háborúban. A harctevékenység fő módja azonban mindig is az elszánt támadás volt, és az is marad. Csak ezzel semmisíthetjük meg vagy ejthetjük foglyul az ellenséget. A támadást nem szabad a védelemtől elszakítva szemlélnünk. „A csapatokat — írja Frunze — békeidőben úgy kell szervezni és nevelni, hogy mind a védelem, mind a támadás feladatait meg tudják oldani.

De elsősorban az aktív támadó jellegű feladatokra kell előkészíteni őket, mert a katonai feladatok közül általában ez a legfelelősebb, legfontosabb és lélektanilag legnehezebb."[1]

A támadás és a védelem az ellentétek dialektikus egysége. Nemcsak összefüggnek egymással, hanem kölcsönösen át is hatják egymást. A védelem lehet előre elhatározott vagy kényszerű, és végrehajtható az összes fegyveres erőkkel vagy egy részükkel. De minden esetben csak ideiglenes rendszabály, amelynek célja az ellenség kimerítése, maximális veszteség okozása, időnyerés, amely alatt felkészítjük saját erőinket, hogy döntő ellentámadásba mehessünk át.

Az atom- és rakétafegyver, a korszerű harckocsik, a légierő és a tüzérség, a gépesített hadseregek és légideszant-csapatok alkalmazása lehetővé teszi, hogy a csapatok sikeresebben törjék át a védelmet, mint a múlt háborúban, és gyorsabb ütemben folytassák támadásukat. Mindezeket a támadó eszközöket azonban a védekező fél is nagy sikerrel alkalmazhatja a támadó fél ellen. Ily módon a támadó és védő eszközökben rejlő lehetőségek kiegyenlítődnek.

A tömegpusztító fegyverek alkalmazása rövid idő alatt erősen megváltoztathatja az erők és eszközök viszonyát a harcban, a hadműveletben. A csapatok nagy mozgékonysága lehetővé teszi a szükséges csoportosítás gyors létrehozását, a megadott irányban. Ezért a támadónak állandóan teljes készültségben kell lennie, mert nem tudhatja, honnét jön váratlan ellenlökés, ami egyszerre minden irányból, sőt hátulról is érheti őt. Fel kell készülnie a találkozóharcra, a bekerítésben vívandó harcra és arra, hogyha kell, védelembe menjen át. Nem támadhatunk tehát sikerrel, ha nem tudunk védekezni, ha a védelem minden fajtáját nem ismerjük ugyanolyan jól, mint a támadását. Nem szabad ugyanis elfelednünk, hogy megbízható védelmet csak úgy építhetünk ki, ha a záróeszközök

[1] *M. V. Frunze* válogatott művei, II. köt., 563. oldal.

és a támadó eszközök mesteri alkalmazását feltétlenül a legaktívabb harctevékenységgel párosítjuk.

A korszerű harceszközök nem csökkentik a védelem jelentőségét; bizonyos körülmények között még szükségesebbé teszik, mint valaha. „Olyan háború, amely elejétől végig győzelmes támadásokból áll — írja Lenin —, még nem volt a világtörténelemben, vagy ha volt is, az kivétel volt."[1]

A csapatok nagyobb mozgékonysága és az atomfegyver megjelenése folytán nagy fontosságra tett szert harc és hadművelet közben a csapatok összpontosításának és széttagolásának problémája. E problémával sűrűn foglalkozik a burzsoá katonai szakirodalom is. A. Reinicke nyugalmazott ezredes a *Revue Militaire Générale*-ban, a NATO folyóiratában (1958. június, 6. sz.) a következőket írja: „Feszült helyzetben nem szabad teljesen lemondani a csapatok összpontosításáról. Támadáskor szükség van az első lépcső magasabbegységeinek és egységeinek a megerősítése céljából a mélységi tartalékok felvonultatására, különösen a fő irányokban, ahol mélyebb feladatokat kapnak, továbbá a szárnyak biztosítására és gyors tömeges tűzcsapás mérésére, amennyiben az ellenség erősen ellenáll."

A korszerű védelem áttöréséhez a főcsapás irányában erő- és eszközfölényt kell létrehoznunk. Vajon lehetséges-e az erők és eszközök ilyen összpontosítása tömegpusztító eszközök és egyéb minőségileg új fegyverek és harci technikai eszközök alkalmazása esetén?

A múlt háború tapasztalatai szerint az ellenfeleknek megvolt a lehetőségük rá, hogy a főcsapás irányában rejtve nagy mennyiségű erőket és eszközöket összpontosítsanak, de ugyanúgy az a lehetőség is fennállt, hogy e csoportosításokat felfedik és megsemmisítik. Így például a Voronyezsi Front belgorod—harkovi támadó hadművelete idején, 1943 augusztusában a szovjet felderítés kellő időben megállapította, hogy az ellenség Ahtirka körzetében ellencsapás céljára nagy tartalékokat összpontosított. A

[1] *Lenin* Művei 33. kot., 82. oldal.

szovjet repülők a felfedett csoportosítás ellen több mint háromezer felszállást hajtottak végre, és ezzel jelentősen megtörték erejét.

Ma már nincs szükség arra, hogy olyan létszámú és összetételű csoportosításokat összpontosítsanak, mint a múltban, mivelhogy a rakéta nagy hatótávolsága és sebessége lehetővé teszi a tűzzel való gyors manőverezést, a tűz súlypontját egyik irányból, sőt hadszíntérről, máshova lehet áthelyezni, tömeges atomcsapásokkal döntően befolyásolni lehet a helyzet alakulását. Az egységek és magasabbegységek fokozott mozgékonysága és a vezetés korszerű eszközei biztosítják a szükséges csoportosítás rövid idő alatt történő létrehozását, lehetővé teszik az erők és eszközök összpontosítását a kiválasztott irányban, valamint szélességi és mélységi széttagolásukat, az egyidejűleg több találkozó irányban, menetből végrehajtott támadást, anélkül, hogy a csapatok a megindulási terepszakaszon várakoznának, vagy csak a legrövidebb időre bontakoznak ott szét.

A tudomány, a technika és a hadügy fejlődése arra mutat, hogy az összpontosított ellenséges csoportok gyors felfedésének és megsemmisítésének fokozódó lehetősége mellett a jövőben elkerülhetetlenül növekedni fog annak a lehetősége is, hogy saját csapatainkat a főcsapás irányában gyorsabban és még inkább rejtve összpontosítsuk. A valóság olyan objektív törvényszerűsége ez, amely mindig két ellentétes lehetőséget tartalmaz. A fegyveres erők személyi állományának tudatos tevékenységére hárul a feladat, hogy először is, amikor a harctevékenységet megkezdi, lássa ezt a két ellentétes lehetőséget és számoljon velük; másodszor helyesen értékelje őket, harmadszor pedig sohase tévessze szem elől, hogy egyébként egyenlő feltételek esetén minden lehetőség valósággá válása a szubjektív tényezőtől, a parancsnokok és a katonatömegek harci tudásától, találékonyságától és bátorságától függ.

A korszerű háborúban az lesz a művészet, hogy gyorsan megsemmisítsük az ellenség szétbontakozott csoportosításait, megakadályozzuk a tartalékok időben történő

felvonulását, ne adjuk meg az ellenségnek azt a lehetőséget, hogy erőit és eszközeit a szükséges helyen és a kellő időben összpontosítsa. Az ellenség részenként való megsemmisítése továbbra is olyan képesség marad, amely leginkább megmutatja, hogy ki áll a hadművészeti tökély magas fokán.

Ismeretes, hogy minden természeti és társadalmi jelenség csak kedvező feltételek között fejlődhet. Ez a tétel bármilyen harcra, hadműveletre és háborúra is érvényes. A csapás méréséhez szükséges kedvező feltételek megteremtésének egyik eszköze a manőver. Manőver segítségével biztosíthatjuk az erők és eszközök fölényét a főcsapás irányában, az ellenséghez képest előnyösebb helyzetet foglalhatunk el a terepen. A manőver a harcászati, hadműveleti és hadászati meglepés egyik legfontosabb eszköze. Azt is lehetővé teszi, hogy kivonjuk csapatainkat az ellenség csapása alól és újabb, kedvezőbb állásokat foglaljunk el.

Aki a manőverről lemond, úgy jár mint a medve, aki a vadásszal viaskodva, ráveti magát annak lándzsájára. Ismeretes, hogy a medve ereje hamarosan kimerül az ilyen küzdelemben. A harcban és a hadműveletben még a túlerő is oktalanul elfecsérelhető; ha fejjel megyünk a falnak, ha lebecsüljük a manővert vagy nem tudjuk alkalmazni — vereséget szenvedünk.

A háborúk története arról tanúskodik, hogy egyetlen nagy győzelmet sem vívtak ki manőver és lelemény nélkül. „Nincs háború hadicselek nélkül"[1] — írja Lenin. I. Péter Narva ostromakor néhány gyalogos és dragonyos ezredet vezényelt a kolivani útra, ahonnan Narva parancsnoka az erősítést várta. Ezzel azt a látszatot keltette, hogy Schlippenbach tábornok csapatai közelednek az ostromlott erőd felmentésére. A parancsnok felült a cselnek, kinyíttatta a kapukat, és az orosz csapatok éltek is ezzel a jó alkalommal.

Abban, hogy a 4. Ukrán Front csapatai 1944 áprilisában

[1] *Lenin* Művei 8. kot., Szikra, 1954. 534 oldal.

a szivasi hídfőállásban gyorsan áttörték az ellenség védelmét, fontos szerepet játszott az, hogy a front parancsnokságának sikerült megtévesztenie az ellenséget a főcsapás irányát illetően. 1941 decemberében a Nyugati Front egyes csapatai és magasabbegységei, ahelyett, hogy az ellenséget megkerülték és átkarolták volna, arcvonaltámadással próbáltak egyes helységeket elfoglalni. A front haditanácsa időben parancsot adott rá, hogy hagyják abba a felesleges áldozatokkal járó arctámadások harcászatát. 1941 novemberében az 52. hadsereg támadása a Malaja Visera-i irányban kezdetben szintén igen lassan haladt, mert az ellenséges támpontok arcból való megrohamozására törekedett, ahelyett, hogy megkerülve őket, az ellenség szárnyaira és hátába került volna. Később az 52. hadseregnek egy megkerülő manőver segítségével sikerült elfoglalnia Malaja Viserát.

A korszerű fegyverek óriási ereje, amely lehetővé teszi a tartós védelem gyors áttörését, nemcsak hogy nem csökkenti a manőver szerepét, hanem még növeli is. Ez nemcsak az átkarolásra, a megkerülésre és a mögöttes területről az arcvonal irányában történő manőverre vagy a harctevékenység egyik irányból a másik irányba való áthelyezésére vonatkozik, hanem a visszavonulásra, az arcvonalról a mögöttes terület felé történő manőverre is. A visszavonulás a manővernek ugyanolyan törvényszerű fajtája, mint az átkarolás és a megkerülés. Lenin ezt írja: „Az, aki megtanul támadni, de nem tanulta meg, hogy bizonyos nehéz körülmények között, e körülményekhez alkalmazkodva, visszavonuljon, az nem fogja a háborút győzelmesen befejezni."[1]

Ahhoz, hogy a manőver minden fajtáját és formáját végrehajthassuk, fokoznunk kell a csapatok mozgékonyságát, minél jobban függetleníteni kell őket az utaktól. Ezt a feladatot nem lehet egyszerűen azzal megoldani, hogy növeljük a harckocsicsapatok, a gépkocsizó lövészek számát, javítjuk minőségüket, és nagy hatósugarú és tűzerejű,

[1] *Lenin* Művei 33. köt., 82. oldal.

nagy létszámú mozgékony magasabbegységeket alakítunk; emellett még különleges légierőre is szükség van, amely a csapatok manőverezésének egyik fontos eszközéül szolgál.

Ha mindezek a feltételek megvannak, s ezenkívül a támadó fél még a mozgékony tartalékok minősége és mennyisége tekintetében is fölényben van, akkor állandóan kézben tarthatja a kezdeményezést és megsemmisítő csapásokat mérhet az ellenségre. E lehetőségnek valósággá válása azonban teljesen a fegyveres erők személyi állományának tudatos tevékenységétől függ.

A manővernek természetesen nemcsak a mozgással, hanem a harcban, hadműveletben részt vevő csapatok tűzképességével és megbízható együttműködésével is párosulnia kell.

Ahhoz, hogy maradéktalanul kihasználhassuk a tömegpusztító eszközök eredményeit és sikeresen harcolhassunk az ellenség tartalékai ellen, gyors ütemű támadásra van szükség. A csapatok nagy mélységre szóló feladatokat kapnak. Az ezzel járó feszültséget csak rendkívül fegyelmezett, jól kiképzett katonák tudják elviselni, akik állhatatosan tűrik a teljesítőképességük határán járó testi-lelki igénybevételt.

A korszerű technika és fegyverzet megköveteli az éjszakai harc széles körű alkalmazását. Ezzel kapcsolatban számolnunk kell azzal, hogy az éjszaka megkönnyíti és egyúttal meg is nehezíti a csapatok tevékenységét. Megkönnyíti, mert több lehetőséget nyújt rejtett átcsoportosításukra, a megindulási állások váratlan elfoglalására és meglepetésszerű csapás mérésére. De nehezíti is, mert akadályozza az ellenség főerőinek meghatározását, a tájékozódást, a célzott tüzet és a csapatok vezetését. Az éjszakai harctevékenységnél a legszigorúbb álcázásra, és a harcfeladat végrehajtása közben rendkívüli összehangoltságra és pontosságra van szükség. A sikeres éjszakai harchoz szükséges jártasságot csak rendszeres éjjeli gyakorlatokkal, az engedékenység és leegyszerűsítés elleni kíméletlen küzdelemmel lehet megszerezni.

A korszerű repülőgépek és pilóta nélküli légi támadó eszközök hallatlan gyorsasága és az a tulajdonságuk, hogy a sztratoszférában képesek repülni, elmossa az arcvonal és a hátország közti korábbi különbséget. Jól védett, zavartalanul dolgozó hátország nélkül azonban nem lehet sikeresen harcolni. Ezért objektív szükségszerűség az ország védelmének további erősítése, különösen a légvédelem fejlesztése, és az egész lakosságnak az atomvédelemre való kiképzése.

A háború fő antagonisztikus ellentmondása abban áll, hogy a hadviselő felek merőben ellentétes célok elérésére törekszenek. Az ellentmondás megoldásának sajátos formája — a hadsereg és a flotta harctevékenysége. Békeidőben a fegyveres erők személyi állományának egész tevékenységét arra kell irányítani, hogy felkészüljön egy olyan erős, jól felszerelt ellenség elleni harcra, amelynek legyőzéséhez kiváló katonai tudásra és tömeges hősiességre van szükség.

A fegyveres harcban mindig két ellentétes lehetőség van: a győzelem és a vereség lehetősége, amelyeknek helyes mérlegelése szükséges feltétele annak, hogy akár kedvező, akár kedvezőtlen feltételek között kivívjuk a győzelmet.

A hadügy egyik legfontosabb, nem antagonisztikus ellentmondása a hadsereghez és a flottához szüntenül érkező új fegyverzet és a katonai ismeretek, a hadművészet elért színvonala közti ellentét.

A szocialista haza védelmének erősítése megköveteli, hogy számot vetve az esetleges jövőbeli háború sajátosságaival, már békeidőben helyesen oldjuk meg a katonai elmélet és gyakorlat alapvető kérdéseit.

V. A HADÜGY FEJLŐDÉSE, A RÉGI ÉS AZ ÚJ KÖLCSÖNÖS ÖSSZEFÜGGÉSE A KATONAI ÉPÍTÉSBEN

A hadügy általános fejlődési irányzata

A belső ellentétes irányzatok harcából következő mennyiségi változások gyökeres minőségi változásokat eredményeznek, a régi tárgyak, jelenségek vagy egyes oldalaik elhalnak, és helyettük új tárgyak, jelenségek. illetve ezeknek egyes új oldalai jönnek létre. Más szóval az új törvényszerűen tagadja a régit. Viszont az új tárgyak és jelenségek sem maradnak változatlanok: szintén változnak és fejlődnek, mi által ismét minőségileg új, tökéletesebb tárgyak, jelenségek, illetve ezeknek új oldalai keletkeznek, amelyek tagadják a korábban keletkezetteket és azok helyébe lépnek. Bekövetkezik a tagadás tagadása. A természet és a társadalom jelenségei tehát nem örökösen egynemű, állandóan ismétlődő körben mozognak, hanem felfelé ívelő vonalon fejlődnek, az egyszerűtől a bonyolult, az alacsonyabb rendűtől a magasabb rendű felé haladnak.

Az emberiség történelmi útján a fahusángtól és a kőbaltától eljutott a legbonyolultabb gépekig, amelyeket az elektromos áram és az atomenergia mozgat. A társadalom felfelé ívelő fejlődése során az ősközösségi rendszertől a rabszolgaságon, a hűbériségen és a kapitalizmuson keresztül eljutott a szocializmushoz, amely korunkban világrendszerré változott. A Szovjetunió népe a kommunista párt vezetésével felépítette a szocializmust és fejlődésének új szakaszába — a kommunista társadalom építésének korszakába lépett.

A természet és a társadalom fejlődése az egyszerűtől

a bonyolult, az alsóbb rendűtől a magasabb rendű felé — objektív folyamat. A tárgyak és jelenségek általános és sajátszerű törvények alapján végbemenő önfejlődése ez, és akkor következik be, ha megvannak a kedvező konkrét történelmi feltételek. A haladás nem a tárgyak, jelenségek harmonikus kibontakozása, hanem harc útján megy végbe. Ezért a fejlődési folyamatot a bonyolultság és az ellentmondásosság jellemzi. Akadnak benne zegzúgos vonalak és visszaesések.

A kizsákmányoló társadalom életében nincs kizárva az ideiglenes hátralépések lehetősége, „... mert nem dialektikus, nem tudományos, elméletileg helytelen a világtörténelmet úgy elképzelni, hogy az simán, és egyenletesen halad előre anélkül, hogy néha óriási ugrásokat ne tenne hátrafelé".[1] Például a Németországban 1933-ban uralomra jutott fasizmus a polgári demokráciához képest hátralépés volt. A fasizmus németországi és olaszországi ideiglenes uralma sajátságos zegzugos kitérő volt a történelemben, amely egy időre hátráltatta egyes országok fejlődését. A fasizmusnak azonban nem sikerült megállítania a történelmi haladást. A fasizmust szétzúzták. Ugyanez a sors vár azokra a haladásellenes erőkre is, amelyek ma Nyugat-Németországban a fasizmus meghonosításán fáradoznak, erősítik a reakciót az Amerikai Egyesült Államokban, Franciaországban és más országokban.

A társadalom történelmi fejlődésében a hátrafelé való mozgás ideiglenes, viszonylagos. Lenin ezt írja: „Előrehaladás — ha nem vesszük figyelembe az esetleges, ideiglenes, visszafelé tett lépéseket — csak a *szocialista* társadalom, a szocialista *forradalom* irányában lehetséges."[2] E következtetés helyességének megcáfolhatatlan bizonyítéka a szocialista világrendszer kialakulása. A társadalmi fejlődés objektív menete és a dolgozó tömegeknek a marxista—leninista pártok vezetésével a kizsákmányolók

[1] *Lenin* Muvei 22 kot., Szikra, 1951 322 oldal.
[2] Ugyanott, 329 oldal

ellen vívott egyre erősödő harca odavezet, hogy minden országban elkerülhetetlenül győz a szocializmus.

Az új, az élenjáró, a haladó győzhetetlen, s előbb vagy utóbb utat tör magának, mert a további fejlődés szükségletét fejezi ki, és megvan benne a képesség a minden oldalú tökéletesedésre. Ennek következtében napról napra fejlődik és növekszik. A réginek nincs meg ez a képessége, s ezért napról napra elavultabbá válik és végül elkerülhetetlenül elpusztul. Látnunk kell azonban először is azt, hogy amikor az új keletkezik, eleinte mindig gyengébb a réginél. Ezért a gyakorlati tevékenység feladata az, hogy ne csak meglássa az újat, hanem minden módon támogassa is; másodszor, a régi sohasem adja fel állásait harc nélkül, sőt mi több, arra törekszik, hogy minden eszközzel visszaszerezze azt, amit elvesztett; harmadszor, bár a réginek nincs meg az a képessége, hogy továbbfejlődjék, vannak erős oldalai. Például a burzsoá ideológia a tőkésországokban régebben keletkezett, mint a marxista ideológia, jobban el van terjedve és az emberi tudat befolyásolásának minden korszerű eszközével rendelkezik. De előbb vagy utóbb világszerte diadalmaskodik az új — a marxista —leninista ideológia.

Az új a régit nem automatikusan, ösztönösen, hanem elkeseredett harcban győzi le. Ahhoz, hogy a szovjet állam mint a szocializmus és a kommunizmus felépítésének fő eszköze fennmaradjon és erősödjék, a polgárháború éveiben szét kellett zúzni a belső ellenforradalom és a külföldi katonai intervenció egyesült erőit. Ahhoz, hogy a szocialista hazát a Nagy Honvédő Háborúban meg lehessen védelmezni, le kellett küzdeni a háború okozta óriási nehézségeket, szét kellett zúzni és feltétel nélküli fegyverletételre kellett kényszeríteni a hitleri Németországot és az imperialista Japánt. Ahhoz, hogy győzhessünk egy új háborúban, amennyiben azt az imperialisták kirobbantják, erős, jól felszerelt ellenséget kell legyőznünk. Ez pedig azt követeli a szocialista országok népeitől és hadseregeitől, hogy minden anyagi és szellemi erőfor-

rásukat mozgósítsák, kitűnően tudjanak harcolni, rettenthetetlenek és hősök legyenek.

A hadügy mennyiségi változásai, amelyek a belső ellentétes tendenciák harcából erednek, gyökeres minőségi változásokat hoznak létre. Ennek eredményeképpen a régi haditechnika, harcászat, hadműveleti művészet, hadászat és csapatszervezés vagy ezek egyes oldalai elhalnak. Az önmagát túlélt helyett új keletkezik. Más szóval az új tagadja a régit. Viszont az új sem marad változatlan. A termelőerők és a tudomány meghatározott fejlődési szakaszában tökéletesebb mintájú fegyverek és harceszközök jönnek létre, új hadászat, hadműveleti művészet, harcászat, csapatszervezés alakul ki, vagy ezeknek egyes új oldalai keletkeznek, amelyek tagadják azt, ami korábban keletkezett. Végbemegy a tagadás tagadása.

A fegyverzet, a hadművészet és a csapatszervezés fejlődéstörténete azt mutatja, hogy a hadügy felfelé ívelő vonalon fejlődik az egyszerűtől a bonyolult, a kevésbé tökéletestől a tökéletesebb felé halad.

A rabszolgatartó és a hűbéri társadalom háborúiban, egészen a XIV. századig, a csapatok fegyverzete kardból, kopjából, hajítódárdából, ostrom- és hajító gépekből állt; ez utóbbiak lövedék gyanánt gerendákat, köveket és gyantával megtöltött hordókat zúdítottak az ellenségre. Ez a fegyverzet nem maradt változatlan, és — bár rendkívül lassan, de — szüntelenül tökéletesedett.

A XIV. században Európában megjelentek a lőfegyverek. Kezdetben igen nehézkesek, nehezen kezelhetők voltak, nagy testi erőt kívántak a lövésztől, s ami a legfőbb, alig volt valami hatásuk. Űrméretük meghaladta a 20 mm-t, súlyuk a 10 kg-ot is elérte, 50 g súlyú gömbölyű golyókat lőttek ki, és lövéskor erősen visszarúgtak. Elsütésükhöz először izzó kanócot, majd kanóczárat, kovaköves zárat, csappantyús-kovás zárat stb. használtak. Végül is az egyéni lőfegyver elérte az önműködő fegyver mai alakját, de ez is szüntelenül tökéletesedik. Ugyanígy fejlődött fokról fokra a tüzérség, valamint a fegyverek és harceszközök más fajtája is.

Különösen gyorsan fejlődik a hadügy a XX. században. A második világháború korszakának fegyverzetében, haditechnikájában, hadművészetében sok minőségileg új vonás volt az első világháború időszakához képest. A hadügy területén ma újabb, óriási ugrásnak vagyunk tanúi az egyszerűtől a bonyolult és a legbonyolultabb felé. Ugrásszerű fejlődés van a fegyverzetben és a haditechnikában, a harcászatban, hadműveleti művészetben, a hadászatban és a csapatszervezésben, valamint a személyi állomány harckiképzésében is.

Ma a legnagyobb tőkésállamok, elsősorban az Amerikai Egyesült Államok fegyveres erőinek fejlesztésében a fő figyelmet az atomfegyverre fordítják. Az atomfegyver különböző robbanóerejű típusainak kialakításán fáradoznak, alkalmazásuk és repülőgéppel, hajóval, tüzérséggel és rakétákkal való célba juttatásuk különféle módjait igyekeznek kidolgozni. A nyugati sajtójelentések szerint ma az óriási romboló erejű bombák mellett olyan atomfegyvert is előállítottak, amelyet a saját csapatok közelében, azok veszélyeztetése nélkül is alkalmazni lehet. Fegyverzetük sorába rendszeresítették a különböző típusú irányítható lövedékeket („föld-föld", „föld-levegő", „levegő-föld" stb.), amelyek nukleáris töltetet szállítanak és óriási pusztító erejük van. A reaktív lövedékek valamennyi típusát a fokozott pontosság és az eddig ismeretlen nagy hatótávolság jellemzi.

Az Amerikai Egyesült Államok és Anglia hatalmas hadászati légierőt fejleszt ki és atomfegyver-szállító repülőgépeket gyárt, amelyeket főként a Szovjetunió körüli légitámaszpontokról szándékoznak alkalmazni. Az Egyesült Államokban erőteljesen fáradoznak a rakétatechnika, többek között az interkontinentális ballisztikus rakéták tökéletesítésén. A szárazföldi csapatokat páncélos és páncélelhárító eszközökkel, hátrasiklás nélküli lövegekkel és atomtüzérséggel erősítik meg. Fokozott munka folyik annak érdekében, hogy a csapatokat függőlegesen felszálló és leereszkedő szállítógépekkel szereljék fel. A harckiképzésben különös gondot fordítanak a csapatok atomkiképzésére.

zésére. A haditengerészeti flotta kiképzésének homlokterében a távolsági szállításra és deszantok partra tételére alkalmas eszközök fejlesztése, a tengeralattjáró-elhárítás és az anyahajókról működő légierő áll. A felszíni hajókat és a tengeralattjárókat rakétafegyverrel szerelik fel, atomhajtású tengeralattjárók, sugárhajtóműves vízirepülőgépek épülnek, amelyek ugyanolyanok, mint a szokásos korszerű repülőgépek. Az Egyesült Államokban „Forrestal"-típusú, körülbelül 65 000 tonnás nehéz repülőgép-anyahajókat és 90—100 000 tonnás atomhajtású repülőgép-anyahajókat építenek. A fegyveres erők minden fajtájánál egyre szélesebb körű alkalmazásra talál az automatizálás, az elektronika, a távvezérlés és a rádiótechnika. Nagy fontosságot tulajdonítanak mindenfajta közlekedési eszköz fejlesztésének, többek között a csővezetékek háborús célra való felhasználásának.

A háború utáni években a szocialista államok fegyveres erői a fejlődés új magaslatára emelkedtek. A szovjet hadsereg és haditengerészeti flotta a korszerű fegyverek és technika minden fajtájával rendelkezik és teljesen gépesítve van. Van atom- és hidrogénfegyvere, különböző hatósugarú és rendeltetésű rakétái, amelyek óriási erejű nukleáris tölteteket hordoznak, és pontos, megsemmisítő csapást tudnak mérni az agresszorra, bárhol tartózkodjék is. Ezenkívül a szovjet fegyveres erők fel vannak szerelve nagy sebességű, mozgékony és erős páncélzatú kitűnő harckocsikkal, a hangsebességgel repülő és annál gyorsabb (szuperszonikus) sugárhajtású repülőgépekkel, elsőrendű hajókkal, légelhárító rakétákkal, új elektronikus híradó és vezetési eszközökkel és még sok minden egyébbel. A Szovjetunió Legfelső Tanácsának negyedik ülésszakán megállapították, hogy a szovjet fegyveres erők félelmetes fegyverekkel rendelkeznek, és mellé jük a jövőben még tökéletesebb, még félelmetesebb fegyverek társulnak. Az a fegyver, amely kifejlesztés alatt áll és a tudósok és tervezők mappájában van — hallatlan hatású fegyver lesz.

A fegyverek fejlődésének további változásai mozgékonyságuk fokozásának, tűzgyorsaságuk és hatótávolsá-

guk, ütőerejük és egyetemes alkalmazhatóságuk növelése irányában haladnak.

A fegyverzet szüntelenül, egyre gyorsuló ütemben tökéletesedik. A lőfegyver megjelenésétől az első vontcsövű puskák elkészítéséig több mint négyszáz év telt el, a vontcsövű puskák alkalmazásától a géppuska megszerkesztéséig — ötven év. A géppuskák megjelenésétől a harckocsik és a repülőgépek kifejlesztéséig alig múlt el húsz esztendő. Napjainkban a minőségileg új mintájú fegyverek kialakulásához nem évszázadok és évtizedek, hanem mindössze néhány esztendő kell. Ebből a törvényszerűségből következik, hogy az ellenséggel szembeni haditechnikai fölény tartására irányuló figyelem legkisebb lanyhulása is igen veszélyes, hogy a fegyverzet állandó és gyors tökéletesedésével együtt szakadatlanul tökéletesíteni kell a hadászatot, a hadműveleti művészetet, a harcászatot, a csapatszervezést és a személyi állomány katonai ismereteit is.

Hadügyi téren az egyszerűtől a bonyolult és a legbonyolultabb felé való haladás objektív jelenség, s végeredményben a termelési módtól függ, amely szüntelen hatással van a haditechnika fejlődésére. A hadügy más részeire a termelési mód közvetve hat, a fegyverzet, a politika, a háború céljai, az uralkodó világnézet révén.

A tudomány és a termelés elért színvonala megteremti a haditechnika igen gyors fejlődésének a lehetőségét, ami viszont gyors változásokat tesz szükségessé a hadművészetben. Az új haditechnika hatására keresni fogják a fegyveres erők legcélszerűbb szervezési formáit, a fegyveres harc legjobb eljárásait.

A korszerű fegyverek nagy műszaki tudást kívánnak a személyi állománytól, különösen az összfegyvernemi parancsnokoktól, akik a harcban az együttműködést szervezik. Minden szovjet katonának kötelessége kitűnően ismerni a csapatok fegyverzetét és harceszközeit, tanulmányozni a tőkésországok haditechnikáját és annak fejlődési irányát.

Mivel a bonyolult technika elsajátításához sok idő kell,

előfordulhat, hogy a személyi állomány kiképzése a korszerű haditechnika színvonala alatt marad. Ahhoz, hogy ez a lehetőség ne váljék valósággá, a fegyveres erő tagjainak nagy erőfeszítéseket kell tenniük, hogy minél előbb elsajátítsák a technikát. Viszont a haditechnikának és fejlődési irányának ismerete elősegíti a hadseregszervezés s ezen belül a technikai ellátottság problémáinak idején való helyes megoldását.

A sorkatonák, tiszthelyettesek, tisztek és tábornokok kötelesek állandóan gyarapítani és mélyíteni ismereteiket, új, magasabb színvonalra emelni tudásukat, hogy lépést tartsanak a haditechnika és a hadművészet rohamos fejlődésével. Minél mélyebbek és átfogóbbak a személyi állomány politikai, katonai, technikai ismeretei és minél nagyobb a gyakorlati jártasságuk, annál nagyobb a lehetősége annak, hogy bármely ellenség felett győzelmet arassanak. Hiszen végeredményben a korszerű technika mellett az olyan emberek győznek, akik ismerik ezt a technikát.

A korszerű harc jellege megköveteli, hogy a szolgálati idő alatt minél nagyobb számú sorkatona elérje a tiszthelyettesek katonai ismereteinek színvonalát. A harcos saját katonai szakképzettségének kitűnő elsajátítása után áttérhet más szakágak elsajátítására. Az élenjáró alegységek tapasztalatai meggyőzően bizonyítják, hogy a harcosok egy év alatt több fokkal növelhetik szakképzettségüket. Például a belorusz katonai körzetben sok híradó katona egy év alatt két szakképzettségi fokozattal lépett előbbre. A jó ismeretekkel rendelkező katonákból kitűnők, osztályuk kiváló szaktudású katonái lettek. Sok, harmadik évét szolgáló katona letette a tartalékos tiszthelyettesi vizsgát. Ezek a lehetőségek a szovjet fegyveres erők legtöbb katonája előtt nyitva állnak, valóra váltásukhoz azonban a parancsnokok támogatása is szükséges.

A tisztesek és tiszthelyettesek a parancsnoki káderek legnépesebb csoportját alkotják. Nagy szerepük van a harci és a politikai kiképzésben, a katonai ismeretek fokozásában, a fegyelem és a szolgálati rend erősítésében.

Rendszerint azok a rajok, kezelőcsoportok kiválók, amelyeknek élén szakmáját jól ismerő, kezdeményezőképes és igényes tisztesek és tiszthelyettesek állnak.

A korszerű harcban, amely minden rajtól, kezelőcsoporttól a legnagyobb kitartást, hősiességet, kezdeményezőképességet és önállóságot követeli, a tisztesek és tiszthelyettesek jelentősége még jobban megnő. Természetes tehát, hogy katonai ismereteik nem állhatnak meg az egyszer elért színvonalon. Minden szükséges feltétel megvan ahhoz, hogy a tisztesi és tiszthelyettesi állomány állandóan bővítse és mélyítse katonai, haditechnikai és politikai ismereteit. Minden csapatnak elegendő számú, felsőfokú képesítéssel rendelkező tisztje van, és jól felszerelt előadótermekkel, szemléltető eszközökkel, gyakorló technikai készülékekkel rendelkeznek. A személyi állomány, az észszerűsítők és feltalálók sokat tehetnek és kell is tenniük a kiképzési-anyagi alap gépesítése, villamosítása és automatizálása terén. Emellett a felszereléssel és tansegédlettel való központi ellátást, amely lehetővé teszi a csapatoknak a korszerű harci körülményeknek megfelelő kiképzését. szintén magasabb színvonalra kell emelni.

Az új haditechnika, az atomháború sajátosságai megkövetelik a szovjet fegyveres erők parancsnoki állományától, hogy tovább gyarapítsa elméleti-katonai, politikai és technikai ismereteiket. A tisztek és tábornokok túlnyomó többsége jól tudja, hogy korszerű körülmények között nem elégedhetnek meg a korábban szerzett ismeretekkel. Ezért szívósan elsajátítanak minden újat, amit a hadügy teremt.

A parancsnoktól megköveteljük az alkotó gondolkodást. Bizonyos, hogy a harci feladatok sikeres végrehajtására azok a tisztek és tábornokok vannak a legjobban felkészülve, akik nemcsak tanulmányozzák a hadügy újdonságait, hanem maguk is előrelendítik a hadtudományt és a haditechnikát. A katonai ismeretek tökéletesítésében, és a tudományos kutatómunka készségének megszerzésében nagy szerepe van a tanulás minden formájának. az egyéni tanulásnak, a közép- és felsőfokú katonai tanintézeteknek,

a parancsnoki továbbképzésnek, a kiképzési-módszertani összevonásoknak, a különféle gyakorlati foglalkozásoknak, elméleti konferenciáknak, a katonai építés időszaki kérdéseiről szóló beszámolók, disszertációk írásának stb. Ezzel kapcsolatban nem szabad elfelejtenünk, hogy legeredményesebb az a tanulás, amely szoros kapcsolatban van a csapatok élenjáró gyakorlatával, a hadsereg és a flotta életével. A parancsnoki foglalkozásokon, szintúgy az egész harckiképzésben nem szabad egy helyben topogni, hanem felfelé ívelő vonalon kell haladni.

A katonai és politikai ismereteket gyarapítani és az ismeretek elért fokáról magasabb fokra emelkedni — minden szovjet harcos számára létfontosságú törvény.

Az új és a régi kölcsönös összefüggése a hadseregépítésben

A felfelé ívelő vonalon való fejlődés törvénye az új és a régi kölcsönös viszonyát tükrözi vissza. Az új nem a semmiből keletkezik, hanem a régin belül születik és bizonyos mértékig abban fejlődik.

Az új csak akkor, abban az esetben ereszthet gyökeret és fejlődhet sikeresen, ha megsemmisít minden régit, ami keletkezésének és fejlődésének útjában áll. Ez objektív törvényszerűség. A szocialista rendszer például nem jöhetett létre és nem fejlődhetett volna a kizsákmányolók hatalmának megdöntése, a termelőeszközök magántulajdonának megszüntetése, mindannak a leküzdése nélkül, ami akadályozta az új társadalmi rendszer keletkezését. Ezek nélkül a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet egy országban sem lehetséges.

A jobboldali opportunisták azt hirdetik, hogy a szocializmust akkor is fel lehet építeni, ha az államhatalom és a termelőeszközök tulajdona továbbra is a kizsákmányoló osztályok kezében marad. A mai revizionizmus egyik jellemző vonása az, hogy eszményíti, elkendőzi a kapitalizmus hibáit, az állammonopolista kapitalizmusról azt ál-

lítja, hogy szocializmus. A revizionisták tagadják a szocialista forradalomnak, a kizsákmányolók hatalma megdöntésének és a proletárdiktatúra megteremtésének a szükségességét, s nagy kárt okoznak a forradalmi mozgalomnak. A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet nem lehetséges a revizionizmus, a jobboldali opportunizmus leküzdése nélkül.

A szovjet országban a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után feloszlatták a régi hadsereget, szétverték a szovjethatalom ellen harcoló reakciós egységeket és magasabbegységeket. Az egész hadtudományt gyökeresen átdolgozták. Elvetették a hadsereg kiegészítésének burzsoá elveit, megszüntették a tisztikar és a sorállományúak közt tátongó szakadékot. Leküzdöttek és szétzúztak sok ellenséges és hibás nézetet, amelyek akadályozták a szocialista állam hadseregének és flottájának a megalakítását.

Ily módon az önmagát túlélt, az új keletkezését és fejlődését akadályozó megsemmisítése, az új és a régi kölcsönös összefüggésének első sajátossága hadügyi téren.

Továbbá, amikor az új tagadja a régit és az új megszilárdul, megmaradnak benne mindazok a haladó és pozitív vonások, amelyeket az előző fejlődés elért. „Tagadni a dialektikában nem azt jelenti — írja Engels —, hogy egyszerűen »nem«-et mondunk, vagy egy dolgot nemlétezőnek nyilvánítunk, vagy azt valami módon elpusztítjuk."[1] Lenin ezzel a törvényszerűséggel kapcsolatban megállapította: „... nem a merő tagadás, nem a könnyelmű tagadás, nem a *szkeptikus* tagadás, ... hanem a tagadás, mint az összefüggés mozzanata, mint a fejlődés mozzanata, a pozitívum megtartásával..."[2] Így a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetkor a szocialista országokban megmaradtak a termelőerők, a tudomány, irodalom, művészet eredményei és az emberi kultúra egyéb vívmányai.

Amikor a szovjet hadtudomány keletkezett, mindent átvett, ami pozitív volt, ami a hadügy hosszú fejlődése so-

[1] *Engels.* Anti-Dühring. 146. oldal.
[2] *Lenin.* Filozófiai füzetek. 201. oldal.

rán felhalmozódott, többek között a fegyverzet terén elért eredményeket, a haladó katonai, harci hagyományokat és a hadművészet számos elvét, amelyek a harctevékenység folytatásának objektív törvényszerűségeit tükrözik stb.

Bár a szovjet hadtudomány gyökeresen különbözik a burzsoá hadtudománytól, mégis vannak bennük hasonló vagy közös vonások. Ennek a magyarázata az, hogy a jelenkori nagy háborúkat zömmel azonos technikai harceszközökkel vívják, amelyeknek gyártása az országok tudományának és technikájának a vívmányain alapszik; emellett mind a szovjet, mind a burzsoá hadtudomány felhasználja a régi hadtudományt és a múlt háborúk tapasztalatait.

Ily módon abban a tételben, hogy az új megtartja a régi fejlődés minden haladó, pozitív elemét, a hadügy terén keletkező új és a régi kölcsönös összefüggésének második sajátossága nyilvánul meg.

Továbbá, amikor az új tagadja a régit és amikor új keletkezik, nemcsak egyszerűen megtartja azt, ami az előző fejlődésben pozitív volt, hanem az új szükségleteinek megfelelően kritikailag át is dolgozza azt. Például a szocialista országokban a burzsoá rendszertől örökölt termelőerők minőségileg megváltoztak. A kapitalizmusban a termelőeszközök arra szolgáltak, hogy egy maroknyi tőkés maximális profithoz jusson, a szocializmus feltételei között viszont az egész társadalom egyre növekvő szükségletei kielégítésének eszközévé váltak, kímélik és megkönnyítik az emberek munkáját.

A fegyverek és harci technikai eszközök alkalmazásának, valamint a hadművészetnek a régi hadtudománytól örökölt szabályai elvileg más jelentést kaptak: a néptömegek vívmányai, a szocialista állam védelmét szolgálják.

Ily módon a régitől örökölt elemeknek a fejlődés új szükségleteihez szabott kritikai átdolgozása az új és a régi kölcsönös összefüggésének harmadik sajátossága a hadügy területén.

Továbbá, mikor a régit tagadva új keletkezik: új tulajdonságok, minőségek kialakulása megy végbe, vagyis

olyasvalami jön létre, ami korábban nem volt. Így a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének eredményeképpen Oroszországban és a szocialista forradalom győzelmének eredményeképpen számos európai és ázsiai országban a marxista—leninista pártok vezetésével létrejött a proletárdiktatúra, új, korábban nem létező szocialista termelési viszonyok alakultak ki. Mindez biztosította a termelőerők, a tudomány, és a művészetek szokatlanul gyors fejlődését ezekben az országokban.

A szovjet hadtudományt az új, egyedüli helyes módszer — a dialektikus és történelmi materializmus irányítja. A szovjet hadsereg és flotta olyan új haditechnikával van felszerelve, amely felülmúlja a kapitalista országok hadseregeinek haditechnikáját. A harctevékenység új módjai, a katonai fegyelem új alapjai és a parancsnokok és az egyszerű katonák új viszonya alakult ki. A fegyveres erők egész tevékenységét a kommunista párt irányítja. A hadseregben és a flottában kiépült a politikai szervek és a pártszervezetek összefüggő rendszere. A párt politikai munkája a szovjet hadsereg és flotta kiváló harcképességének egyik tényezője.

Ily módon az új, korábban nem létező kialakulása — az új és a régi közti kölcsönös összefüggés negyedik sajátossága a hadügy területén.

Az objektív világ felfelé ívelő fejlődése nem egyenes vonalú, hanem csigavonalszerű. Az újonnan keletkező dolgok, jelenségek mintegy megismétlik a korábbi mozgási szakaszokat, csakhogy ez az ismétlődés elvileg más alapon történik. Ez a tétel katonai téren is érvényes.

A legrégibb lőfegyverek töltése a tusa felől történt, s erre a célra külön behelyezett kamrácskát alkalmaztak. Ezt a töltési módot a XV. századtól a XVIII. századig kiszorította az elölről történő töltés, mert az jobban megfelelt az akkori idők technikájának. A hátultöltő fegyver új technikai alapon a XIX. században született újjá és kiszorította az elültöltősöket.

A reaktív fegyvert már régen, az ókorban is alkalmazták, majd kiszorította a vontcsövű lőfegyver. Napjaink-

ban egyre jobban terjed a reaktív fegyver, visszatérnek a régihez, de új technikai alapon. Az említett példák többek között azt mutatják, hogy felhasználhatjuk a haditechnikának és a fegyveres harc formáinak korábbi fejlődési útjait, természetesen a mai feltételekhez mérten és új alapokon.

Az új és a régi kölcsönös összefüggésére és a fejlődés haladó jellegére vonatkozó elméleti tételeknek nagy gyakorlati jelentőségük van.

1. Ha az új keletkezéséhez és sikeres fejlődéséhez az önmagát túlélt, az elavult megsemmisítése szükséges, ez azt jelenti, hogy a szovjet fegyveres erők személyi állományának tudatosan elszánt harcot kell folytatniuk a régi ellen, amely megakadályozza az új, a tökéletesebb győzelmét. Ez a haditechnika, a hadseregszervezés, a hadászat, a hadműveleti művészet, a harcászat, a harckiképzési formák stb. fejlődésére egyaránt vonatkozik.

A régi, az elavult elleni elszánt harc nélkül nem fejleszthetjük sikeresen a hadtudományt. A Szovjetunióban minden lehetőség megvan rá, hogy a katonai akadémiákon és a csapatoknál fellendüljön a hadtudományi munka. Mellesleg a jó elméleti felkészültségű és gazdag gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező tisztek még korántsem valamennyien vesznek részt a hadseregépítés aktuális problémáinak a kimunkálásában. A szocialista állam védelmi képességének minden módon való erősítése megköveteli, hogy ténylegesen minden tiszt részt vegyen a tudományos munkában, eredeti cikkeket és könyveket írjon a szovjet hadtudomány időszerű kérdéseiről.

2. Ha az új keletkezése és sikeres fejlődése nem lehetséges mindannak a megtartása nélkül, ami az előző fejlődésben pozitív volt, akkor ez azt jelenti, hogy kérlelhetetlenül harcolni kell az olyan kísérletek ellen, amelyek meg akarják semmisíteni a korábbi fejlődés során felhalmozódott értékeket, az olyan emberek ellen, akik nem tudnak vagy nem akarnak tanulni a múlt tapasztalataiból.

Egy időben akadtak olyan szovjet tisztek, akik azon a képtelen nézeten voltak, hogy burzsoá hadtudomány nem

létezik, ezért nincs szükség a tőkésországok hadügyének a tanulmányozására. A valóságban burzsoá hadtudomány létezik, mint ahogy kapitalizmus is létezik, minden elméletével és intézményével együtt. Máig már sok minden történt annak érdekében, hogy sokoldalúan tanulmányozzuk a burzsoá hadtudomány eredményeit és kritikailag felhasználjuk a szocialista országok hadseregfejlesztése terén.

A fegyveres erők előtt álló feladatok sikeres végrehajtása szempontjából nagy jelentősége van a múlt háborúkból, különösen a Nagy Honvédő Háborúból merített tapasztalatok tanulmányozásának. Egyébiránt a szovjet katonai-elméleti irodalom kevés figyelmet szentel a múlt hadvezéreinek. Mint ismeretes, Engels igen sokra becsülte például Napóleon hadvezéri művészetét. Nem kendőzve el a napóleoni háborúk hódító jellegét, a szocialista államok védelmi képességének erősítése érdekében jól kell ismernünk nemcsak Napóleon, hanem más kiváló hadvezérek vezetési művészetét is.

A múlt sok hadvezére nagy fontosságot tulajdonított a közlekedési vonalaknak. Ez a tétel ma sem vesztette el érvényét.

A legújabb haditechnika egyrészt megköveteli a közlekedési hálózat kifogástalan működését, másrészt teljes dezorganizálásukra is lehetőséget nyújt. A korszerű fegyveres erők jelentős mértékben függnek a közlekedési útvonalaktól. Az anyagi-technikai biztosítás felborulása megfosztja a csapatokat mozgékonyságuktól és tűzerejüktől, tényelegesen harcképtelenné teszi őket, rontja a katonák erkölcsi szellemét. A közlekedési utakért folytatott harcnak az atomháborúban is elsőrendű fontossága lesz.

Sok olyan tétel van, amely az elmult korok hadművészetétől származik és a mai körülmények között is érvényes. Az, ami a múlt hadművészetében igazán értékes volt, új alapon a Nagy Honvédő Háború tapasztalataiban öltött testet. Egyes katonák lebecsülik ezeket a tapasztalatokat, mondván, hogy a tömegpusztító fegyver alkalmazásának körülményei között jelentőségük már a múlté. Valójában, e tapasztalatok közül sok minden nem vesztette el jelentő-

ségét, mert a hadművészet objektív törvényszerűségeinek további fejlődése tükröződik bennük. E tételek ismerete egyik tényezője annak, hogy sikerrel oldhassuk meg a hadseregépítés korszerű problémáit, szélesíti a katonai látókört, elősegíti a hadművészet alaptörvényeinek, a cselekvés dialektikájának a megértését. „Nem tanulhatjuk meg, hogyan oldjuk meg ma új módszerekkel a feladatainkat, ha a tegnapi tapasztalatok alapján nem jövünk rá, hogy régi módszereink helytelenek voltak."[1]

A múlt tapasztalatait a burzsoá hadtudomány eredményeivel együtt kritikailag át kell dolgozni a fegyveres harc új feltételeinek és a szocialista államok fegyveres erői sajátosságainak megfelelően.

3. Ha a régi tagadásakor és az új keletkezésekor új tulajdonságok, minőségek jönnek létre, akkor ez azt jelenti, hogy először is jól kell ismernünk az újat és annak fejlődési irányzatát, másodszor pedig minden módon támogatnunk kell azt, ami növekszik, ami fejlődik. Lenin megállapította: „Amikor az új éppen csak megszületett, a régi bizonyos ideig mindig erősebb az újnál, ez mindig így szokott lenni a természetben és a társadalmi életben egyaránt."[2]

Ha a személyi állomány nem érti meg, hogy az újat gyarapítani kell, akkor képtelen helyesen állást foglalni a korszerű fegyverzettel és haditechnikával, a csapatszervezésben és a fegyveres harc módszereiben bekövetkezett változásokkal kapcsolatban. Ha nem támogatjuk minden módon azt, ami növekszik és izmosodik, akkor nem fejlődhet gyorsan az új, akkor nem tehetünk szert katonai fölényre az imperialista agresszorokkal szemben és nem tarthatjuk meg fölényünket.

A háborúban elkerülhetetlenül vereséget szenvednek azok, akik görcsösen ragaszkodnak a régihez és nem segítik elő teljes erejükből annak a növekedését, ami minőségileg új. Nem lesz hiábavaló, ha itt megemlítjük A. Kor-

1 *Lenin* Művei 33. köt., 78. oldal.
2 *Lenin* Művei 29. köt., Szikra, 1953. 433. oldal.

nejcsuk Front című színdarabjának a hőseit, Gorlovot, Ugyivityelnijt és másokat, akik elmerülve a polgárháború teremtette elvekben, nem látták meg azt az újat, amit a második világháború hozott. A Gorlov-típusú emberek, akik nem értik meg a katonai elmélet szerepét, nem tanulmányozzák ezt az elméletet, nem sajátíthatják el az új feladatok önálló, alkotó módon való megoldásának a módját. Az atomháborúban csak az a parancsnok tudja győzelemre vezetni csapatait, aki előre látja a harc jellegében beállt változásokat, és már békeidőben kitartóan azon fáradozik, hogy előkészítse alárendeltjeit az új feltételek között vívandó harcra.

A régihez ragaszkodó emberek gyakran azzal leplezik konzervativizmusukat, hogy az új bizonyos hiányosságaira, tökéletlenségeire hivatkoznak. Valóban, az új technikának és fegyvernek, akárcsak a hadügy egyéb oldalainak, ideig-óráig lehetnek — néha lényeges — hiányosságai. Ez sajátos törvényszerűség. Ismeretes, hogy a lövegek, harckocsik, repülőgépek, helikopterek és rakéták első példányai igen tökéletlenek voltak, a fejlődés folyamán azonban félelmetes erővé változtak. Gyakorlati feladatunk, hogy számoljunk az új hiányosságaival és gondoskodjunk azok mihamarabbi kiküszöböléséről.

Mivel az új harc nélkül nem törhet utat magának, megfelelő módon meg kell szerveznünk ezt a harcot.

4. Ha a felfelé ívelő fejlődés a világ objektív törvényszerűsége, akkor ez azt jelenti, hogy a hadászat, a hadműveleti művészet, a harcászat, a csapatszervezés és a személyi állomány katonai ismeretei tökéletesítésének nincs határa. A katonai tudás és a haditechnika fejlődésének elért szintje nem jelent végső határt. A közmondás azt tartja „a jó pap holtig tanul". Még nagy sikerek után is, ha megállunk az elért színvonalon, elkerülhetetlenül lemaradásra kárhoztatjuk magunkat. Ebből szükségszerűen következik, hogy állandóan fokoznunk kell a harcosok öntudatát, tökéletesítenünk kell harckiképzésüket, harci-erkölcsi tulajdonságaikat, és ezzel együtt a fegyverzetet, a

haditechnikát, a hadászatot, a hadműveleti művészetet, a harcászatot és a csapatszervezést.

Lenin arra tanította a szovjet embereket, hogy ne elégedjenek meg azzal a tudással, amelyet a korábbi tapasztalat alapján szereztek, hogy menjenek tovább, törekedjenek valami nagyobbra, a könnyű feladatokról térjenek át a nehezebb feladatokra. Sohase hagyják abba katonai tudásuk mélyítését és az új keresését. Nem szabad elfelejtenünk, hogy magas fokú szakképzettség nélkül nem kereshetjük az újat, nélküle elképzelhetetlenek a győzelem kivívásához oly annyira szükséges merész elhatározások.

A hadügy fejlődése a tökéletlentől a tökéletesebb, az egyszerűtől a bonyolultabb felé ível. A fegyverek szüntelenül és egyre gyorsuló ütemben fejlődnek. Ezért feltétlen veszélyes, ha a valószínű ellenséggel szembeni haditechnikai fölényünk kivívásával és megtartásával kapcsolatban figyelmünk akár egy pillanatra is ellankad.

Napjainkban, amikor a fegyverzet szakadatlanul és gyorsan fejlődik, állandóan tökéletesítenünk kell a hadászatot, a hadműveleti művészetet, a harcászatot, a csapatszervezést és a személyi állomány katonai ismereteit.

A hadügy területén, mint mindenütt, új csak akkor keletkezhet és fejlődhet, ha leküzdjük a régit, ha megtartjuk s a fejlődő és növekvő új szükségleteinek megfelelően kritikailag átdolgozzuk azt, ami a korábbi fejlődésben pozitív volt.

Az új akkor kap erőre, ha harcolunk az ellen, ami régi, elavult. Ahhoz, hogy a hadügy terén elősegítsük az új győzelmét, elengedhetetlen, hogy jól ismerjünk és támogassunk mindent, ami fejlődik, aminek jövője van.

BEFEJEZÉS

Napjainkban a hadügy rendkívül gyorsan fejlődik, minden területén mélyreható változások mennek végbe. A dialektikus materializmusnak — a megismerés tudományos módszerének és a valóság forradalmi átalakításának tudatos alkalmazása nélkül nem érthetjük meg ezeket a változásokat, nem jelölhetjük ki a haderő- és fegyvernemek, a haditechnika és a hadtudomány fejlesztésével összefüggő bonyolult problémák megoldásának helyes útját és nem vívhatunk eredményes harcot a burzsoá világnézet ellen.

A dialektika lehetővé teszi, hogy helyesen értékeljük a múltat, jól ismerjük a jelent és előre lássuk a jövőt. Feltárja a természet, a társadalom és az emberi gondolkodás legáltalánosabb fejlődéstörvényeit. A mennyiségi változások minőségi változásba való átcsapásának törvénye, az ellentétek egységének és harcának, valamint a tagadás tagadásának a törvénye — a dialektika alapvető törvényei. Ezeket a törvényeket kiegészítik és konkretizálják a materialista dialektika kategóriái, melyek közül legfontosabb az ok és okozat, a szükségszerűség és véletlen, a lehetőség és valóság, az általános és egyedi, a lényeg és jelenség, a tartalom és forma kategóriája.

A dialektika törvényei és kategóriái objektív jellegűek. Nem alkothatók és nem is szüntethetők meg. Megismerhetjük és meg is kell ismernünk őket, hozzáértőn kell alkalmaznunk a cselekvésben. Tudnunk kell, hogy először is a materialista dialektika törvényei nem egymás mellett vagy egymást követően érvényesülnek, hanem együttesen, szüntelen egységben és kölcsönhatásban, s másodszor e törvé-

nyeknek minden konkrét jelenségben megvannak a *maguk különleges* megjelenési formái, amelyek a jelenségek belső sajátosságaiból, keletkezésük és fejlődésük feltételeiből erednek.

Lenin azt tanította, hogy a tárgy, jelenség dialektikus tanulmányozása megköveteli a sokoldalú elemzést, a tárgynak mozgásában, változásában, fejlődésében való vizsgálatát; megköveteli továbbá, hogy a tárgy teljes meghatározásába bekapcsoljuk az egész emberi gyakorlatot, mint az igazság ismérvét és mint ami meghatározza a tárgynak az emberi szükségletekkel való összefüggését. Az igazság mindig konkrét. Ezért a dialektikus materializmus helyes alkalmazásának fő feltétele a konkrét helyzet konkrét elemzése.

A dialektika a marxizmus szíve-lelke. A marxista—leninista pártok egész politikai tevékenységét a materialista dialektika módszere irányítja. E módszer segítségével sikeresen oldják meg a szocializmusért és kommunizmusért vívott harc legnehezebb, legbonyolultabb problémáit.

A marxizmus—leninizmus klasszikusai hatalmas felfedezéseket tettek, mert a dialektikus módszer mesterei voltak. „A materialista dialektika alkalmazása az egész politikai gazdaságtan átdolgozásában — írja Lenin —, kezdve annak alapjaitól — a materialista dialektika alkalmazása a történelemre, a természettudományra, a filozófiára, a munkásosztály politikájára és taktikájára —, ez érdekli legjobban Marxot és Engelst, ebben adják ők a legényegesebbet és legújabbat, ezzel vitték előre egy zseniális lépéssel a forradalmi eszme történetét."[1] A dialektikának a forradalmi mozgalom elméletében és gyakorlatában való alkalmazására nagyszerű példákat adott Vlagyimir Iljics Lenin, a Szovjetunió Kommunista Pártjának és a szovjet államnak a megalapítója.

A materialista dialektika módszerének segítségével a marxizmus—leninizmus klasszikusai feltárták a társada-

[1] *Lenin* Művei 19. köt., Szikra, Budapest, 1955. oldal.

lom fejlődésének törvényeit, mélyrehatóan tanulmányozták a társadalmi élet legfontosabb jelenségeit, köztük a háborút is. Rávilágítottak a háború lényegére. A háború egy meghatározott osztály, állam politikájának a folytatása, mégpedig erőszakos eszközökkel. Nincs és nem is lehet politikától független háború. A háború az egész része, s ez az egész a politika. A háború az emberek tevékenységének egész körét — a gazdasági, politikai, diplomáciai és tudományos életet egyaránt felöleli. A háborúban a fegyveres harcé a döntő szó.

A hadtudományt nem a fegyveres harcnak a politikai tartalommal szembeni valamiféle önállósága hívta életre, hanem az, hogy a háború ideje alatt a politikát különleges eszközökkel, vagyis a fegyveres harc eszközeivel valósítják meg, minőségileg új feltételek között. Ezekből a feltételekből különleges objektív törvények következnek, amelyeknek tanulmányozása a hadtudomány feladata. „A szorosan katonai értelemben vett stratégia — mondotta M. V. Frunze — szerves része a politikai stratégiának."[1] A hadviselő államok politikája a hadászaton keresztül döntő befolyással van a hadműveleti művészetre, ennek révén pedig a fegyveres harc harcászatára is.

A materialista dialektikára támaszkodó szovjet hadtudomány gondosan tanulmányozza a háború menetét és kimenetelét meghatározó törvényeket, azokat az utakat, amelyeken haladva fölényre lehet szert tenni bármely agresszorral szemben a fegyveres erők technikai felszerelésének minden területén, és ezt a fölényt meg is lehet tartani; feltárja az új haditechnika és a csapatok alkalmazásának leghatékonyabb módszereit. A hadtudomány megtalálja az egységek, magasabbegységek és hadműveleti egységek legjobb szervezési formáit, a harcosok kiképzésének és nevelésének a legésszerűbb formáit, tekintettel a tömegpusztító eszközök alkalmazására; megmutatja, hogyan lehet állandó harckészültségben tartani a fegyveres erőket. Mivel a háború menete és sorsa gazdasági, erkölcsi-

[1] *M. V. Frunze válogatott művei II. köt., 249. oldal.*

politikai és katonai tényezőktől függ, a hadtudomány nemcsak számol ezek befolyásával, hanem figyelembe véve az esetleges háború sajátosságait, javaslatokat is tesz fejlesztésükre.

Napjainkban, amikor a fegyveres erők bonyolult haditechnikával vannak felszerelve, a hadtudomány kérdéseinek további kidolgozása különös jelentőségre tett szert. A katonai elméletnek az a feladata, hogy előre lássa a hadügy fejlődésének irányát, kijelölje a szovjet fegyveres erők fejlesztésének útját.

A materialista dialektika arra tanít bennünket, hogy egy konkrét háborút konkrét feltételek között tanulmányozzunk. A szocialista országok hadtudománya ezt a követelményt tartja szem előtt, amikor egy esetleges jövőbeli háború jellegét, sajátosságait és törvényszerűségeit tanulmányozza. A jövő háború, amennyiben az imperialisták kirobbantják, gyökeresen különbözik majd a mult minden háborújától.

Ez a háború politikai lényegét tekintve osztályháború lesz, két, homlokegyenest ellentétes társadalmi világrendszer — a szocialista és a kapitalista rendszer — háborúja, s olyan helyzetben fog lezajlani, amikor a szocializmus erői óriásira növekedtek, az imperializmus pedig hanyatlóban van. Ez a háború végérvényesen megpecsételi a kapitalizmus sorsát.

A rakétafegyver az a fő eszköz, amelynek segítségével tömeges csapást mérhetünk az ellenségre, ezen nyugszik majd minden haderőnemünk harci erje. A tömegpusztító eszközök, a rakéták, a rádióelektronika és egyéb újabb haditechnikai eszközök alkalmazása ezt a háborút rendkívül feszültté, elkeseredetté és pusztítóvá teszi. A korszerű nukleáris rakétafegyverek minden hadviselő országban elmossák az arcvonal és a hátország közti korábbi határt, ami mérhetetlenül felfokozza a gazdasági és erkölcsi-politikai tényezőknek a háború menetében és kimenetelében játszott szerepét.

A modern fegyverek alkalmazásával vívott háború új követelményeket támaszt a fegyveres harcban részt vevő

emberekkel szemben. A hadtörténet azt mutatja, hogy minél bonyolultabb és hatásosabb a hadseregek fegyverzete, annál nagyobb az ember szerepe a háborúban. Ez a törvényszerűség ma elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a korszerű fegyverzet ellenére nagy létszámú tömeghadseregekre van szükség mind az új technika kiszolgálására, mind pedig közvetlenül az óriási térségeken folyó harctevékenységhez. De megnyilvánul abban is, hogy megnövekedtek a harcosok erkölcsi és harci tulajdonságaival kapcsolatos követelmények. A nukleáris rakétafegyverek háborús alkalmazása nyomán számos övezet teljesen elpusztul, a csapatoknak példa nélkül való mozgékonyságra és manőverezőképességre lesz szükségük, érteniük kell a kegyetlen, gyors lefolyású harcok és ütközetek megvívásához olyan körülmények között, amikor nincs összefüggő arcvonal, s a harccselekményeket gyors ütemben az ellenség védelmének mélységébe messzire behatolva kell folytatniuk. Emellett az alegységeknek és egységeknek bonyolult műveleteket kell majd végrehajtaniuk, hogy kiküszöböljék a tömegpusztító eszköz alkalmazásának következményeit. Mindez a katonák erkölcsi és fizikai erejét példátlanul nehéz próbának veti alá, akkora állhatatosságot és kitartást követel tőlük, amekkorát eddig egyetlen múlt háború sem.

A korszerű harceszközök még jobban fokozzák a személyi állomány katonai szakavatottságának és technikai felkészültségének a szerepét, mert a legbonyolultabb és legtökéletesebb technika sem árt az ellenségnek, ha a technikát kezelő emberek akár a legkisebb hibát is elkövetik vagy megbontják a szervezettséget. „... Bármilyen hatalmas és hatékony legyen is a haditechnika — mondta Malinovszkij marsall, a Szovjetunió honvédelmi minisztere —, ember nélkül mit sem ér. A technikát az ember alkalmazza. Ebből következik a hadseregszervezés egyik legfontosabb feladata: a személyi állomány politikai, harci és technikai kiképzésének helyes összeegyeztetése. E feladatnak minden parancsnokunk, politikai szervünk és

pártszervezetünk figyelmének középpontjában kell állnia."[1]

Különösen nagy követelményeket támaszt az új haditechnika a parancsnoki karral szemben. A parancsnokoknak a legalaposabban meg kell ismerniük a különböző fegyvernemek harci lehetőségeit és harci alkalmazásuk módszereit, s nagy technikai és harcászati tudással, önállósággal, határozottsággal és kezdeményezőképességgel kell rendelkezniük. A csapatok vezetése a korszerű harceszközökkel vívott harcban roppant bonyolulttá vált, ami még jobban fokozza a parancsnokok felelősségét minden elhatározásért és a harcok kimeneteléért.

A materialista dialektika azt tanítja, hogy a fegyveres harc módszerei és formái a termelési mód fejlődésétől, főként a technika és az emberek fejlődésétől függően változnak. Engels ezt írja: „A napóleoni hadviselés előfeltételei a megnövekedett termelőerők voltak; a hadviselés minden újabb tökéletesedésének előfeltételei ugyancsak új termelőerők kell hogy legyenek."[2]

Az első és a második világháború hadviselési módjának lényeges különbsége abból ered, hogy közben fejlődött a termelés és a tudomány, ami lehetővé tette, hogy a fegyveres erőket nagy mennyiségű harckocsival, repülőgéppel és egyéb haditechnikai eszközökkel szerelják fel.

A harmadik világháború hadviselése — amennyiben az imperialisták kirobbantják — gyökeresen különbözik majd a múlt háborúk hadviselési módjától, köztük a második világháborúétól is. A múltban például a háború első napjaiban a harcok a hadviselő államok határain dúltak, ahova a csapatokat összevonták. Az új háború, ha kitör, mindenekelőtt a hadviselő országok mélyében kezdődik. A hadviselés említett és egyéb változásai a korszerű fegyverzetből, a termelőerők és a tudomány fejlettségi színvonalából következnek.

[1] Krasznaja Zvezda, 1960 május 15

[2] *Engels* Frigyes válogatott katonai írásai I. kot., Zrínyi Kiadó, Budapest, 1960. 164. oldal.

A hadviselésre természetesen a politika is befolyással van, lassíthatja, de gyorsíthatja is az új hadviselési módok kidolgozását. A politika azonban a gazdasági élettől függ, annak sűrített kifejezője. Ezért a hadviselés módszereit végső fokon mindig az anyagi, gazdasági feltételek határozzák meg.

A materialista dialektika azt tanítja, hogy ne csak a jelenség vagy folyamat külső oldalát tanulmányozzuk, hanem mélyen hatoljunk be annak lényegébe, tárjuk fel igazi tartalmát, amely a jelenség felszíne mögött rejlik. A kommunista párt és a szovjet kormány e tételtől vezéreltetve feltárja az imperialista államok agresszív politikájának valódi lényegét.

A tőkésországok agresszív körei, számolva a népek béketörekvésével, álcázzák hódító terveiket, a béke híveinek játsszák ki magukat, a valóságban pedig lázasan készülődnek az új háborúra a Szovjetunió és más szocialista államok ellen.

A „hidegháború" és a fegyverkezési hajsza mögött álló erők befolyásosak és döntő szavuk van a kapitalista államok politikájának kialakításában. Ezek az erők az utóbbi időben a közvetlen provokációk és agresszív cselekedetek útjára léptek, amint az amerikai felderítő repülőgépeknek a Szovjetunió területe felett végrehajtott kémrepülései is bizonyítják.

A provokáció és a diverzió továbbra is az Amerikai Egyesült Államok hivatalos politikája. Nixon, az Egyesült Államok volt alelnöke a legmagasabb szintű tanácskozás megtorpedózása után azt tanácsolta, hogy tovább kell élezni a nemzetközi helyzetet. „Keresztes háborút" hirdetett a szocialista tábor ellen, és nyíltan kijelentette, hogy harcolni kell „a szovjet életforma" ellen, „egész életünkben, valószínűleg mindaddig, amíg ez az évszázad tart". A világuralom mai igénylőinek erkölcsi arculatára éles fényt vet Eisenhowernak a következő kijelentése: „Véleményem szerint — mondotta — az atombomba alkalmazásának a következő alapból kell kiindulnia: előnyös lesz-e nekem vagy

sem, amikor hadba lépek... Ha feltételezem, hogy az előny az én oldalamon lesz, akkor azonnal alkalmazom."

Nem számíthatunk az imperialisták humanitására és nem hihetünk béketörekvést hangoztató kijelentéseikben. Hitler 1939-ben megnemtámadási szerződést kötött a Szovjetunióval, 1941-ben pedig hitszegően megtámadta. A legutóbbi Camp David-i tanulság* túlságosan eleven ahhoz, hogy elfelejtsük a történelmet. Meggyőződésünk szerint az imperialisták csak a kedvező alkalmat várják, hogy megtámadják a Szovjetuniót és a többi szocialista országot, és csak az tartja vissza őket, hogy félnek az imperialista rendszer teljes megsemmisülésétől.

Amíg az imperializmus létezik, addig a tőkésmonopóliumok érdekeit képviselő erők mindig is háborús kalandokra és agresszióra fognak törekedni. Ezért a legnagyobb éberségre van szükségünk. A szovjet kormány elhatározta, hogy lelöveti a kémrepülőgépeket és megsemmisíti azokat a támaszpontokat, ahonnan felszálltak. „Az agresszív körök megfékezése — mondta Hruscsov elvtárs — elősegíti majd a nemzetközi helyzet enyhülését; az agresszorok előtti hajbókolás háborúra vezethet."[1]

A materialista dialektika azt tanítja, hogy meg kell találnunk a döntő láncszemet, amelyet megragadva sikeresen végrehajthatunk minden más feladatot is. A szovjet fegyveres erők személyi állományának egész tevékenységében ilyen döntő láncszem a harckészültség további fokozása. Ez mindig központi feladat és egyik legfontosabb tennivaló volt.

Csak állandó harckészültség esetén hiúsíthatjuk meg az agresszor támadását, akadályozhatjuk meg a meglepetésszerű csapást, s a továbbiakban csak így zúzhatjuk szét teljesen az ellenséget. A szovjet fegyveres erők harckészültségének állandó fokozása objektív szükségszerűség.

* Amerikai útja során Hruscsov Camp Davidban folytatott eszmecserét Eisenhowerrel. Az amerikai elnök itt szavakban egyetértett azzal, hogy minden nemzetközi kérdést erőszak alkalmazása nélkül kell megoldani. Ezt követően hatoltak be az amerikai kémrepülők a Szovjetunió légterébe, megmutatva az amerikai vezetők szavainak igazi értékét. (Szerk.)

[1] Pravda, 1960. május 25.

A szovjet fegyveres erők egész személyi állományának és különösen tisztikarának kötelessége felismerni ezt a szükségszerűséget és ennek megfelelően cselekedni.

A szocialista haza védelmi képességének erősítése minden tiszttől megköveteli, hogy mélyrehatóan tanulmányozza a materialista dialektikát. A dialektikus módszer iránytű, amely biztosan megmutatja a parancsnoknak és a politikai munkásnak a sikerhez vivő utat.

A materialista dialektika, mint a tudományos megismerésnek és a valóság átalakításának módszere, lehetővé teszi, hogy gyorsan és helyesen oldjuk meg a hadügy elméletének és gyakorlatának legbonyolultabb kérdéseit. Békében segít megtalálni a csapatok szervezésének, a harcosok kiképzésének és nevelésének a legjobb formáit. Háborúban a materialista dialektika tudatos alkalmazása megkönnyíti a parancsnokoknak a helyzet lényegébe való behatolást és a helyes elhatározást.

A dialektika nem ismer semmi örökkévalót, változatlant, számára a változás, a réginek az új által való állandó leküzdése, határtalan és véget nem érő folyamat. A materialista dialektika a szocialista hadseregek személyi állományának kezében a legélesebb fegyver. A mi feladatunk az, hogy tökéletesen tudjunk bánni ezzel a fegyverrel.

TARTALOM

A kiadó előszava — — — — — — — — — — 5

I. A hadművészet elvei és alkalmazásuk — — — 9

II. A tér és az idő a hadviselés objektív feltétele — — 35

III. Mennyiségi és minőségi változások a hadügyben — 68

IV. A fegyveres harc ellentmondásai és megoldásuk módja — — — — — — — — — — — 85

V. A hadügy fejlődése, a régi és az új kölcsönös összefüggése a katonai építésben — — — — — — 108

Befejezés — — — — — — — — — — — 126

Felelős kiadó a Zrínyi Katonai Kiadó parancsnoka
Felelős szerkesztő: Horváth Zoltán alez.
A fedelet Görög Júlia készítette
Műszaki vezető: Olajos Tibor őrgy.
Terjedelme: 8.5 (A 5) ív. Példányszáma: 2000
Készült az MSZ 5601–59 szabvány szerint
162 – 616630/1 – Zrínyi Nyomda, Budapest